

PRIPREME ZA DRŽAVNU Maturu

HRVATSKI JEZIK

VIŠA RAZINA

SKRIPTA

KNJIŽEVNOST

Ispitna djela u školskoj godini 2015./2016. za višu razinu ispita su:

1. Camus, Albert, Stranac
2. Cihlar Nehajev, Milutin, Bijeg
3. Dostojevski, Fjodor Mihajlovič , Zločin i kazna
4. Držić, Marin, Dundo Maroje

5. Shakespeare, William, Hamlet
6. Kafka, Franz, Preobrazba
- 7 Krleža, Miroslav, Gospoda Glembajevi
8. Krleža, Miroslav, Povratak Filipa Latinovicza
9. Marinković, Ranko, Kiklop
- 10. Andrić, Ivo, Prokleta avlija**
11. Salinger, Jerome David, Lovac u žitu
12. Sofoklo, Antigona
13. Šimić, Antun Branko, Preobraženja
14. Novak, Vjenceslav Posljednji stipančići

TEMELJNA PODJELA KNJIŽEVNOSTI- RODOVI:

- o LIRIKA
- o EPIKA
- o DRAMA

LIRIKA

Poezija podrazumijeva dupe stihovane vrste (epska poezija) te kraæe lirske vrste kojima se saþeto obraCuje nekoliko osnovnih motiva, najcešæe izazvanih osjeæajima (ljubav, ushit, þalost, uznemirenost...). Neke su lirske vrste odreCene još u antici (himna, oda, elegija, epigram, epitaf), a novije su se lirske vrste odreCivale tijekom vremena (npr. sonet) s obzirom na oblik i raspored stihova.

Epska poezija: opseþnija je, oblikuje likove i uspostavlja posebne uloge pripovjedaca, stih je u pravilu jednolican, a tema znacajna za narod ili zajednicu; niþu se epizode, opisuju dogaCaji, likovi su predstavnici vrlina ili mana (likovi su tipovi – predstavnici naroda/kulture/osobine)

- elementi epske poezije: prošlo vrijeme, epska scena, radnja, likovi kao nositelji radnje, epski dijalog i monolog

obilježja epske poezije: stalni epiteti (pridaju se odreCenim predmetima ili osobama uvijek, bez obzira na konkretnu situaciju u knjiþevnom djelu; sluþe kao vrsta stalne ukrasne karakterizacije, utvrCuju opæe osobine; u narodnoj poeziji *crvena jabuko*, *bijelo lice* ili kod Homerahrabri *Ahilej*, *brzonogi Ahilej*, *vjerna Penelopa*, *lukavi Odiþej* antiteza (poredba utemeljena na opreci, suprotnosti), slavenska antiteza ¹ (pitanje, negacija tog pitanja i odgovor na njega), formulaican nacin izraþavanja (slicni pocetci i završetci, stalni epiteti i sl.), epski deseterac (stih narodne epske poezije; stalna cezura nakon cetvrtog sloga dijeli ga na dva dijela koji zajedno cine cjelinu te stih ne moþe završiti rijecima koje ne bi mogle biti na kraju

- ep: najvažnija književna vrsta epske poezije, zahvaća život nekog naroda ili doprinosi nacionalnih junaka
- epska pjesma: kraći oblik epske poezije, često povezana u cikluse, nizove iste tematike
- prijelazne vrste lirske i epske poezije: balada i poema (povezuju pripovijedanje kao obilježje epske poezije i izricanje misli, osjećaja kao obilježje lirske poezije)

U početku je ona bila gotovo nerazdvojno vezana uz glazbu i ples. U antickoj Grčkoj takve pjesme su obično bile pjevane uz pratnju nekog glazbenog instrumenta. Obično je to bila leuta ili lira, pa je tako i nastala riječ lirika. Dijelila se na monodijsku (jedan pjevac) i na khorosku pesmu. Već kod nekih antickih pjesnika (Alkej, Sapfa, Pindar, Anakreont...) riječ pjesme postale su važnije od glazbene pratnje pa je i sama pjesma sve više postajala samostalna jezička umjetnina. (webograd.tportal)

TRADICIONALNI LIRSKI OBLICI

HIMNA

Himna (grc. *hymnos*, pjevanje, pjesma) je pjesma posvećena nekome ili nečemu što čovjek smatra vrijednim najvećeg poštovanja, divljenja, obožavanja. Obično se onome kome je posvećena, uzvišenog je tona, svečanog, polaganog ritma, a motivi naglašavaju osobine onoga o čemu se govori, ponavlja se emocionalni odnos pjesnika prema onome o čemu se govori.

Antun Mihanović, *Horvatska domovina* – objavljena prvi put 1835. u *Danici*. Uglazbio ju je Josip Runjanin 1846., a 1891. prihvaćena je kao hrvatska himna (prvi je put pjevana na himna prigodom izlozbe Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva u Zagrebu, 1891.). Pjesma ima 14 strofa, a za himnu su uzete prve dvije i posljednje dvije strofe pod naslovom *Lijepa naša domovino* (*Lijepa naša*).

ODA

Oda je pjesma uglavnom posvećena nekoj osobi ili nečemu prema čemu se osjećaju privrženost,

EPITAF

Epitaf je pjesnički oblik koji označava nadgrobni natpis koji na određen, jezgrovit način izražava odnos prema prolaznosti života i ljudskoj sudbini. Često su duhoviti, misaoni i koncizni (kratki). Naši su najbolji epitafi na stećcima (nadgrobno kamenje koje se javlja u Bosni i okolnim zemljama u XII. st.).

EPIGRAM

Epigram je u Grčkoj prvotno označavao natpis u kamenu, a potom kratku, duhovitu, satiričnu pjesmu u kojoj se iznimno sažetim izrazom i neočekivanim zaključkom iznenađuje čitatelj. Najpoznatiji književnici koji su pisali epigrame su Rimljanin Marcijal i Grk Simonid, a među hrvatskima Stanko Vraz, Antun Gustav Matoš, Gustav Krklec.

Ad hominem ³

*Neki glupan prijeli da æu biti lupan,
ko da iza tog on neæe ostat glupan.*

(A. G. Matoš)

ELEGIJA

Elegija je pjesma u kojoj se izražava tuga, bol, žaljenje za nekim nedostupnim. U Grčkoj se književnosti elegijom smatrala svaka pjesma napisana elegijskim distihom, a u rimskoj se književnosti razvila ljubavna elegija. Nakon Ovidijeve zbirke *Ex ponto* (*S Crnog mora*) elegijom se smatraju pjesme tuge, boli, žaljenja. Elegije su pisali: Juraj Šišgorić (*Elegija o pustošenju šibenskoga polja*), S. S. Kranjčević (*Uškocke elegije, Iseljenik*), Vladimir Nazor (*Topuske elegije*), Ivan Cesmicki (*U smrt majke Barbarø*), Franjo Ciraki (*Florentinske elegije*).

DITIRAMB

Ditiramb (grc. *dithyrambos*, jedan od epiteta boga Dioniza, a kasnije oznaka pjesme u Dionizovu cast) je pjesma u kojoj se naglašeno iznosi oduševljenje i radost, slave se

pjesmama (prema grc. pjesniku Anakreontu) u kojima se slave pivotne radosti, vino, vinsko raspoloženje. Poznati je primjer u hrvatskoj književnosti pjesma *Cvrčak* Vladimira Nazora.

TEMATSKA PODJELA POEZIJE

- rodoljubne/domoljubne (*Moj dom*, S. S. Kranjčević), pejzažne (*Jutro*, Vladimir Vidrić), ljubavne (*Zaljubljen u ljubav*, Josip Pupačić), religijske/duhovne (*Išus cita novine*, Nikola Šop), misaone, šaljive, intimne, antiratne, socijalne (*Vagonaši*, Dobriša Cesarić)...

PJESMA U PROZI

- prijelazni umjetnički oblik između slobodno, nesimetričnog stiha i proze, sadržava elemente lirike (lirsku temu, ritam, stilske figure, pjesničke slike...)

- prvi se put javlja *Gasparu noći* A. Bertranda 1846. godine, no proslavio ju je Charles Baudelaire svojim *Malim pjesmama u prozi* iz 1869. godine

- Fran Mažuranić (pjesma u prozi *Svemir*), Ivo Andrić (*Poimam i shvaćam*, *Bog izbija kao svjetlo*), S. S. Kranjčević, Miroslav Krleža (*Snijeg*)

DIJALEKTALNA POEZIJA

- izražavanje zavičajnim govorom: kajkavci Fran Galović (*Jesenski veter*, *Crn – bel*, zbirka pjesama *Z mojih bregov*), Dragutin Domjanić (zbirke *Kipci i popevke*, *V suncu i senci*, pjesma *Ciklame, krvave ciklame*); čakavci Vladimir Nazor, Drago Gervais, Mate Balota...

LIRSKO-EPSKE VRSTE

- obilježja i lirskoga (osjećajnost, slikovitost, ritmičnost) i epskoga (fabulu, likove).

Balada je lirsko-epska pjesma koja pjeva o stradanjima i nesrećama, vrlo često završava smrću glavnoga junaka. Ima polagani ritam i tužnu intonaciju.

Romanca je lirsko-epska vrsta najčešće ljubavne tematike koja na pivo i vedar način obrađuje neki događaj.

Povjestica se također smatra epsko-lirskom pjesmom povijesnoga sadržaja ili s temom i

STILSKA IZRAPAJNA SREDSTVA (STILSKE FIGURE)

FIGURE DIKCIJE - temelje se na ucinku pojedinih glasova ili zvukova u govoru (tu spadaju i figure ponavljanja)

	Naziv	Tumacenje	Primjer
	Asonanca		Ponavljanje istih samoglasnika radi postizanja nekog efekta.
	Aliteracija		Ponavljanje istih suglasnika radi postizanja nekog efekta.
	Anafora		Ponavljanje rijeci na pocetku stihova.
	Epifora		Ponavljanje rijeci na kraju stihova.
	Simploka		Ponavljanje rijeci na pocetku i na kraju stihova.
	Onomatopeja		Oponašanje zvukova iz priroda.
	Anadiploza		Ponavljanje rijeci s kraja jednog na pocetku drugog stiha.

			„ O na je opet kao prv o O bica o mal o jadn o drv o “ (D. Cesariæ)
			„Smrt do smrti. Smrt do smrti. Smrt su stope moje.“ (J. Kaštelan)
			„ Ljubav , to je rana, i ta rana pece, Ljubav boli, boli, kao pivot boli “ (A. G. Matoš)
			„Djedi vaš rodiše se tudijer Oci vaš rodiše se tudijer I vi isti rodiste se tudijer “ (I. Mažuraniæ)
			„ To sada gleda on To sada misli on To sada sanja on “ (D. Cesariæ)
			„I cvrci, cvrci cvrcak na cvoru crne smrce“ (V. Nazor)
			„Vinograd je moj svenuo, neveseo , Neveseo , i ja venem“ (D. Tadijanoviæ)

FIGURE RIJECI (TROPI) : nastaju promjenom osnovnog znacjenja rijeci

	Naziv	Tumacenje	Primjer
	Metafora		Rijec ili izraz prenesena znacjenja (p rijenos znacjenja po slicnosti)
	Metonimija		Prijenos znacjenja po bliskosti

			„Iz rasprnutih šipaka u vrtu krv se cijedi .“ (A. B. Šimiæ)
			<i>Citam Matoša.</i>

Pleonazam	Suvišna uporaba rijeci	slobodo...“ (I. Gunduliæ)
Perifraza	Definicija ili izraz kaþe se umjesto naziva za nešto	„...crneæi se crnim vranama “ (Matoš) Lijepa Naša (umjesto Hrvatska), kralj pivotinja (lav), Zemlja Izlazeæeg Sunca (Japan)
Eufemizam	Uporaba blaþe rijeci	zaobilaziti istinu (lagati), biti malo veseo (pijan)
Sinegdoha	Dio se uzima za cjelinu	Neæu maknuti malim prstom.
Simbol	Neka rijec ili pojava zamjenjuje senejgovom alegorijskom oznakom. Stalni simboli = amblemi	maslinova grancica - simbol mira srce - ljubav

FIGURE MISLI: odnose se na širi smisao onoga što je receno

Naziv	Tumacenje	Primjer
Etimološka figura	Ponavljjanje istog korijena u dvije ili više rijeci	„Kad sam bio sasvim ma li malac , pušio sam noþni palac.“ (Z. Balog)
Litota	Uporaba blaþeg izraza, i to negativnog i suprotnog.	„ Moj prijatelju, mene više nema “ (D. Cesariæ)
Poredba (usporedba)	UsporeCivanje pojmova	„I plovio je sve to više ko da se kani dia' do Boga“ (D. Cesariæ)
Antiteza (kontrast)	Stavljanje u opreku suprotnih pojmova kako bi se iskatnuli	„...i zapad biva bljeCi, crveniji šipci“(A. B. Šimiæ)
Ironija	Iskazivanje suprotnog od onoga na što se misli.	Ma baš je pametna!
Hiperbola	Preuvelicavanje	„ Vele gore, veli ljudi... Silni gromi, silni udi“ (A. Mihanoviæ)
Gradacija	Postupno jacanje (klimaks) ili slabljenje (antiklimaks)	„sva srebra, sva zlata, svi ljudski pivoti ne mogu bit plata tvoj cistoj

Hasanaginica)

Oksimoron	Spajanje protuslovnih pojmova	<i>cvjetovi zla, zimsko ljetovanje, mladi starac</i>
Paradoks	Misao koja je u sebi protuslovna ili suprotna opæem mišljenju	„I što smo nebu bliþi, sve od neba smo dalji!“ (Kranjceviæ)

SINTAKTICKE FIGURE: odnose se na poredak rijeci u recenici

Naziv	Tumacenje	Primjer
Polisindenton	Nizanje veznika bez gramaticke potrebe	„I lampa gori, I gori u magli, I veæ je noæ. I nema ga sutra, ni prekosutra ne, I vele da bolestan leþi“ (Cesariæ)
Elipsa	Izostavljanje rijeci u recenicnoj cjelini	„Na ruci mojoj þalosnoj crveni prsten Javorov.“ (Tadijanoviæ)
Inverzija	Obrnuti poredak rijeci	„U dvorani kobnoj, mislima u sivim.“ (Matoš)
Asindenton	Izostavljanje veznika, nizanje rijeci bez gramatickog povezivanja	„Zuji, zveci, zvo ni, zvuci, Šumi, grmi, tutnji, huci, - To je jezik roda moga!“ (P. Preradoviæ)
Retoricko pitanje	Pitanje koje ne traþi odgovor	„Kakvo tajanstvo kriju vaša uda i koje nade statue vam rijetke?“ (T. Ujeviæ)

RIMA (srok, slik)

- **glasovno podudaranje, uglavnom na kraju stiha**

- **parna:** vezuje dva uzastopna stiha (aa, bb, cc, dd)

- **ukrštena:** dolazi naizmjenice u stihovima (abab)

- **obgrljena:** abba

- **triple rima:** jedna rima u više stihova (aaa bbb)

STIH

- jedinica pjesničkog govora određena posebnom grafičkom, ritmičkom i zvučnom organizacijom
- prema broju slogova: šesterac, sedmerac, osmerac, deveterac...
- **osmerac**: u starijoj književnosti bio je značajan tzv. **simetrični osmerac** koji ima osam slogova i cezuru (stanku) iza četvrtog sloga
- **deseterac**: tzv. **lirski deseterac** (ima cezuru iza petog sloga), **epski deseterac** (cezura iz četvrtog sloga)
- **dvanaesterac**: tzv. **dvostruko rimovani dvanaesterac** (ima cezuru nakon šestog sloga i parne rime prvih dijelova stiha i krajeva stihova) značajan je u hrvatskoj renesansi (npr. Marulićeva *Judita: Dike ter hvaljenja presvetoj Juditi, / I smina nje stvorenja hoću govoriti*)
- **stih bugarski**: najčešće petnaesterac ili šesnaesterac s cezurama iza sedmog, tj. osmog sloga
- **heksametar**: stih koji se temelji na izmjeni dugih i kratkih slogova; sastoji se od šest stopa, daktila, od kojih se posljednji može zamijeniti jednim trohejem. Njime su pisani najznačajniji antički epovi, npr. Homerovi epovi *Ilijada* i *Odiseja*, Vergilijeva *Eneida*
- **slobodni stih**: ne poštuje ustaljene uzorke ritmičke, metričke, grafičke organizacije; u hrvatsku ga je književnost uveo **Antun Branko Šimić** (*Preobraženja*), a prvom se zbirkom pjesama pisanih slobodnim stihom smatra zbirka *Vlati trave* američkog književnika **Walta Whitmana**

STROFA

- skup stihova koji uglavnom čine veću grafički odvojenu cjelinu
- distih, tercina, katrena, kvintina (pentastih, peterostih), sestina, septima (sedmerostih), oktava
- **elegijski distih**: strofa od dva stiha (heksametar i pentametar)
- **safička strofa** - utemeljila ju je Sapfa (četiri stiha: tri jedanaesteraca i jedan peterac)

- od tri katrena i jednog distiha s najčešćim rasporedom rime *abab cdcd efef gg*

elizabetanski ili Shakespeareov sonet

EPIKA

EPSKA KNJIŔEVNOST

Epika ili epska knjiŔevnost (*grcki: epos*, rijec, govor, a zatim i prica, pricanje)skupni je naziv za knjiŔevna djela u kojima se pripovijeda o nekim dogaĀajima koja imaju radnju i likove.

VRSTE I OBLICI

Epika obuhvaća svu pripovjednu knjiŔevnost u stihu i prozi. Epska djela u stihovima ili epska poezija jesu epska pjesma i ep. Proznih epskih oblika ili pripovjedne proze ima više oblika i vrsta. Najjednostavniji (i najkraći) pripovjedni oblicu su vic, crtica i anegdota, a sloŔeniji (razvijeniji) legenda, predaja, bajka, pripovijetka, novela i roman.

TEME I MOTIVI PRIPOVJEDNOGA DJELA

Svako pripovjedno djelo govori o nekoj temi. **Temaj**e glavni predmet pripovijedanja, opisivanja ili prikazivanja u knjiŔevnom djelu. Temu pisac pronalazi i izabire u stvarnom ili zamišljenom Ŕivotu. Odabranu temu pisac knjiŔevno oblikuje fabulom, likovima, izborom forme. Tema je najčešće izraŔena u naslovu djela. Ona moŔe biti formulirana u konkretnom ili slikovitom (metaforickom, simboliĀkom) obliku i znacenju. S obzirom na to da se odreĀenom temom na širok naĀin zahvaća predmet knjiŔevnog djela, uz temu postoje i brojne manje tematske jedinice. To su **motivi**⁵. Temeljna misao koja proŔimlje knjiŔevno djelo zove se ideja djela (u njoj je sadrŔan smisao, pišćeva namjera).

Pripovijedanjem se razvija fabula književnog djela te otkrivaju različiti stupnjevi radnje o kojoj nas pisac izvještava.

Prozno (pripovjedno) djelo sadrži i veći broj opisa. Najčešće su to opisi vanjskog, fizickog izgleda lika ili unutrašnjega, osjećajnog ili psihickog stanja lika. U prvom slučaju riječ je o ulozi opisa u stvaranju vanjskoga, a u drugome u stvaranju unutarnjega ili psihickog portreta. S obzirom na prostor u kojemu likovi žive i djeluju, pojavljuju se različiti opisi interijera (unutrašnjosti sobe, škole, broda, crkve, dvorca i sl.) i eksterijera (vanjskog prostora - dvorišta, parka, vrta, ulice i sl.). Pisac nastoji tim opisima što uvjerljivije predoci određeni lik te prostor u kojemu se nalazi, a koji je bitan i za mjesto zbiljavanja. Posebna su vrsta opisa u djelu opisi prirode koji predocuju pejzaž.

Razgovor (dijalog) u djelu pridonosi življem razvoju radnje i jasnijem oblikovanju likova. Dijalog se pojavljuje kao direktan, u obliku upravnog govora, ili kao indirektan, u obliku neupravnog govora. **Monolog** je govor jednoga lika. **Unutarnji monolog** je način iznošenja misli književnoga lika u kojemu se pripovjedac nastoji poistovjetiti s likom i ispricati njegova razmišljanja.

PROZA U TRAPERICAMA – proza u kojoj se pojavljuje mladi pripovjedac koji je uglavnom i glavni lik (učenik, student, adolescent) koji u 1. licu pripovijedanja izgrađuje svoj stil na temelju govornoga jezika gradske mladeži i osporavanja tradicionalne i postojeće kulture. (*Lovac u pitu*, J. D. Salinger)

FABULA I KOMPOZICIJA KNJIŽEVNOGA DJELA

Fabula je slijed događaja uzrocno-posljedično povezanih u vremenskom slijedu kakav se može dogoditi u zbilji. Fabula može biti jednostavna ili nerazvijena (obično u kraćim pripovijetkama, novelama, bajkama, basnama) te složena ili razvijena (u pripovijestima i romanima). Razvijena fabula sastoji se od glavne radnje i niza sporednih radnji, od kojih neke mogu biti i zaokružene cjeline ili epizode.

Kompozicija je međusoban odnos pojedinih dijelova književnoga teksta. Sastoji se od ovih

PRIPOVJEDAC I PISAC

Pripovjedaca je važno razlikovati od pisca. **Pisac** je stvarna osoba koja piše književno djelo, a **pripovjedac** je osoba koja pripovijeda u književnom djelu. Tako pisac može napisati književno djelo u kojem je pripovjedac npr. djevojčica od 10 godina. Pripovjedac može pripovijedati u 1. licu (ja-oblik pripovijedanja) ili u 3. licu (on-oblik pripovijedanja).

KNJIŽEVNI LIK

Glavni lik je nositelj glavne radnje, o njemu se najviše govori, on je najplastičnije okarakteriziran, on je taj koji rješava probleme i sudjeluje u svim važnijim događajima. Ostali likovi su sporedni, oni su manje važni, ali su u nekim odnosima s glavnim likom i utjecu na radnju.

Nacin na koji je pisac opisao lik, nacin na koji se lik ponaša, govori, kreće, razmišlja i djeluje zove se karakterizacija lika. **Vanjski opis** lika je opis njegova izgleda i odjeće, a unutarnji opis lika je opis njegovih razmišljanja, osjećaja i njegove naravi. **Unutarnji opis** lika postoji više vrsta karakterizacija.

Eticka karakterizacija otkriva eticke/moralne osobine lika govori kako se lik odnosi prema drugome liku, prema radu, narodu domovini (pošten/nepošten, hrabar/kukavica, marljiv/lijen, pravedan/nepavedan, istinoljubiv/lapljiv, covjecan/necovjecan, itd.).

Psihološka karakterizacija je takav književni postupak kojim se prikazuje unutarnji život lika (osjećaji, raspoloženja, misli, stanja svijesti i podsvijesti).

Sociološka karakterizacija opisuje društveno podrijetlo lika, nacin na koji sredina utjece na njegovo ponašanje, stavove o životu i svijetu.

Govorna karakterizacija je takav književni postupak kojim književnik govorom lika (npr. zavičajnim dijalektom, slengom, uzrecicama, osobitim stilom govora) karakterizira lik i tako čitatelja upoznaje se s njegovim podrijetlom, osobinama, obrazovanjem i sl.

Vicje kratak prozni oblik s neočekivanim obratom, s ciljem izazivanja komičnog dojma, temelji se na dvosmislenosti riječi, sastoji se od nekoliko pitanja i odgovora.

Pripovijetka je kraće prozno djelo koje govori o nekome događaju u kojem ne sudjeluje velik broj likova. Smatra se srednje dugom proznom vrstom, od novele je razlikuje temeljitijom karakterizacijom likova, širi opisi i dublje pripovijedanje.

Novela je kraća pripovijetka u kojoj je težište na psihološkom, unutarnjem portretu lika za izabranom dijelu njegova života. Izraz joj je sažet, ograničuje se na jednog, odnosno najviše dva temeljna lika i jedan događaj, a završava poantom, naglim preokretom radnje ili isticanjem nekog detalja koji se prije činio nevažnim (utječe na sažeti dojam čitatelja). (*Gost*, Vjekoslav Kaleb, *Cvijet sa raskršćem*, A. G. Matoš)

Basna je kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje koje predstavljaju ljudske osobine, uvijek nosi pouku. Opisuju se i opisuju pojave iz prirode ili života koji se mogu shvatiti u prenesenom smislu. Ne nudi odgovor na pitanje razdiobe dobra i zla, to je ostavljeno čitateljevoj prosudbi.

Bajka je pripovjedno djelo u kojem se pojavljuju likovi i događaji koji nisu mogući u stvarnome životu; najčešća tema je borba dobra i zla (H. C. Andersen, braća Grimm, I. Brlić Mažuranić). Oblikuje poseban svijet čelja i mašte. Čudesno i nadnaravno isprepliće se zbiljskim.

Moderna bajka je vrsta kratkoga proznoga djela u kojemu nema tipičnih bajkovitih bića (vila, patuljaka, zmajeva), nego su nositelji radnje obična djeca ili životinje koje govore, razmišljaju i nose se s istim problemima s kojima se nose i ljudi. Moderna bajka na ohrabrujući i motivirajući način progovara o teškim temama (npr. o neuklopljenosti u sredinu, traženju samoga sebe i smisla života).

Roman je najsloženije prozno djelo s mnoštvom događaja i likova. Do 20. stoljeća gradio se na razvijenoj fabuli s intrigom i brojnim epizodama.

Postoje i različite vrste romana:

a) dječji - glavni likovi su djeca, radnja jednostavna i uzbudljiva,

f) socijalni/društveni - prikazuje društvene nepravde, odnos bogatih i siromašnih, nebrigu društva za obične, male ljude, nejednakost, siromaštvo i bijedu

g) psihološki

h) ljubavni

Mit je kratka književna vrsta koja govori o postanku svijeta, čovjeka, ljudskoga društva, jezika ili nekih pojedinaca i junaka. Razlikujemo ga od filozofije ili znanosti. Pojedini mitovi služe za razumijevanje cjelovitoga sustava mitologije (opsežna grčka i rimska mitologija) koji je u temelju svake kulture. (*Orfej i Euridika*)

Legenda je pripovijest u prozi (a može biti i u stihu) u kojoj su povijesni i biografski podatci isprepleteni s nevjerojatnim i fantastičnim događajima. Temelji se na pustom vjerovanju i razvija se u isprepletanju mitskih, fantastičnih i zbiljskih događaja.

Biografija je književno djelo koje opisuje život stvarne ili izmišljene osobe, ali tako da ne navodi samo konkretne podatke iz života, nego zadire dublje u ljudske motive, vrline i mane, način na koji se osoba nosila s problemima i osjećajima.

Autobiografija je vrsta biografije u kojoj autor piše o samome sebi, vlastitim događajima u kojima je sudjelovao, ljudima koje je poznao i sl. (*Kamen na cesti*, Marija Jurić Zagorka)

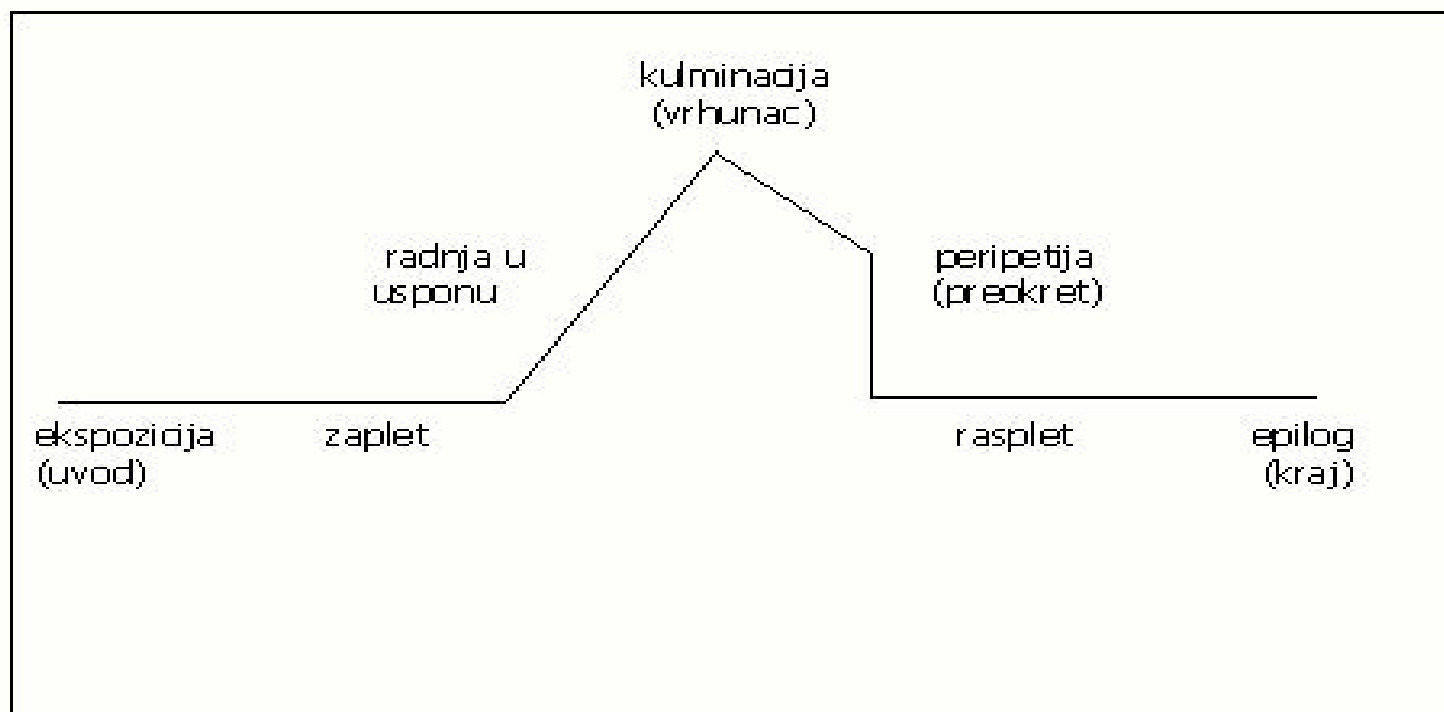
Memoari su prozno djelo u kojem pisac iznosi sjećanje na događaje u kojima je sudjelovao.

Dnevnik je prozno djelo u kojem pisac iz dana u dan (kronološki) iznosi svoje događaje, misli, osjećaje i raspoloženja.

Putopis je prijelazni oblik između književnosti i znanosti. U njemu se umjetnički oblikuje precizan opis nekoga putovanja i u njemu autor unosi svoje dojmove, osjećaje, stajališta, prosudbe. (*Putopisnice*, Antun Nemećić)

DRAMA

Drama ili dramska književnost obuhvaća književna djela koja su prvenstveno namijenjena **izvođenju na pozornici**. Iako se dramski tekst može citati kao i svaki drugi književni tekst, ipak on svoj pravi smisao dobivaju u kazališnoj predstavi.

DRAMSKE VRSTE

komedija

tragedija

drama u uþem smislu

Komedija oblikuje likove s određenim nedostacima ili manama koje ih čine smiješnim i zbog kojih su u stalnom sukobu s drugim likovima. Podvrste komedije:

- **komedija karaktera** – gradi komičan učinak na tipovima karaktera koji su smiješni zbog neke mane, pretjeranosti...

- **komedija intrige** – stvara osnovne učinke na zapletima koji su proizašli iz nerazumijevanja, nesporazuma

- **komedija situacije** – komičnost gradi na nemogućim, neočekivanim, nepredviđenim okolnostima u kojima se nalaze likovi

- **komedija konverzacije** - komičnost zasniva na šaljivim razgovorima, dosjetkama i sl.

Tragedija je dramsko djelo koje se temelji na nekom tragičnom događaju ili sukobu likova dubokih osjećaja i strasti. Takav sukob najčešće završava tragičnom smrću glavnoga junaka, što ostavlja dubok dojam na čitatelje i gledatelje. U tragedijama na kraju pobijeda ideja koju su zagovarali glavni, tragični junaci (zastupnici određenih ideala). Obilježja tragedije:

- **tragični junak** – žrtva vlastite nesretne sudbine

- tragická krivnja – rezultat sudbinske zablude, sukoba ideala i zbilje

- tragický završetak – cijena koju junak plaća za svoju dosljednost, a njegova je žrtva najveća moguća (vlastiti život)

- uzvišeni stil – elementi svečanog, dostojanstvenog govora, rijeci, izraza

Aristotel – prvi teoretičar tragedije; smatrao da tragedija mora izazvati strah i sažaljenje te tako pročistivati osjećaje gledatelja (**katarza**)

Drama u uþem smislu obrađuje prosječne likove, a završetak ne mora nužno biti tragičan.

Zacetnik esejisticeke proze (dao je ime vrsti *esej*) – **Michel de Montaigne (16. st.)** – esejima je nazivao svoja razmatranja o ljubavi, prijateljstvu, mladosti, smrti. Njegovo je veliko djelo *Eseji*. **Francois Bacon** – prvi poceo pisati eseje u engleskoj knjizevnosti (djelo *Ugledi ili savjeti grafcanski i moralni*)

Rasprava – veæa od eseja, najcešæe pripada znanstvenim vrstama, no ponekad se ujedinjuje s knjizevnom umjetnickom obradom.

Clanak, osvrt, biografija, putopis

PUBLICISTICKE VRSTE

Reportaþa – izvješæe o nekom dogaðaju, doþivljaju, društvenoj djelatnosti, prirodnoj pojavi (objektivno, ali i sa subjektivnim stavovima reportera, njegovom umjetnickom izlaganju)

Feljton ili podlistak – na popularan naein obraðuje pitanja umjetnosti, znanosti, filozofije, politike (znacajan za širu zajednicu, širu publiku)

Polemika – na þiv, uvjerljiv naein sukobljavaju se zastupnici razlicitih, oprecnih mišljenja, stavova, uvjerenja

TEMELJNA CIVILIZACIJSKA DJELA

- stare civilizacije koje su temelj Europske kulture razvile su se na podrucjima:
- Bliski istok (dolina Nila – Egipat, dolina Eufrata i Tigrisa – Sumerani)
- Mediteran (Egejski otoci, Peloponez i obale Male Azije)
- srednji i daleki istok (Kina, Indija veæ u 3 st. p. k.)

ASIRSKA KNJIZEVNOST

GILGAMEŠ (1700 g. pr. Kr.)

- pronaen je zapisan na 12 nepotpuno ocuvanih ploca u knjipnici asirskoga cara Asurbanipala
- najveæe djelo babilonsko-asirske knjizevnosti

nakon Enkiduove smrti i posvećen je opisima Gilgamešove žalosti za prijateljem, njegova straha od smrti i pokušaja da stekne besmrtnost. Iako je u formalnom smislu jednostavan i siromašan, Gilgameš pripada velikim djelima covjecnstva jer obiluje motivima koji æe biti razraCeni u biblijskoj tematici i grckoj mitologiji.

STAROINDIJSKA EPIKA

VEDA

- Vede (*znanje*), svete staroindijske knjige nastale izmeCu 16. i 6. st. pr. Kr. Stoljeæima su se prenosile usmenom predajom te konacno u 6. st. pr. Kr. redigirane. Veda se u upem smislu sastoji od cetiri zbirke stihova (samhita) i proze obrednoga, mitološkoga i magicnoga karaktera.

- imaju veliko povijesni i filozofsko znacenje, to su ujedno i najstariji uzorci indoeuropskog stiha

1. Rgveda- najstarija i najopsebnija, ima više od 10000 strofa (u deset knjiga koje sadrþe 1028 himni.

2. Samaveda

3. Jadþurveda

4. Atharveda

RAMAJANA

Ramajana (*Ramin udes*) staroindijski je ep nastao izmeCu 4. st. pr. Kr. i 2. st. p. Kr. Sastoji se od 38000 stihova i u njemu se razlikuju stariji i mlaCi dijelovi. Jezgru çini ep o boþanskom junaku i kralju Rami te njegovim borbama protiv demonskoga boga Ravane koji mu je ukrao þenu Situ. Prema predaji, ep je napisao pjesnik Valmiki.

MAHABHARATA

su umetni epovi i epizode, slabo ili nikako povezani s glavnom radnjom (*Pjesma o kralju Nali*, *Prica o Savitri*). ili kasniji umetci filozofskog karaktera, cesto bez prave književne obrade, no ponekad se i u njima nalaze pjesnicki vrhunci (*Bhagavadgita*). *Pjesma o kralju Nali* je samostalan ep u 26 pjevanja umetnut u 3. knjigu Mahabharate, pisan šesnaesterackim dvostisima. *Bhagavadgita* (*Pjesma o bopanskome /Gita*), najvažniji je i književno najvrjedniji spis od moralno-filozofskih spisa u Mahabharati.

PANCATANTRA

Pancatantra (3. st. pr. Kr.) indijska je zbirka pripovijedaka sastavljena od pet knjiga: *Razdvajanje prijatelja*, *Stjecanje prijatelja*, *Vrane i sove*, *Gubitak stecenoga* i *Nepromišljeno djelovanje*. Tekstovi su protkani poucnim stihovima. Osnova zbirke jest pripovijest o glupim sinovima kralja Amarašaktija koje mudrac Višnušarman pomoæu prica uci umjetnosti vladanja. U prvoj se knjizi, najopsebnijoj, pripovijeda kako je zavidni savjetnik cagalj zavadio kralja lava s prijateljem bikom.

ARAPSKA KNJIŽEVNOST

KURAN

Kuran je sveta knjiga islama nastala između 612. i 653. godine. Sadrži izreke Muhamedove koje mu je *diktirao* melik Džabrail (arkanđeo Gabriel), a sastoji se od 114 poglavlja (sura) poredanih po duljini – sadrže moralne, pravne i religiozne pouke, ilustrirane većinom epizodama iz Biblije te židovske i kršćanske spise. Pisan je ritmickom prozom, bujnim metaforickim stilom, a poprilično nesustavnim, ali na svoj način pomno dotjeranim i izvornim načinom izražavanja. Jezik Kurana postao je normom i uzorom klasicnog arapskog jezika.

HEBREJSKA KNJIŽEVNOST

TALMUD

Talmud je zbornik vjerskih spisa, zakona, komentara u kojemu je ocuvana tradicija mitova i duhovne kulture židovskoga naroda u starom vijeku. Tekst je više puta zabranjivan i

Biblija je zbornik svetih knjiga judaizma i kršćanstva nazvanih i Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, a dobila je ime po grčkoj rijeci *biblia* (*knjige*). Nastajala je od 13. st. pr. Kr. do 1. st. za vrijeme Krista.

-tek 1831. god. prijevod na hrvatski jezik, preveo ju je **Matija Petar Katanić**

-Stari i Novi zavjet

-**Stari zavjet** sastoji se od 46 knjiga pisanih na hebrejskom i armenijskom jeziku; izbor religioznih i svjetovnih tekstova bogate starohebrejske književnosti.

-sastoji se od:

povijesne knjige (Petoknjžje, židovski Tora – vešim se djelom pripisuje Mojsiju:

Knjiga Postanka, Knjiga Izlaska, Levitski zakon, Knjiga Brojeva, Ponovljeni zakon)

mudrosne (Pjesma nad pjesmama, Psalmi)

prorocke knjige

-**Novi zavjet** – sastoji se od 27 knjiga pisanih na grckom jeziku

-dijelimo ga na:

Evanđelja(Matej, Marko, Luka i Ivan)

Djela apostolska

Poslanice

Otkrivenje Ivanovo ili Apokalipsa

EVANĐELJE

- izvorno grc. riječ što znači radosna vijest

i najpregledniji; njegovo Evanġelje pisano je na aramejskom, a poslije prevedeno na grcki

- IVAN – pripisuje se apostolu Ivanu; Ivan ne osvjetljuje toliko ljudsku stranu Isusova pivoa, veæ daje njegov duhovni profil, ne iznosi samo gole cinjenice, veæ odabire onog dogaġaje koji imaju i simboliġko znaenje, ne tumaci Kristovo uenje o ljubavi, milosti i pivoa; upotrebljava stare simbole kao Pastir, Janje, Put, Svjetlost; napisano je na grġkom jeziku
- još postoje Evanġelja po Marku (najbliŹi puc̹kom pristupu i iskazu) i Luki (najkritiġniji i stilski najuglaġeniji)

JUDITA

- 2. – 1. st. pr. Kr., pripada povijesnim biblijskim knjigama i jednim od najmlaġih dijelova Biblije
- jedan od najdramatskijih biblijskih opisa i najmlaġih dijelova Biblije
- iako je sadrŹaj najvjerojatnije samo pišceva literarna fikcija, on je svojom poukom i idejom vrlo stvaran
- knjiga veliġa Źidovsku religiju i rodoljublje
- religija je toliko nacionalna, zakonska i praktiġna da se zapravo izjednaġuje sa samim Źivotom naroda i domoljubljem
- obrana domovine jest obrana vjere
- knjiga je pisana apokaliptiġnim stilom, u Palestini u vrijeme grġke vladavine
- zbog svoje zbijenosti izraŹavanja, fino zapapenih detalja i plastiġnih opisa, Judita je privukla mnoge umjetnike kista, pisane rijeci i zvuka – jedan takav umjetnik bio je i Marko Marulija kojega je biblijska priġa inspirirala za pisanje epa Judite
- glavni likovi su Holoferno koji je utjelovljena neprijateljska sila i Judita kao simbol Źidovskog naroda koji dolazi u sukob sa svojim neprijateljem

- razilaze se mišljenja stručnjaka o kakvoj je ljubavi riječ: ljubav naroda i Jahve, zbornik narodnih ljubavnih pjesama, zatvorena lirski zbirka...
- pjesme su se najprije pjevale na svadbenim svečanostima, a uvrštene su u Bibliju (iako nisu bile sastavljene za nju) na temelju novog konteksta, a to je da veliča ljubav Jahve prema njegovom narodu
- meću, od 18. st. javlja se mišljenje da je u Pjesmi nad pjesmama opjevana ljubav između zarucnika i zarucnice
- ljubavni osjećaji iskazuju se poredbama i metaforama koje nam sve to po bliže dočaravaju
- u današnjim izdanjima tekst Pjesme podijeljen je najčešće na pet dijelova (Prvi susret, Uzajamna ljubav raste, Zarucnicu dovode zarucniku, Zarucnicina ljubav na kušnji, Pristalost i radosti zarucnice)
- zarucnik koristi motive iz prirode kako bi opisao njezinu ljepotu te njezinu duhovnu ljepotu; na kraju istice njezino savršenstvo
- zarucnica na zborovo pitanje (u njihov dijalog upliće se zbor djevojaka) kakav je njezin zarucnik odgovara na slican način kao i on – istice ljepotu
- iskreni osjećaji i čista ljubavi; čovjekova povezanost s prirodom

KNJIGA POSTANKA

- 13. – 4. st. pr. Kr.

- prva i najzanimljivija knjiga Petoknjepja

- tu nalazimo sličnosti s babilonskom i staroegipatskom književnošću
- dijeli se na 2 dijela – prvi iznosi biblijske predaje o stvaranju svijeta, svemira, prvih ljudi i završava pričom o općem potopu – taj dio razmatra literaturu starog istoka i općeljudsko pitanje o čovjekovoj sudbini

PSALMI

KLASICNA KNJIPEVNOST – ANTIKA

Stara grcka knjipevnost

-ima veliko znacenje klasicne grcke knjipevnosti za zapadnu civilizaciju, obuhvaæa oko 1500 godina stvaranja

-dijelimo ju na cetiri razdoblja:

1. Arhajsko razdoblje od 750. do 450. g. pr. Kr.
2. Klasicno razdoblje od 450. do 323. g. pr. Kr.
3. Helenisticko razdoblje od 323 g. pr. Kr. do 30. g. pr. Kr.
4. Carsko razdoblje (rimsko) od 30. g. pr. Kr. do 6. st. n. e.

1. Arhajsko razdoblje

-poznat alfabet, ali se i dalje knjipevna djela stvaraju i izvode, prenose usmenim putem. Zbog toga u knjipevnosti središnje mjesto zauzima ep i lirske vrste

2. Klasicno razdoblje

-obiljeþeno procvatom Atene i atenske demokracije i kulture, završava smræu Aleksandra Velikog, u tom razdoblju Atena je bila glavno kulturno i knjipevno središte Grcke.

-naglasak se prenosi na drame

-kazalište postaje glavno mjesto knjipevnoga piovota, a dramske vrste oduzimaju prvenstvo epu

-poznati grcki trolist (Eshil, Sofoklo i Euripid), u svojim tragedijama obraCuju teme smisla piovota, pivotno pitanje, odnosa ljudskog i boþanskog

-Aristofan- komediograf, materijal crpi iz suvremenog tadašnjeg politickog piovota

-razvoj interesa za povijest, filozofiju (Platon i Aristotel), jak razvoj govorništva

3. Helenisticko razdoblje

-od smrti Aleksandra Velikog pa do propasti Egipta

GRCKI TRAGICARI

ESHIL

- tvorac grcke tragedije
- 90 drama – 70 tragedija, 20 satirickih igara, a sacuvano je samo 7 tragedija
- najpoznatija je Okovani Prometej (i danas se postavlja na scenu) i trilogija Orestija (Agamemnon, Prtva na grobu, Eumenide)
- smanjio ulogu kora, pojaçao dijalog, uvodi drugog glumca
- Eshilovi likovi su idealizirani (ili dobri ili zli)
- uzvišen i svecan stil

SOFOKLO

- suvremenik Perikla i najveæeg procvata atenskog polisa
- od 123 drama sacuvano je samo 7 (Kr alj Edip, Ajant, Elektra, Antigona, Trahinjanke, Filoktet, Edip na Kolonu)
- pojaçava dramsku radnju i ulogu dijaloga, uvodi treæeg glumca, smanjuje partije kora i poveæava broj njegovih clanova na 15
- junaci nisu više titanske licnosti kojima upravlja sudbina i volja bogova

EURIPID

- posljednji veliki grcki tragicar
- oko devedesetak tragedija – 17 sacuvano koje se još i danas izvode (Alkestida, Medeja, Hipolit, Elektra, Ifigenija u Tauridi)
- junaci mu nisu kao titanske licnosti (kod Eshila) ili kao idealizirani junaci (kao Sofokla) veæ ih on opisuje kao obicne ljude sa svim ljudskim nedostacima i strastima
- utjece na oblikovanje europske drame
- ona ulazi u psihu lika

Ilijade, Odiseje, raznih „kliklickih epova“ s trojanskom i tebanskom tematikom, razne himne bogovima i šaljivi spjev Boj paba i miševa

-koncem 18 st. razvila se sumnja u Homerovo postojanje, dolazi do rasprava o Homerskom pitanju (autorstvo Ilijade i Odiseje)

-postoje dvije struje:

1.analiticari - Homer kao jedinstveni autor ne postoji, veliki su epovi niz manjih epskih pjesama vezanih uz Trojanski rat sabranih zajedno

2.unitaristi - kažu da su Ilijada i Odiseja nastale kao djelo jednog genijalnog stvaraoca koji je uoblicio stariju graču i stvorio zaokružene epske cjeline

ILIJADA

-1183 g. se prema legendi smatra padom Troje

-od pada Troje pa do 800 g. pr. Kr. postoji mnogo manjih epskih djela koja se prenose usmenim putem. Nakon 800 g. imamo Homerovu redakciju te usmene epike, još uvijek nema zapisivanja, epovi su zapisani tek u 5 st. pr. Kr. Zapisao ih je Pizistrat, tek tada Ilijada i Odiseja dobivaju oblik slican današnjem.

-M. Parr y i A. Lord- književni teoreticari koji su proučavali epsku književnost i tražili odgovor na pitanje kako su epski pjevaci pamtili sve te stihove. Formule - skup rijeci koji se uvijek javlja pod istom metrickom shemom. Formulaicni izrazi - opæa mjesta (opisi, pocetak) koji su standardizirani. Jedinstven metar, gotove fraze - niz citaktickih cjelina koje se ponavljaju (Ahilej dugonogi), stvari koje su omoguæavale lakše pamæenje

-radnja se dogaća u 50 dana rata u devetoj godini rata protiv Troje. Ilijada govori o borbi Ahejaca protiv Trojanaca jer su Trojanci (Paris) ukrali ženu Menelajevu (Helenu), a to je povod Trojanskom ratu. Rat je trajao deset godina.

- zapocinje uvodom u središte zbivanja (in medias res); tom postupku prethodi invokacija – zbivanja bogova i time se iznosi osnovna tema pjesme

ODISEJA

- mlađi i kraći Homerov ep (12 103 heksametra)
- o Odisejevom povratku na Itaku iz Trojanskog rata
- počinje invokacijom (zaziv muze da pomogne piscu napisati ep o junaku – domišljatom, lukavom, pametnom (duhovna snaga)
- mirnodopski pivot starih Grka – opasnosti i cari pivota, tečaj pivot žena i djece, dvorske zabave, glazbe
- radnja se zbiva 10 godina po padu Troje
- iznosi situacije osobnog i obiteljskog, covjekova pivota, dok se u liku samog Odiseja prikazuje nemiran duh covjeka koji je u stalnoj potrazi za novim saznanjima i spoznajama
- Odisejev je lik pobudio zanimanje mnogih književnika i mislilaca pa je prisutan u Danteovom Paklu i romanu J. Joycea Uliks.

GRCKI LIRICARI

ALKEJ

- grc. pjesnik (1. pol. 6. st. pr. Kr.) s otoka Lezba, jedan od glavnih predstavnika monodijske melike (poezije pisane za solo pjevanje uz pratnju lire)
- živio je u progonstvu, pa su politicki motivi, rat i upravo fanaticka mržnja teme njegovih pjesama
- pisao je lirske pjesme i pjesme uz gozbe i pijanke, himne bogovima, a svecani su i neki fragmenti ljubavne lirike
- alkejska strofa – u hrvatskoj – u 18. st. – Đurčević, Preradović, Mažuranić – metricka shema strofe mijenja se mnogo već u antici, a u novovjekovnim književnost i uglavnom se javljaju u stalnom obliku
- dva jedanaesterca, jedan deveterac i jedan deseterac

LADI

SAPFA

- najveća grc. pjesnikinja rodom s otoka Lesbos gdje upravlja jednom školom za mlade djevojke

- jedna od predstavnica eolske monodijske lirike

- kao i Alkej, upletena je u politička zbivanja te jednom bila prognana s otoka

- njena poezija je sva posvećena ljubavnoj tematici (široka skala ljubavnih osjećaja od prvih ljubavi, iščekivanja do sreće ostvarenog zanosa i ocaja rastanka)

- tzv. safička strofa: tri jedanaesteraca i jedan peterac (dugi i kratki slogovi zamijenjeni su naglašenim i nenaglašenim slogovima)

LJUBAVNA STRAST

- tema – ljubav

- u njoj se prikazuju sljedeći osjećaji – 1. strofa (osjećaj poštovanja), 2. osjećaj budnje

-druga dva stiha – osjećaj napetosti, 3. tipičan osjećaj ljubavnog zanosa i uznemirenosti, 4.

osjećaj straha

ANAKREONT

- grčki lirski pjesnik rodom iz Male Azije

- u svojim kratkim lirskim pjesmama slavi vedre strane života, radosti što ih čovjek nalazi u ljubavi, vinu i veselu društvu

- lagana i nepretenciozna anakreontova epikurejska poezija uživala je veliku popularnost i našla mnogo nasljednika već u antici (60-ak pjesama pisanih u njegovu duhu), a pogotovo u 18. i 19. st.

- anakreontska poezija – slavi životne radosti, a naročito vino i vinsko raspoloženje (naziva se epikurejska po filozofu Epikureju – njegova su učenja zasnovana na razumu i tepla čovjeka

RIMSKA KNJIPEVNOST

PLAUT

- najveći rimski komediograf
- najpoznatija djela: *Menaechmi*, *Hvalisavi vojnik*, *Škrtac*
- obrađuje scene iz porodičnog građanskog života
- vješto vođena intriga u kojoj presudnu ulogu igra rob, dijalozi su živi, sočan narodni govor, jasno ocrtni karikirani likovi – osnove značajke njegove komedije koja se i danas izvodi na sceni i koja je djelovala na niz europskih komedigrafa (npr. na Marina Držića)
- slijedio je grčke uzore tzv. novije anticke komedije (grc. anticka komedija može se podijeliti na staru, srednju i noviju)
- najpoznatiji predstavnik stare grčke – anticke komedije – Aristofan
- predstavnik novije – Menandar
- Rimljani su komediju nastalu po grc. uzorima nazvali *fabula palliata*, dok se izvorna rimska komedija naziva *fabula togata* (Platonove komedije pripadaju prvoj skupini)
- *Škrtac* (*Tvrđica*) – Starac Euklion pronašao je u svojoj kući blagom i otada živi kao škrtac, u stalnom strahu da mu netko ne ukrade zlato ili da ga ne bude prisiljen dati kćeri u miraz. Zato i pristaje udati je za postarijeg susjeda Megadora koji ne traži miraz. No, ona ostaje trudna s Likonidom. Likonidov sluga uzima zlato, a Euklion sumnja u Likonida. Likonid se pokušava ispricati za ono što je učinio njegovoj kćeri, a dok on govori o djevojci, Euklion misli da priča o zlatu (nesporazum) te dolazi do komicne situacije.
- motivima i likovima svojih komedija Plaut je jako utjecao na europsku komediografiju (Držić, Moliere)

KATUL

- najveći lirski pjesnik iz Verone, pripadnik grupe neotrika, tzv. novih pjesnika
- gajio je kult forme; uveo je ton neposrednosti i prvi među rimskim pjesnicima počeo iznositi svoj intimni život

VERGILIJE

- najznacajni pjesnik rimske književnosti Augustova doba, rodom iz Mantova
- njegova ljubav prema prirodi i mirnom seoskom životu, najbolje dolazi do izražaja njegovim *bukolikama* ili *enklogama*, pastirskim pjesmama pisanim po uzoru na Teokritove idile
- *Georgike* – umjetnicki najdotjeranije Vergilijevo djelo, didaktički spjev o ratarstvu, u kojim u četiri knjige obrađuje probleme poljodjelstva, ovčarstva, pčelarstva

ENEIDA

- junacki ep u 12 knjiga, obrađuje mit o trojanskom junaku Eneji koji je prema predaji po padu Troje osnovao rimsku državu
- u prvih 6 pjevanja ugledao se na *Odiseju* i prikazao Enejina lutanja po padu Troje
- u drugih 6 pjevanja ugledao se *Ilijadu* i opisao Enejino ratovanje po iskrcavanju na italjske obale
- prvi nacionalni rimski ep
- Mit o Eneji – nakon Hektorove smrti Eneja je postao vrhovni zapovjednik trojanske vojske. Sudbina koja je odredila pad Troje, odredila je i Enejin spas: određeno mu je da cuva Dardanov rod i da vlada trojanskim narodom. Jedini je veliki junak koji se spašava iz zapaljene Troje iz koje je spasio oca Anhiza i sina Askanija. Rodnu zemlju nije napustio dobrovoljno. Sedam je godina lutao morima, posjetio mnoge krajeve. Za vrijeme plovidbe umro mu je otac. Na Kreti se skoro utopio, napale su ga Harpije, na Siciliju je dospio po bukteu Etnu, a kada je izbjegao Haribdu, bura mu je odagnala lađu na obale Italije pa mnogo dalje. Tamo ga je primila kraljica Didona koja se zaljubila u njega. Eneja bi rado oženio njom, no morao je izvršiti Zeusovu zapovijed. U Italiji ga je prorocica Sibila otpratila u podzemnoga svijeta kamo je išao oca. Po očevu savjetu uplovio je u ušće Tibera te utemeljio grad od kojega je kasnije nastao Rim.
- na Enejinu se štiti nalaze neki događaji iz rimske prošlosti
- nastanak Rima kao volja bogova, iz Alba Longa razviti se Rim
- Enejini potomci živjet će 300 godina i onda će se roditi Romul i Rem

iznosi svoju klasicističku estetiku, kasnije prihvaćenu kao kanon europske normativne poetike.⁶

- *Oda Lidiji* – nazvana *Kraljicom oda* (napisana u obliku dijaloga Horacija i Lidije)
- *Poslanica Pizonima* – ima 476 heksametra; posljednja u nizu Horacijevih epistola (sveukupno 23)

TIBUL

- rimski pjesnik niza elegija u kojima pjeva o svojoj ljubavi prema Deliji i kasnije Nemezi, o čepnji za mirnim, patrijarhalnim seoskim životom i mrpnji prema ratu; piše elegijskim distihom

OVIDIJE

- tri knjige *Ljubavnih pjesama (Amores)*, parodično-didaktički ep *Ljubavno umijeće (Ars amatoria)*, zbirke mitoloških ljubavnih pjesama *Heroide*, 15 knjiga *Metamorfoza* (11 995 heksametara, obradio 250 mitoloških priča koje završavaju nekom pretvorbom), zbirke elegija *Tugaljke* i *Poslanice iz Ponta*

MARCIJAL

- najveći rimski pjesnik epigrama (očuvano oko 1500 epigrama)

SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- od pada Zap. rim. carstva (4.-5.st.) do pada Carigrada pod Turke i otkriće Novog svijeta (15.st.)

- obuhvaća cijelu Europu od mediteranskog juga (Arapski po. i Bizant) do nordijskih prostora

- nacionalne književnosti najvećim dijelom čine pravnički i historiografski tekstovi pisani od

10. – 14. st.

- lirika se dijeli na latinsku i narodnu, na nabožnu i svjetovnu, a stihovni oblici koje koristi dijelom su preuzeti iz antike, a dijelom su samonikli (trubadursko pjesništvo)
- srednjovjekovna drama vezana je uz kršćanske blagdane i izvodi se na otvorenom
- cilj ranih kršćanskih pjesnika bio je da kršćanskih teme opjevaju po uzoru na klasične rimske pjesnike
- latinski je bio jezik proze, poezije, epike, lirike, historiografije i teologije citavog srednjovjekovnog razdoblja od 4. - 9. st., a od 9. st. u uporabi je u crkvi
- podjela: nabožna (crkvena, umjetnička) i svjetovna (narodna, puka) književnost
- u nabožnoj epici koriste se liturgijski tekstovi, poučno štivo, apokrifi, vizije, životopisi svetaca, legende, parabole i alegorije, a u svjetovnoj epovi, sage, romani, novele te basne i bajke
- u svjetovnoj lirici je prisutno trubadursko pjesništvo, himna i oda
- posebna pozornost daje se usmenim predajama, viteškim romanima i trubadurskoj poeziji

AURELIJE AUGUSTIN – ISPOVIJESTI

- značajan sv. Augustin, filozof (4. st.); djelo *Ispovijesti* njegova je duhovna biografija, no govori i o kršćanstvu kao božanskoj tajni kojoj se možemo približiti samo vjerom

PRIJEVOD BIBLIJE NA LATINSKI: VULGATA : preveo ju je sv. Jeronim

USMENA PREDAJA – NACIONALNI EPOVI

- u usmenu epiku spadaju junacki epovi čiji glavni junaci pripadaju legendarnoj prošlosti i prenose kršćanstvo, ideje i moralna načela viteškoga svijeta

PJESAN O ROLANDU

- najpoznatija starofrancuska epopeja iz ciklusa junackih epova o Karlu Velikome
- vrhunsko dostignuće srednjovjekovne junacke epike
- djelo ima daleku povijesnu podlogu na napadu Baska na odstupnicu vojske Karla Velikoga

PJESAN O CIDU

- epska pjesma anonimnog kastilijanskog pjesnika
- najstariji književni spomenik na španjolskom jeziku
- u spjevu se opisuju zgode iz života španjolskog narodnog junaka Rodriga zvanog Cid poznatog kao hrabra, ali i prevrtljiva feudalca
- tri pjevanja: prvo opisuje lutanja i podvige krivo oklevetanog i iz Kastilje prognanog Cida, a drugo i treće razne događaje u vezi s udajom njegove kćeri

PJESAN O NIBELUNZIMA

- njemački srednjovjekovni njemački ep, obrađuje legendarnu povijesnu tematiku vezanu uz staro germansko pleme Burgunda
- autor nepoznat

KALEVALA

- finski ep, zapravo zbornik finskih narodnih pjesama pretežno iz 12. st. (u cjelinu i skupio Elias Lonrott, 19. st.)
- otkriva fantastičan mitološki svijet, život, običaje, prekršćanska vjerovanja

BEOWULF

- staroengleski junacki ep, vjerojatno iz 8. st.
- obrađuje staru anglosaksonsku legendu o gotskom junaku Beowulfu s povijesnom pozadinom iz 6. st.

VITEŠKI ROMANI

- nacionalni epovi utjecali svojim mitovima i sadržajima; romani su ljubavno-pustolovni
- građa preuzeta iz antike, iz keltskih legendi i iz događaja vezanih uz lik Karla Velikog
- obrađuju pothvate nacionalnih junaka, kraljeva i vitezova (ideal hrabrog viteza) koji je za čast i dostojanstvo svoje izabranice spreman položiti i vlastiti život

- Tristan i Izolda su jedan od najslavnijih parova nesretnih ljubavnika u svjetskoj književnosti

TRUBADURSKA POEZIJA

- nezaobilazno mjesto imaju njem. **minnesängeri** (trubaduri) u cijelom svijetu

- trubadurska poezija standardizira lirske forme kao što su alba (jutarnja pjesma), pastoraleta, tenzona (polemika u stihovima), kanzona (pjesma neodređene broja jedanaesteraca i sedmeraca, različito rimovanih, a često završava jednom kraćom strofom)

- s trubadurskom lirikom javljaju se i goliardi i vaganti, pjesnici lutalice čije su najpoznatije pjesme sačuvane u latinskom zborniku *Carmina Burana*

- trubadursko pjesništvo oslobođeno je nabornih tema i nema poučne funkcije (to pjesnik uvodi u duhovni i emotivni prostor)

BERNARD DE VENTADORN – najznačajniji predstavnik provansalske trubadurske lirike

HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- prvo hrvatsko pismo je latinica, a prvi jezik državnih dokumenata je latinski

- karakterizira ju glagoljaško razdoblje – počinje pojavom prvih pisanih spomenika (10. st.) i traje do 16. st.

- nastanak i pojava glagoljice na južnoslavenske prostore pripisuje se grčkim misionarima Āirilju i Metodu

- glagoljica – dolazi od staroslavenske riječi glagoljati (govoriti)

- javlja se u dva oblika – najprije obla glagoljica, kasnije zamijenjena uglatom ili hrvatskom glagoljicom – najviše se upotrebljavala u južnim krajevima

- uporaba se u crkvenim knjigama zadržala do 1927. – zamjena latinicom

- u 10. st. pojavljuje se drugo hrvatsko pismo - Āirilica – smatra se da ju je sastavio Āiril

- pisana uglatom glagoljicom (prijelaz s oble na uglatu) i čakavskim narječjem što joj daje karakter jezičnog spomenika
- darovnica kralja Zvonimira kojom daje zemljište crkvi sv. Lucije
- pisac njezina teksta je opat Drpiha; povijesni, pravni dokument

LJETOPIS POPA DUKLJANINA

- sredina 12. st., opisuje događaje u koji su se zbili oko rijeke Cetina; rodoslov dukljanske dinastije – u hrvatskoj verziji teksta iz 15. st. nalazi se i legenda o smrti kralja Zvonimira

LUCIDAR

- 12. st. – enciklopedija srednjovjekovnog znanja (poučna proza; dijalog učitelja i učenika)
- tekst našeg Lucidara preveden s češkog u 1. pol. 15. st.

POLJICKI STATUT

- 1444. godina, skup normi i običaja po kojima je živjela Poljicka općina; pisana bosančicom

LJETOPIS POPA MARTINCA

- 1493., o bitci na Krbavskom polju; daje potresnu sliku stanja u Hrvatskoj zbog turskog osvajanja

VINODOLSKI ZAKONIK

- sastavljen u Novom Gradu 6. 1. 1288.
- kralj Andrija II. darovao je dotad slobodnu vinodolsku općinu krckom knezu Vidu i njegovim podanicima (trebalo je normirati pravne odnose pa to čini zakonikom)

ROMANI

- RUMANAC TROJSKI** – viteški roman o Troji koji opisuje rat za Troju i njezinu propast, ne prema Homerovoj Ilijadi, već prema zapadnoeuropskom tekstu na latinskom jeziku; pisan

- skupljeni biblijski tekstovi koji se citaju na misi

DRAMA

MUKA SV. MARGARITE – 15. st., dramatizirana latinska legenda o Margariti koja radije umire u mukama nego da prijeđe na vjeru svojega mucitelja Olibrija

LIRIKA

ŠIBENSKA MOLITVA (ili *Gospina pohvala*)

- naš najstariji pjesnički tekst pisan latinicom (15. st.)

– tema pjesme je molitva upućena Blaženoj Djevici Mariji – lauda (pohvalna pjesma)

SVIT SE KONČA – satirična pjesma, nastala je vjerojatno potkraj 13. st. u vrijeme uzastopnih težnji za reformama u Katolickoj crkvi; autor je zacinjavac – književnici koji stvaraju prijelaz s nabožnih pjesama na pjesme sa svjetovnom tematikom

TRAKTAT CRNORISCA HRABRA – O PISMENIMA – napisana je u obranu slavenskog jezika - glagoljica; to je jedan od malobrojnih tekstova na staroslavenskom jeziku, pisan za svjetovne, a ne za liturgijske potrebe

PREDRENEŠANSA

Obuhvaća 13. i 14. stoljeće; kraj književnog srednjovjekovlja.

– uvjerenje da se ponovnim otkrićem antike i anticke književnosti može postići obnova cjelokupne kulture. Započinje pojavom pjesničkih škola u Italiji i s velikim autorskim imenima, europskim klasicima: Dantom Alighierijem, Francescom Petrarcom i Giovannijem Boccacciom.

DANTE ALIGHIERI

Najveći je talijanski posljednji pjesnik srednjeg vijeka i prvi pjesnik novoga doba pisao na talijanskom i latinskom (*Gozba* – nedovršena knjiga filozofskih rasprava te politički

ljupkog novog stila – *dolce stil nuovo*. U želji da je dostojno uzvisi i nakon smrti, zapocinje rad na *Boganstvenoj komediji*⁸ (1307. – 1321.), savršeno komponiranome djelu prepunoj vizija, simbola i alegorijau kojemu je Dante glavni lik, a koje se sastoji od **tri dijela** (*Pakao*, *Cistilište* i *Raj*). Beatrice ga vodi kroz raj, a poganski, rimski pjesnik Vergilije kroz kršćanske predjele. Pisana je tercinama (strofama od 3 jedanaesterca), a svaki od dijelova ima po 33 pjevanja jednake dužine koja sa uvodnim pjevanjem tvore *savršenu brojku* 100).⁹ *Komedija* je prevedena na hrvatski nekoliko puta, najpoznatiji je prijevod Mihovila Kombola.

Karakteristika novoga doba u djelu: kritički duh napada Crkvu i njezine dostojanstvenike (raskalašenost svećenika, redovnika, pape), uzvisuje se napredna težnja ljudskog duha te se s mnogo razumijevanja prikazuju slabosti. Dante je razvukao na način amfiteatra. Na tri prve stepenice kazni se po jedan grijeh. Na četvrtoj široj stepenici nalaze se peti i šesti krug. Na petoj stepenici je sedmi krug, a taj je razdijeljen u tri pojasa. U trećem pojasu kazne se grješnici protiv Boga i prirode istom kaznom. Između sedmog i osmoga kruga je unutar dubljega pakla još dublji ponor. Osmi krug na dnu toga ponora razdijeljen je u deset koncentričnih jaruga, nasred kojih se silazi u najdublji Pakao na zidnu. Tu su u četiri pojasa IX. kruga najveći grešnici.

Pretpakao:		Kukavice.
Gornji dio Pakla:	I. krug:	Limb. Nekrštena djeca i nekršteni pravednici.
	II. krug:	Bludnici.
	III. krug:	Proždrljivci.
	IV. krug:	Škrtice i rasipnici.
	V. i VI. krug:	Duševno lijeni svake vrsti. – Krivovjerci.
Dublji Pakao:	VII. krug:	Bestijalna zloća protiv bližnjega, sebe, Boga, prirode.
Ponor:	VIII. krug:	Zle jaruge. Zločinci i varalice, i to: svoditelji i lasikari, simoniste, vračari, podmitljivci, licemjери, tati, lukari savjetnici, sijači razdora, krivotvorci.
Najdublji Pakao:	IX. krug:	a) Kaina: Zločinci protiv roda;
		b) Antenora: izdajice domovine;
		c) Tolomeja: izdajice prijateljâ;
		d) Giudecca: zločinci i izdajice dobročiniteljâ

FRANCESCO PETRARCA

Talijanski je pjesnik koji je dio života proveo u Avignonu, tadašnjem sjedištu papinskog dvora gdje se uponaos provansalskom trubadurskom lirikom i gdje je 1327. ugledao svoju trajnu inspiraciju Lauru, vjerojatno suprugu Huga de Sade. Svjetsku slavu postigao je zbirkom *Kanconijer* u kojem je dao intiman lirski dnevnik svoje ljubavi prema Lauri za vrijeme njezina života i nakon njezine smrti. Prvi put u povijesti pjesništva zbirka pjesama bilježi unutarnji svijet čovjeka. Laurin opis nema oznaku svetosti, kao Danteova Beatrice – Laura je idealna žena. Novi duh vidljiv je u opisu ljubavi prema konkretnoj ženi koja ga i fizički privlači te unutarnjoj razapetosti između srednjovjekovnih moralnih načela i obožavanja žene za srećom. Petrarca je preuzeo forme ljubavnog novog stila. (*Kanconijer* se sastoji od 366 pjesama, od čega je 317 soneta, 29 kancona i 9 sestina, 7 balada i 4 madrigala).

Prema početnom stihu, nastalo je u zrelijim godinama Petrarčina života, cijela se zbirka naziva *Razasute rime*. Za nasljedovanje Petrarčine poezije u europskoj poeziji 15. i 16. stoljeća uobičajio se naziv **petrarkizam**, a pjesnici **petrarkisti**. Njegovi motivi prvog pogleda i slatke patnje te izražajni postupci (preobilno nabiranje i ponavljanje, metaforičnost, hiperbole, gradacije, parovi riječi) postali su uzor njegovim nasljedateljima.

Petrarkin (talijanski) sonet je sonet koji se sastoji od **dvije katrene i dvije tercine**.

LXI. SONET

- zove se *Blazen nek dan je, mjesec, i ljeto*
- poznati sonet kojeg je prepjevao i naš poznati petrarkist Šiško Mencetić
- u tom sonetu pjesnik slavi trenutak kad je ugledao svoju gospu, ujedno slavi sve boli koje je pretrpio zbog nje
- u zadnjoj strofi slavi pjesme koje su nastale zbog te ljubavi i slavu koju je zbog njih stekao – za razliku od srednjeg vijeka kad se pjesnici nisu dopisivali jer se smatralo da je grijeh tražiti slavu
- napisan za Laurinog života – tema – neuzvraćena ljubav
- motivi – oči (stavile ga u ljubavno ropstvo); gorke suze

GIOVANNI BOCCACCIO

Talijanski pripovjedac i humanist, začetnik moderne novele. Napisao prvu Danteovu biografiju. mnogi kritičari su ga napadali, ali on je smatrao da su mu zavidni - slavi pene jer „one pružaju mnogo slatkih doživljaja“, a o muškarcima govori da su licemjeri jer ne žele priznati da im pene pružaju mnogo toga („Pene imaju veliku moć.“) -njega nisu nadahnule muze da piše o ženama, već same pene.

- glavno djelo zbirka novela *Dekameron* koja znači „Knjiga deset dana“, u kojima su sedam djevojaka i tri mladića¹⁰ napustivši grad Firencu zbog kuge¹¹ 1348., naizmjenice pripovijedali po deset zanimljivih priča (unaprijed zadane teme), raznolikih po duhu i sadržaju. Najčešće im je tema čula ljubav, stjecanje bogatstva te izrugivanje ljudskoj gluposti i svakom licemjerju *Dekameron* donosi potpuno napuštanje nasljeđa srednjega vijeka, a Boccaccio postaje začetnikom novih tokova u svjetskoj književnosti.
- Boccacciove su novele zabavljale čitatelje, nasmijavale ih i pomagale im prevladati životne teškoće
- **hedonizam** je filozofski smjer prema kojem su ugodnost i uživanje najveće dobro i ideal.
- poruga i satira najčešće su izraz čovjekove kritičnosti i slobodoumlja karakterističnoga za renesansu

HUMANIZAM

U svakidašnjem je govoru riječ *humanizam* uglavnom stručna istoznačnica za pohvalnu osobinu ljudskosti, dok se u književnoznanstvenim raspravama taj naziv ustalio kao oznaka povijesnoga fenomena koji se oblikovao u Italiji te proširio diljem Europe. Obuhvaća oko 250 godina: od 1350. do 1600.).

– humanizam raskida se sa srednjovjekovnom tradicijom i okreće se čovjeku i njegovoj povijesnoj stvarnosti, poštovanje njegova neponovljiva pojedinacnoga dostojanstva; nužnost latinskoga jezika za obavljanje mnogih javnih poslova (anticki su tekstovi predstavljali rudnik

HRVATSKI HUMANIZAM

Hrvatski je humanizam (kao kulturnopovijesna pojava) obilježen povlaštenom blizinom hrvatskih krajeva prema najjacim parištima talijanskoga humanizma te se već u 14. stoljeću u Hrvatskoj pojavljuju jasni znaci velike kulturne mijene. Na hrvatski su jug i sjever stizali profesori, pravnici, bilježnici, liječnici, visoki crkveni dostojanstvenici.

- veliki dio domaće mladeži odlazi na visoka učilišta, najviše talijanska
- temeljno obilježje hrvatskoga humanizma uvjetuju dvije činjenice u njegovoj politickoj pozadini: podijeljenost hrvatskoga nacionalnog prostora na više država i nezaustavljiv prodor Turaka (ujedno su i uzrok razlika između humanizma hrvatskoga sjevera i juga).¹²
- humanisti su najčešće pisali poeziju, dok su od proznih oblika njegovali epistole i književno-znanstvenu prozu.

Boka (krajnji jug)

budući modruški biskup **Nikola** (autor najstarije hrvatske inkunabule, i Kotoranin Ludovik **Paskalić**.

dubrovački humanistički krug

Karlo **Pucić** (autor važne knjižice ljubavne poezije), povjesničar Ludovik **Crijević-Tuberon**, Ilija **Crijević**, Jakov **Bunić**, Damjan **Benešić**

splitski humanistički krug

Marko **Marulić**

Trogir

Obitelji **Æipikoi Andreis**

Šibenik

Juraj **Šišgorić** (autor najstarije hrvatske pjesničke inkunabule), Antun **Vrancić** Faust **Vrancić**

Cres; Rab

Frane **Petrić**; Markantun **Dominis**

Istra

Matija **Vlacić Iliriki** Matija **Grbac**

Stjepan **Brodariæ**, Bartol **ĐurCeviaæ** Pavao **Skaliæ** – prvi upotrijebio riječ *enciklopedija* u značenju uobicajenom za danas

MARKO MARULIÆ

Potjece iz stare splitske obitelji Peceniæ. Naziva ga se „ocem hrvatske knjiþevnosti“. U hrvatskoj je knjiþevnosti poznat po svojem prevaþnom doprinosu knjiþevnosti na narodnom jeziku, a meCunarodnu slavu stekao je svojim latinskim djelima još za þivota: na njih otpada pet šestina njegove knjiþevne ostavštine. Maruliæ je tvorac rijeci *psihologija*.

Najznacajnija tiskana latinska djela:

De institutione bene vivendi per exempla Sanctorum (Pouke za cestit þivot s primjerima), Mleci, 1506. ili 1507. – prvi besteler, najviše objavljivana hrvatska knjiga u inozemstvu, izdano u prijevodu na razlicite jezike (talijanski, njemacki, portugalski, ceški, þpanjolski).u djelu je savjetovao ljude kako treba reagirati u pojedinim situacijama

Euangelistarium (EvanCelistar), Mleci, 1516.

Quinquaginta parabolæ (Pedeset prica), Mleci, 1517.

Epistola domini Marci Maruli Spalatensis ad Adrianum VI. (Pismo gospodina Marka Maruliæa Spliaeanina papi Hadrijanu VI. o nevoljama koje nahrupljuju ...), Rim, 1522.

Vergilijansko-metaforicni ep *Davidijada (Davidiadis)* u 14 knjiga najznacajnji je Maruliæev tekst, zapocinje invokacijom, sastoji se od dva dijela (u stihu i u prozi). Sadrþi nešto manje od sedam tisuæa stihova (6765) u kojima je Maruliæ pjesnicki preoblikovao biblijsku pricu o kralju Davidu ¹³, uzor mu je bio Vergilije.

– epigrami (omiljena humanistička vrsta) u raznovrsnim metrima (*Epigrammata*)

Humanistička tužaljka (elegija) vjerno oponaša strukturu svojih antičkih prethodnica u kojima se redovito uočava pet različitih odsjecaka: uvod; pohvalu pokojnika; pjesnikovo tugovanje; opise bolesti, smrti, pogreba i groba; utjehu. Najpoznatija je Panonijeva autobiografska tužaljka *U smrt majke Barbare* .

JURAJ ŠIŠGORIÆ

Najslavnije ime ranoga šibenskog humanizma; svećenik koji je tijesno bio vezan uz svoj uipi zavica. Od ostalih se humanista istice po zanimanju za ilirski (hrvatski) jezik i običaje. Za pivota mu je 1477. u Mlecima tiskano samo jedno cjelovito djelo *Elegiarum et carminum libri tres* (Tri knjige elegija i lirskih pjesama); u rukopisu mu ostalo zbirka od 16 nabožnih pjesama koje su tiskane prije tridesetak godina, a kraei prozni ogleđ *De situ Illyricae et civitate Sibenici* (O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku) iako je bio donedavno u rukopisu.

ANTUN VRANCIÆ

Rođen je u Šibeniku, bio je tajnik na dvoru Ivana Zapolje, jedan od najmoćnijih ljudi svog vremena. Pretežit dio njegova opusa čini zbirka oko 1000 pisama (*Epistolae*), nastalih od 1538. do 1573.

- sklonost prema povijesnim i zemljopisnim istraživanjima (kraei tekstov *De situ Transylvaniae , Moldaviae et Transalpinae* (*Polopaj Erdelja , Moldavije i Vlaške*)...
- *De itinere et legatione sua Constantinopolitana cum fratre...* (*Razgovor s bratom Mihovilom o putovanju i poslanstvu u Carigrad i Iter Buda Hadrianopolium* (*Putovanje iz Budima u Drinopolje*) dvasu nedovršena putopisa koja se bave prvim izaslanstvom u Tursku 1553.– 1557., a poznata uglavnom pod kasnijim naslovima

– uz himne, ode i epigrame, posebno se ističu elegije upućene nekoj Rimljanki Flaviji, lijepoj i strasnoj ženi koja dvojbom vjernošću dovodi ljubavnika do zdvajanja.

– **oda** se posebno ističe među humanističkim lirskim oblicima; izricanje najsvetanijih javnih hvala u okolnostima koje bi se mogle nazvati ceremonijalnim, ali i niz uzvišenih raspoloženja (*Oda Dubrovniku*).

RENEŠANSA

Franc. *la renaissance* – ponovno rađanje, preporod; novi književni preporod, **16. st.** – ishodište u Italiji (nasljednica rimske, a preko nje i helenske civilizacije), zahvaća cijelu Europu.

- preporod u književnosti – uzor postaje antika (rimska i grčka književnost) – oponašanje antičkih uzora Vergilije (Eneida), Plaut, Biblija.
- uspostava novih estetičkih ideala ljepote, savršenstva umjetnosti
- sloboda čovjekovog stvaralačkog duha
- pisanje pucim jezikom koji zamjenjuje latinski (poštuju pravila pisanja po uzoru na antiku)
- stvaranje nacionalnih književnosti (širi se čitateljski krug)
- književnost i ostale umjetnosti su u doba renesanse doživjele procvat

Lirika

- petrarkistička, ljubavna (žena, njezina ljepota), pojavljuju se kanconijeri i zbirke posvećene jednoj ženi
- religiozna – posvećeni Mariji; bukolicka lirika – upivanje u prirodi
- zabavna – humoristička, satiricka; maskerate – pokladne pjesme; pjesme namijenjene prijateljima; najviše se pišu soneti – uzor u antici

Epika

- uzori iz antike: Plaut, Terencije (komediografi)
- ucena komedija slijedi dramaturgiju iz antike – pet činova, simetrija likova, stalni likovi
- pastorage (pastirske igr e) – svijet pastira, idilicna priroda, pjesme i ples zaljubljenika
- komediografija promice poruke aktivizma, pobjede novog mladog naraštaja, izruguje ljudske mane i poroke, kritizira postojeæe društvene obicaje, oslobaCa od predrasuda
- div dramskog stvaralaštva – **Shakespeare** covjecanstvu je dao niz djela neprolazne trajnosti

Roman

- viteški, pastirski i pikarski romani
- **viteški**: potjece još iz srednjeg vijeka, istice se vitez lualica (prikaz renesansnog covjeka), slobodna duha. Ruši sve zapreke, pobjeCuje, štiti slabije, uvijek se ponaša prema kodeksu casti, služi svojoj dami gospodaru.
- **pikarski**: razvio se u renesansi; glavni lik je simpatican pr otuha, lualica i varalica koji luta svijetom te kritizira vrijeme, kroz pivot se probija svojom voljom i inteligencijom
- **pastirski**: idilicni, pocetak 16. stoljeæa, utemeljitelj Jacopo Sannazza (*Arcadia*, 1504.), nakon Jacopa prvi pastirski roman napisao je Petar Zoraniæ (*Planine*).
- glavni likovi su pastiri koji þive u carobnom svijetu prirode; glavna tema ljubav – pastirski romani su uzor današnjih ljubiaæa – popularna djela

Esej

- Michael Montaigne – nova knjiþevna vrsta (*Eseji*, 1580) – kraæa prozna vrsta u kojoj se obraCuje razlicita tematika, ukljucuje razmišljanje i zakljucivanje, sadrþi osnovni stav pisca, karakteristike njegovog osnovnog izlaganja i temelji se na istraþivanju

Orlando.¹⁴ Ariosto opivlja fantastični srednjovjekovni viteški svijet i njegove legendarne junake pretvara u moderne ljude, sa strastima, osjećajima renesansnog čovjeka.

- nema glavnog junaka i glavne radnje, opisuje se ljubav, gospe, borbe i vitezovi/ opisuju se junaci vezani s imaginarnom saracenskom opsadom Pariza u doba Karla Velikoga, u epu se isprepliću maša i realnost.
- Ariosto uveo epsko pričanje u slikama koje su oblikovane stancama (strofama od 8 rimovanih jedanaesteraca), a u završnoj redakciji sadrži 46 pjevanja.
- Radnja se uz mnogobrojne samostalne epizode razvija na tri osnovna plana – borba Saracena (Arapa) i kršćanske vojske Karla Velikoga, ljubav Orlando prema Angeliki koja završava nesretno po naslovnog junaka te on od tuge pomahniti saznajući da je ona pošla za mladoga Saracena Medora, i konačno brakom okrunjena ljubav Bradamante i Ruggiera, rodonacelnika ferrarske obitelji d' Este, zaštitnika Ariostovih.

FRANÇOIS RABELAIS

Prvi veliki francuski pripovjedac, uz Montaignea najznacajniji je predstavnik francuske renesanse, glavno djelo fantastično-satirični roman u 5 knjiga *Gargantua i Pantagruel* (1532. – 1564.).

- najpoznatije prve dvije knjige *Pivot Gargantuina* 1532. i *Herojska djela i price velikog Pantagruela*, 1532.
- Rabelais daje opširan prikaz školovanja diva Gargantua u Parizu (kod Ponokrata) koji je, čim se rodio, gromkim glasom zatražio: „Piti, piti, piti! To Piti! označavalo je renesansnu želju za opijanjem, radoznalošću, uzvišenim upitcima duha i prostim tjelesnim upitcima
- Gargantuin sin Pantagruel školuje se kao i njegov otac u Parizu, gdje se sprijateljuje s **Panurgom** – simpatičnim osobnjakom i lopovom, mladim piva duha i plitka djepepa.
- Panurg je tip renesansnog čovjeka koji je u pivotu uspio zahvaljujući snaljublivosti

- zbog novčanih neprilika dospijeva u zatvor u kojem zapocinje svog *Don Quijotea*
- uz oko 30 drama i niz drugih danas zaboravljenih djela napisao je zbirku pripovjedaka *Uzorite novele*
- najpoznatije djelo je *Bistri vitez Don Quijote od Manche* napisan u dva dijela (zamišljen je kao satira na preživjele, ali u to doba još popularne viteške romane, pisan tehnikom pikarskog romana); jedno od najcitanijih i najprevoCenijih djela iza *Biblije*
- jednostavan, zdrav i topao humor kojim je prošetio citavo djelo i koji nezadrživo nasmijava i današnjeg čitaoca, optimizam i duboki humora koji izbijaju iz tragične figure viteza tužnog lika

BISTRI VITEZ DON QUIJOTE OD MANCHE

Tema – dopivljaji osiromašenog seoskog plemića **Alonsa Quijose** koji želi biti vitez skitnica te kao pravi vitez skitnica daje si ime (Don Quijote od Manche), pronalazi perjanika i štitonošu (**Sancho Panza**) – seljak, čestit čovjek, don Quijoteov konjušar, Don Quijoteov glas razuma koji mu pokušava pomoći da se iz svijeta mašte vrati u stvarnost; preko njegovog lika Cervantes se obraća svijetu. Pronalazi i konja kojem daje ime Rocinante (kljuse), uzimajući opremu (bojnu pradjedovsku) te pronalazi damu kojoj daje ime Dulcinea od Tobosa

- Don Quijote od Manche – simbol ljudske tragedije, utjelovljenje ljudskog sna i bezumnosti, stradanja i uporne borbe za pravdu, istinu i nedostupne ideale (on želi uspostaviti kraljevstvo pravde, ispravljati krivice, želi osvećivati nepravdu, pomagati bespomoćnima, boriti se protiv zla i nepravde te braniti nemoćne te ujedno simbolizira hrabrost, upornost i poštenje
- Alonso čita viteške romane koji su mu poremetili razum (krcma – dvorac, vjetrenjace – divovi, prostitutke – bajne djeve, fratri – izdajnička bagra), beskrajno je uporan u izvršavanju svojeg cilja, želi pomoći
- umro je kao plemić, došao je k pameti
- **donkijotizam** – Don Quijoteov pogled na svijet, njegovo shvaćanje pivota koji znači

- humor je bitno obilježje romana
- Cervantes je narodni mudrac koji progovara preko lika Sanche Panze

WILLIAM SHAKESPEARE

Engleski je pjesnik, glumac, redatelj, pisac kazališnih komada, najveći dramski stvaralac svjetske književnosti); rođen i umro Stanfordu na Avonu. Suvlasnik poznatog kazališta *Globe*.¹⁵

- napisao 36 ili 37 drama, tzv. kraljevske drame (historije), komedije, tragedije, romanticne igre i poeme te sonete (**elzabetinski soneti – 3 kvartine i 1 distih**), strukturom različit od talijanskoga, upotreba parabola, pjesničkih slika i vizija.
- teme uzima iz anticke povijesti, srednjovjekovne kronike i legende, iz renesansne novelistike, iz pričanja suvremenika te je ulio i dah stvarnog života, stvorio galeriju nezaboravnih, vjernih likova (Cezar, Hamlet i Ofelija, Romeo i Julija)
- u svojim djelima iskazuje veliko mnoštvo osjećaja koji se rađaju u čovjeku
- neka djela: *Romeo i Julija*, *Tit Andronik*, *Julije Cezar*, *Troilo i Kresida*, *Hamlet*, *Otelo*, *Kralj Lear*, *Antonije i Kleopatra*, *Dva plemića iz Verone*, *San Ivanjske noći*, *Soneti*...

HAMLET

- najpoznatija Shakespearova tragedija, 1600. – 1601. godine
- tema: nesretna sudbina danskog kraljevića Hamleta kojemu je za njegove odsutnosti stric ubio oca, oženio se majkom i zasjeo na prijestolje
- jedna od najpotresnijih tragedija u cjelokupnoj književnosti – na kraju svi stradaju
- pokretač radnje: Hamletova želja za osvetom zbog smrti oca

- Hamlet raspravlja o osnovnim pitanjima ljudske egzistencije – o mogućnostima spoznaje apsolutne istine i djelovanja u skladu s njome te o odnosu prema ocu, majci, bratu i sestrama
- **Hamlet** je renesansan čovjek, slobodouman – individualist (slobodno odlučuje i zaključuje, nitko ga ne sputava); divi se prirodi; doživljava čovjeka; kritičan je prema majci i prema sebi; nema predrasuda prema staležu (dobar je prema ničem složenom); kritizira nepoštenje, kritizira dvorjanine koji nemaju svoje ja (ruga im se zato što potvrđuju sve što kažu njihovi gospodari – neinteligentni i nekritički primaju sve što im njihovi gospodari kažu), melankolican i bolan doživljava svijeta (svijet – bljutav, dosadan, prazan, ne oplijevojen vrt u kojem je otrovno bilje) – suprotnost prema renesansnom doživljaju svijeta, gnjusna, ne podnosi nepravdu i sramotu, prezire svijet, svijet kao tamnica (Danska), razočaran svijetom = iznosi svoj stav, toliko je opterećen problemima da bi najradije da ga nema, nitko mu ne pruža zadovoljstvo, puno hulja, propalica, kritizira brak
- doživljava čovjeka: remek-djelo, plemenitost uma, neizmjenost sposobnosti, skladan izgled i ljepota
- doživljava ženu (kritizira ženu i šminkanje – to nije ono lice koje ona nosi, stavlja masku), oštar doživljava ženu (*Krhkosti – ime ti je žena*), ženska ljubav je kratka i nestabilna, prolaznost ženske ljepote
- iako tragedija ima mnogo događaja, u njoj nema prave dramske napetosti, jer nam je istina o očevo ubojstvu i potrebi osвете iskazana već na samome početku
- težište djela stavljeno je na prikaz psihološkog stanja glavnog lika, koji se razapinje između sumnjama stalno koleba i odgađanja izvršenja osвете

San Ivanjske noći

- nastala u prvoj, vedroj fazi; spoj komedije i pastore

U doba renesanse cvala je komedija koja je imala mnogobrojnu publiku **commedia**

Commedia dell'arte (komedija umijeća, umješnosti) također nastala u Italiji u drugoj polovini XVI. stoljeća. Polazila je od kratkoga nacrtu jednostavnog sadržaja, glumci su improvizirali, tebeći pokazati svoje umijeće uz pjev, ples, akrobaciju, mimiku.

- tipizirani likovi: Arlekin, Pantalone, Kapetan

HRVATSKA RENESANSNA KNJIŽEVNOST

(sredina 14. st. – kraj 16. st.)

- razvijala se pod utjecajem renesansne umjetnosti i talijanske kulture, nije istovremeno pojavila i razvijala u hrvatskim krajevima jer je Hrvatska u vrijeme bila podijeljena, pa krajevi nisu imali iste uvjete za razvoj renesanse
- utjecaj talijanske renesanse stekao se samo na istočnoj obali Jadrana, a uske veze s Mletcima, dolazak brojnih učitelja i odlazak hrvatskih mladića na studij u susjednu Italiju omogućili su snažan razvoj renesansne književne kulture i na području Dubrovačke Republike i mletačke Dalmacije
- hrvatska renesansna književnost usvojila je mnogobrojne koncepcije humanizma (one o važnosti anticke književne tradicije, ali i one o podizanju narodnoga, hrvatskoga jezika na visoku razinu) te se poput ostale europske renesansne književnosti oslanjati na anticko naslijeće, a isto tako i na prethodnike, zacetnike i klasične pisce talijanske renesansne književnosti (Dantea, Petrarca, Boccaccia, Sannazzara, Ariosta)
- oslonac u domaćoj usmenoj, folklornoj književnosti preuzimajući iz njih teme, motive, oblike i postupke

Nacela oblikovanja:

- oponašanje uzora; harmonična i skladna kompozicija književnog djela te tradicionalno oblikovanje teksta (oblikovanje čistim i jasnim jezikom)

Epika

- hrvatski renesansni ep oblikovan je po uzoru na Vergilijeve *Eneidu* i druge anticke epove te je iznosio sadržaje važne za pivot zajednice
- najznacajni epovi bili su oni koji su opjevali religiozno-biblijske teme (Marko Marulić: *Judita*) ili povijesne teme (Brne Karnarutić: *Vazetje Sigeta grada*)
- u epu je pripovjedac izlagao fabulu jasno, pregledno, s brojnim opisima junaka i junakinja, vremena i prostora radnje, bitaka i važnih događaja
- osim tradicionalnih epskih vrsta, hrvatska renesansna književnost stvara i neke nove oblike (Petar Hektorović: *Ribanje i ribarsko prigovaranje* – putopisni spjev)
- pastoralno-idilicni i alegorijski roman Petra Zoranića *Alanine* u kojem se u prozi i stihovima pripovijeda o putovanju pastira Zorana po zavicaju te usporedno s pričom o nesretnoj ljubavi pastira Zorana slavi ljepotu domovine

Lirika

razvijaju se 3 vrste lirskih pjesama: **pastirsko-idilicna lirika** (velica pivot u prirodi, san o sreći i blaženom pivotu), **makreontska lirika** (slavi ovozemaljske užitke i senzualnu ljubav) te **ljubavna petrarkistička lirika** (tuga i bol zbog neuzvraćene ljubavi, divljenje i ljubavna pjesma o ljepenskoj ljepoti)

- radi se o utjecaju petrarkističke lirike koja uzvisuje ženu i divi joj se, najviše duhovne vrijednosti: ljubav i ljepota
- jedno od glavnih obilježja: platonsko divljenje prema ženi
- prvi sacuvani dokument je zbirka pjesama, dubrovacki kanconije *Ranjinin zbornik* – ljubavne pjesme (udvaranje, molba da se ljubav uzvrati, velicanje tjelesne i duhovne ljepote drage, vile, gospoje, bol zbog neuzvraćene ljubavi...)

Drama

Najčešće i najznacajnije dramske vrste hrvatske renesansne književnosti nastaju po uzoru na anticke dramske oblike, a to su komedija i tragedija

- u tragediji hrvatska renesansna književnost ostvarila je brojne prijevode (Drpićeva *Hekuba* prema Euripidu, Zlatarićeva *Elektra* prema Sofoklu...)
- razvoj drame u suvremenome smislu te rijeci (Lucić: *Robinja* – prva svjetovna drama u hrvatskoj književnosti)
- razvoj različitih dramskih oblika: pastirske ekloge, pastoralne drama, pastirske igre, farsa (banalne pojave građanskog života na komičan način), crkvena prikazivanja (religiozno-biblijska tematika); biblijska drama, mitološka drama; pokladna, pirna komedijica (Drpić: *Novela od Stanca*).

MARKO MARULIĆ

- vrlo značajno djelo na narodnom jeziku jest biblijsko-vergilijanski ep *Judita* u šest pjevanja u dvostruko rimovanim dvanaesticima; nastao 1501., a objavljen 1521. Godine
- prvi hrvatski umjetnički ep pisan je splitskom čakavštinom 16. stoljeća, što je vrlo važno jer je hrvatski jezik formiran kao književni jezik tek u 19. stoljeću.
- uzori: antika (Vergilije) i hrvatska srednjovjekovna književnost
- tema: preuzeta iz Biblije – Marulić piše o aktualnoj društvenoj situaciji u Splitu i okolici (turska vojska koja prijeti Splitu i okolici poistovjećena je s asirskom vojskom koja prijeti Betuliji); pidovska udovica Judita ubija taštog i pohlepnog asirskog vojskovođu Holoferna i spašava svoj grad Betuliju

Cilj epa

- Marulić je htio svom narodu uliti vjeru i nadu u otpor i spas od Turaka; istice vjeru u Boga (kako u njega ne treba sumnjati)
- na početku epa Marulić u kratkom pismu objašnjava zašto i kako je pisao *Juditu*: želi proučiti pricu o udovici Juditi na svom jeziku za one koji razumiju latinski jezik; istice kršćansku vrijednost – krepost, sveta čistota, vjer; istice Juditine kvalitete, važnost i kako je treba slaviti te upućuje Bogu

Kompozicija:

- sastavljena od 6 libara
- 1. LIBRO: Nabukodonosorova želja da vlada cijelim svijetom (Holoferna ga treba svojom vojskom osvojiti)
- 2. LIBRO: Holoferno pustoši i napada gradove za redom
- 3. LIBRO: Holoferno opkoljava Betuliju, a Judita kori narod koji se želi predati
- 4. LIBRO: Judita u Holofernovu taboru, a Holoferno je oćaran njenom ljepotom
- 5. LIBRO: Judita večera s Holofernom kojeg opija i na kraju ubija
- 6. LIBRO: građani Betulije napadaju Asirce koji bježe, slave Juditu do kraja njenog života.
 - petrarkistićka obilježja: Marulija poput petrarkista opisuje Juditinu ljepotu (petrarkistićki motiv: kosa, nakit)
 - Judita se vrlo bogato ukasila (nakit) tako da se mogla uspoređivati s kraljicama
 - književna asocijacija Judite na Helenu koju su smatrali najljepšom ženom svijeta
 - snažna vjera u Boga

ŠIŠKO MENCETIĆ (ŠIŠMUNDO VLAHOVIĆ MENCETIĆ)

Pripada prvom poznatom naraštaju hrvatskih lirskih pjesnika, a najveći broj njegovih pjesama ostao saćuvan u *Zborniku Nikše Ranjine* – kanconijeru što ga je početkom 16. stoljeća počeo prepisivati mladi dubrovacki plemić Nikša Ranjina (više od 800 lirskih pjesama Šiška Mencetića, Džore Drpića i drugih).

patnje i boli jer ga one cine sretnim na neki nacin, a dubrovacki pjesnik blagoslivlja dragu jer mu se ona sva „darova za rados“.

- **Prvi pogled** pisana dvostruko rimovanim dvanaestercem, sastavljena od motiva zore i proljeća (*Zovješe zora dan, a slavno prolitje travicu drobnu van, zelen list i cvitje*), motiva ljubavi na prvi pogled, ideala zlatokose vile, pjesnikove boli, usporedbe lirskog subjekta s ranjenim jelenom, gorcine ljubavi i sl.
- Pjesnik u cijeloj pjesmi detaljno opisuje izgled svoje drage, nacin na koji se češlja i plete svoju kosu – naziva je ženom ljepšom od vile (*meni bi viditi još lipšu ner vilu*)
- na kraju kada ona odlazi on ostaje tužan i sam

DĐORE DRĐIÆ

Pjesnicko djelo sacuvano u raznim rukopisima i u *Kanconijeru Nikše Ranjine* iz 1507.

- uglavnom ljubavna lirika (nešto religiozne), pjesme u dvostruko rimovanim dvanaestercima, mnoge pjesme imaju za akrostih njegovo ime.
- pripadnost petrarkistickoj školi
- pastirska ekloga *Radmio i Ljubmir* – zacetnik pastoralne dramske književnosti u nas.
- Pjesma *Grem si, grem* – obikovana kao ispovijed o nesretnoj ljubavi, ljubavnim patnjama i mukama, ponavljanjem stihova *Grem si, grem ...* iza svakog cetverostiha potencira se taj osnovni ugoćaj pjesme, ljubav se shvaća kao gubitak mira, gubitak srca.
- akrostih *Dđoreta* (*Gioreta*), tj. Đorina pjesma u prvim stihovima dvostiha.
- *Drđpa je od zlata* pjesma je u dvanaesterackim dvostisima, pjeva o ljepoti drage, od njezine kose, ociju, obrva pa do anćeoskog smijeha i prekrasnog stasa, vidljiv je renesansni smisao za skladno, simetricno, harmonično rasporećivanje motiva...

HANIBAL LUCIÆ

Hrvatski pjesnik i dramatičar koji potječe iz jedne od najuglednijih hvarskih obitelji

- napisao je jedan ljubavni kanconijer *Skladanja izvrsnih pisam razlicih*
- u svojim pjesmama ljubav prema peni i njezinu ljepotu na petrarkistički način
- u pjesmi *Jur nijedna na svit vila* pjesnik slavi njenu ljepotu i divi se ljepoti
- tema: ljepota drage, vile
- tipični motivi petrarkističke lirike: zlatna kosa, tanke crne obrve (osjećaj radosti), rumeno lice, rumene usne, zubi kao biseri – ljepota njezinog govora; isprepliću unutarnju i vanjsku ljepotu
- glatkoća i bjelina njenog vrata, bijela prsa, tanki, bijeli, obli, dugi, ravni prsti - tjelesni upitak
- pjesnik povezuje dva motiva: ljubav i vanjska ljepota
- *Robinja* je drama u tri čina, nema bogato razveenu dramsku radnju, pisana dvostruko rimovanim dvanaesticima; radnja se zbiva u Dubrovniku
- prvo književno djelo u hrvatskoj književnosti u kojem se pojavljuju likovi iz Sjeverne i Južne Hrvatske

MAVRO VETRANOVIÆ

Jedan od najplodnijih hrvatskih renesansnih pjesnika, pisao je religioznu-refleksivnu liriku, moralno-političku satiricku poeziju, maskerate, crkvena prikazanja, mitološke i biblijske dramske prizore.

- započeo kao pjesnik ljubavne petrarkističke lirike (nisu sačuvane)
- nedovršeni spjev *Piligrin* (opjevao fantastično putovanje nesretnog Piligrina po nekim čudesnim krajevima, gdje mu se događaju razne nevolje, mnogo bajkovitih i simbolicnih značenja)
- pjesma *Moja plavca* alegorijski govori o pjesnikovom životu, pretrpljenim nevoljama i bolji da se smiri sa svojim metafizičkim alegorijskim prikazivanjem

- dramski rad: Vetranoviæ obradio starozavjetne i novozavjetne teme (*Suzana cista, posvetilište Abramovo, Kako bratja prodaše Jozefa, Od poroda Jezusova*).
- *Posvetilište Abramovo* (panr – religiozno prikazanje, pisan je dvostruko rimovanim dvanaestercem)

BRNE KARNARUTIÆ

Potomak zadarske stare plemiæke obitelji, opus nije velik.

- slobodno obradio Ovidijevu metamorfozu o Piramu i Tizbi pod naslovom *Izvršita ljubav i napokon nemila i nesriæna ljubav Pirama i Tizbe*
- *Vazetje Sigeta grada* prvi je hrvatski povijesni ep u hrvatskoj knjiæevnosti koji opjevava sigetsku bitku i tragicnu pogibiju Nikole Šubiæa Zrinskog i hrabrih branitelja Sigeta, sastoji se od **4 dijela**, nešto više od tisuæu dvostruko rimovanih dvanaestraca, kronološko pripovijedanje dogaaja
- uzor je vergilijanska epika, a povijesna zbivanja u epu – opsadu i pobjedu Turaka – pripovjedac tumaci kršæansko-moralisticki (kao kaznu za kršæanske grijeh)

PETAR ZORANIÆ

Vrlo malo zna se o njemu; roæen je u Zadru, a ne zna kada i gdje je umro.

- od knjiæevnoga rada sacuvan je samo pastirski roman *Planine*, tiskan 1569. kada je pjesnik veæ bio mrtav

PLANINE (1569.)

- prvi hrvatski roman, iako i nije baš roman u pravom smislu te rijeçi, u

- *Planine* obrađuju i mnoga druga pitanja i teme: problem turske opasnosti, pitanje odnaračivanja, književne kulture na hrvatskom jeziku...

Tema: put pastira Zorana po zadarskoj okolini koji kreće u planine gdje traži utjehu da zaboravi svoju nesretnu ljubav, za vrijeme putovanja opisuje se pejzaž, krajolik iz čega osjeća ljubav, divljenje i poštovanje

- vlada i osjeća domoljublja prema rodnom kraju zbog prisutnosti turske opasnosti
- mjesto radnje: perivoj u kojem se nalaze svi slavni
- alegorija: glavno izražajno sredstvo u ovom romanu (motiv jabuke – simbol kulture, znanja, jezika)
- Latinka u svom krilu ima mnogo jabuka koje simboliziraju bogatstvo latinske kulture
- Grkinja također ima mnogo različitih mirisnih jabuka
- Kaldejka ima mirisne jabuke (Marulija je upio miris jabuke – uzor Vergilije)
- vila Hrvatica ima malo, sićušnih jabuka jer se hrvatska književnost pocela razvijati tek od Marulija
- Zorania spominje svoju "jabuku" – osjeća radosti jer je naišao i na svoje ime u njenom krilu
- vila ga upozorava na nerazvijenost hrvatske književnosti – osjeća srama jer je jabuka nezrela te tješi jer se kod ostalih vila vidi da su jabuke prije otrgnute, tj. da su ti narodi i kulture prije postojale; zahvaljuje mu na trudu što je ipak nešto napisao
- Zorania kritizira sve one koji se srame svog jezika i koji pišu na tuđem jeziku

PETAR HEKTOROVIA

Hrvatski pjesnik koji je pivo na prijelazu iz 15. u 16. st.; rođen je na Hvaru

- prvo stihovano djelo u hrvatskoj književnosti u kojem je opisano stvarno, a ne alegoricno putovanje; putovanje je opisano zbog ljepota prirode i zavičaja
- opis renesansnog čovjeka koji uživa u prirodi i svjestan je da je priroda mjesto u kojem se može posve opustiti i okrijepiti svoj duh
- u spjevu pripovjedac opisuje svoje putovanje jadranskim otocima i pripovijeda o događajima koji su se dogodili na putu njemu i njegovim suputnicima (dvama ribarima – Paskojem Debeljom i Nikolom Zetom, Hektorović upoznao način razmišljanja hrvatskog čovjeka kojem cijeli život prolazi u ribarenju (način egzistencije), bilježni pjesme (dvije bugarske¹⁶ i tri kratke pjesmice¹⁷)
- **prvi dan** – divljenje prema krajoliku, ljubav prema domovini
- **treći dan** – govori o prolaznosti života (... *smrt sve skræuje*)

MIKŠA PELEGRINOVIĆ

Rođen u Hvaru oko 1500. Godine, autor maskerade *Ječupka*, sačuvana u dvije verzije

– krađoj koja je nastala u trećem desetljeću 16. stoljeća i dužoj

- oblikovana kao pjesma koju govori Čiganka (*Ječupka*), komponirana u 6 stihova u osmeracnim katrenima

MARIN DRPIĆ

Rođen je u Dubrovniku gdje je polazio i školu. Neko vrijeme proveo je u Italiji gdje je

upoznao talijansku renesansnu komediografiju. Vrativši se u Dubrovnik pisao je ljubavne pjesme u duhu petrarkizma, a ubrzo se posve posvetio drami u koju pripadaju njegova najbolja i najpoznatija djela.

- okušao se u svim dramskim vrstama: komedija, pokladna igra, pastoral, tragedija...
- gotovo sva Drpićeva djela izvodila su se na dubrovackim scenama u doba poklada i nirova te je više od desetljeća bio najizvođeniji dubrovacki

- djela: pastirske igre (*Tirena, Venera i Adoni Gričula*), pokladna komedijica (*Novela od Stančič*⁸), komedije *Dundo Maroje, Arkulin, Skup*¹⁹, *Tripce de Utolce*), tragedija *Hekuba*

DUNDO MAROJE

(nije sacuvana u cijelosti, popraćena dvama prolozima – Prologom Dugog Nosa, negromanta i autorskim prologom u kojem nas Drpiš izvješćuje o radnji komedije, likovima, mjestu radnje...)

Komedija koja je prvi put izvedena 1551. godine za vrijeme poklada

Prolog Dugog Nosa: najavljuje što ćemo gledati/citati; najavljuje komediju; dvosmisleno je značenje ljudi nazbilj (*pravi, dobri ljudi*) i ljudi nahvao (*lapni ljudi* koji predstavljaju zlo)

- u prologu Drpiš se ruga uskoj i zatvorenoj sredini dubrovačke aristokracije ironično laska dubrovačkoj gospodi i naziva ih zlatnim i ludima
- afirmacija sposobnih, pametnih, vrljivi ljudi na račun opakih i nesposobnih ljudi
- mjesto radnje je Rim (radnja se događa jedan dan)
- vrijeme radnje: **16. st.**
- tema: sukob oca – Dunda Maroja i njegova rastrošnog sina Mara koji u Rimu, umjesto da se bavi trgovinom, sav kapital troši na kurtizanu Lauru. Saznavši za to Dundo dolazi u Rim kako bi se obracunao sa sinom
- glavnu ulogu u zapletu Drpiš je povjerio **Pometu**, slugi Nijemca Uga Tudeška koji je također zaljubljen u Lauru (samouvjerenom, inteligentnom, lukavom renesansnom čovjeku koji shvaća da sukob oca i sina može iskoristiti za vlastitu sreću)
- Pomet zapleće radnju, vodi likove, upravlja njihovim postupcima – drpi sve konce u rukama upravljajući sudbinama i pivotima onih kojima služi

- Pomet je gospodar smijeha u komediji, no za razliku od ostalih likova u komediji, Pomet nikada nije izvrnut ismijavanju, nikada se gledatelj ne smije Pometu, nego se uvijek smije zajedno s njim
- likovi: Dundo Maroje, Bokcilo, Maro, Popiva, Laura, Petrunjela, Pomet, Ugo Tudeško, Pera
- spoznaja – pivot je prevrtljiv, čas si sretan, čas ne, kad si nesretan preživiti je i kreni ka sreći

BAROK

Javlja se u 17. stoljeću, najvjerojatnije potječe od španjolske riječi *baruecco*, portugalske *barocco* što označava biser nepravilna oblika.

- barokni stil je krajnje kicast
- manirizam = gongorizam i marinizam – stilska oznaka baroka, pokušaj da se uspostavi naglašeno neprirodan način izražavanja kao umjetnička konvencija
- obilježen gustom upotrebom figura (metafora, koncepto, antiteza,...), više različitih razvojnih faza i tendencija
- raspinjanje svega onoga što je renesansa htjela
- barok = katolička obnova
- značajke književnog baroka povezuju se s novim svjetonazorima

Lirika

- prolaznost vremena; raskoš izraza; istinsko drhtanje pjesničke duše, hladnoća, nerazumijevanje
- **Luis de Gongora** – španjolski zacetnik gongorizma/kulteranizma, nov pjesnički jezik, vlastita sintaksa, smiona metaforika (puna mitološke simbolike, nepristupačna neobrazovanom čitaocu) – poeme *Samoë*, *Polifem* i *Galetea*

stakleni zatvor ne može ga zadržati, čovjek uvijek sanja o zaustavljanju vremena

- usporedba – gluho poput pijeska siva, kontrast između čovjekova htijenja da zaustavi vrijeme i prolaska vremena
- **gongorizam** – pjesništvo koje je puno izraza skrivenog značenja, teških metafora i teško dokucivog značenja još se naziva i hermetičkom poezijom
- **Giambattista Marino** - talijanski pjesnik, začetnik marinizma, izraz pun neobičnih metafora i zvučnih efekata, stilski izgrađen virtuoznost, cilj poezije je zapanjiti čitaoca napisao je nekoliko tisuća lirskih pjesama i mitološki spjev *Adonis*
- stavivši svojoj poeziji zadatak da zapanji čitaoca, Marino je kao stvaralac bogate fantazije i izvrstan versifikator uspio izgraditi vlastiti pjesnički izraz pun neobičnih metafora i zvučnih efekata
 - *Pjevac* – koristi koncepto (conchetto), stilsku figuru vrlo popularnu u razdoblju baroka, temelji se na vještini pronalaska sličnosti između pojava i predmeta koji su naizgled potpuno različiti (utakmica slavuja i jeke); bit koncepta je duhovitost; najčešći oblici jesu antiteza, paradoks i hiperbola.
 - u prvoj strofi se javlja hiperbola; u drugoj dolazi do povezivanja slavuja i jeke, izgleda kao da se dva slavuja natjecu, slavuj se zanio – htio je biti bolji od drugog i pao je u vodu, javlja se motiv nimfa – slavuj se zastidio, kontrast – uz svjetlosti dana u tamu grana
 - *Ljudski pivot* – spoznaja o prolaznosti, nemir i tjeskoba u svijetu u kojem se smrt pojavljuje kao sigurna realnost
 - tema: ljudski pivot; karakteristika ljudskog pivota – bijeda, plač kada se rodi, zatim djetinjstvo plač i ljubavna bol, kada dođe u zrelo doba onda mu se pivot ispuni tugom i na kraju svega toga umre; prikazuje pivot od rođenja, putem dječjeg nestašluka do smrti
 - mladost: *A kada stignu/ozbiljna ljeta neka iz sreće/u jad ljubavna bol odvodi* .

Ep, uzor Vergilije – religiozno ispravan, instruktivan, jasne teze, tema – aktualna i nacionalna, strukturno – cvrst s izbjegavanjem odlaska u bezbrojne epizode

- povijesne teme – *Luzitanci* Luisa de Comoesa
- *OsloboCeni Jeruzalem* Torquata Tassa – religiozno-historijska tematika, bogata epska radnja, isprepliaeu se fantastika i realnost, culnost i vjerska egzaltacija, mitološki spjev od 45000 – Marinov “Adonis”

Drama – melodrama i opera

CALDERON DE LA BARCA

Najveæi dramatiar Őpanjolskog baroka i posljednji veliki pisac zlatnog vijeka (knjiŕevnost 16. i 17. stoljeæa u Őpanjolskoj) Őpanjolske knjiŕevnosti; napisao oko 200 kazališnih komada, najpoznatiji je *Pivot je san Zalamejski sudac*- raskošno dvorsko kazalište, djela nakiæena bogatom metaforikom, teme – moralne i univerzalne, manje brine o zapletima i raspletima radnje i veæu pozornost posveæuje pojedincima (psihološki produbljeni likovi)

PİVOT JE SAN

Drama u kojoj poljski kralj Bazilije uplašen prorocanstvom d aæe mu sin biti zlotvor i tiranin, zatvara kraljeviaea Sigizmunda odmah nakon roCenja u samotnu kulu, gdje odrasta u divljini i okovima. Dovodi ga u kulu uspavana te Sigizmund više ne zna Őto je san, a Őto java.

LOPE DE VEGA pucke karakteristike, graCa za drame – iz Őivota, pozornost pridaje dinamici radnje i zanimljivim zapletima.

- uzor Vergilije; Tasso je utjecao na hrvatsku književnost – napisao je nekoliko pjesama posvećenih Cvijeti Zuzorici, bio je uzor Gunduliću za pisanje *Osmana*.

HRVATSKI BAROK

Pocetak 17. stoljeća do druge polovice 18. stoljeća, gotovo cijela Hrvatska

- vrlo dugo i osobito razdoblje; pozitivno reagiranje na one opće europske tendencije koje danas obuhvaćamo terminom baroka
- književni je jezik nejedinstven i prilagođen govorima regija
- književnost je nastajala i razvijala se u četiri manje ili više samostalne regionalne književnosti konteksta – glavni i najplodonosniji njezin prostor bio je Dubrovnik

Epika

- tradiciju baroknog epla utemeljuje Ivan Gundulić
 - Jaketa Palmotića Dionorice - *Dubrovnik ponovljen*
 - Ivan Kanavelić – *Kralj Koloman*
 - Andrija Vitaljić – *Ostan Bopje ljubavi*
 - najpoznatiji je Gundulićev povijesni ep *Osman* – po uzoru na Tassov *Oslobodjenje Jeruzalema*
 - nabožno djelo *Putni tovaruš* Katarine Zrinski

Lirika

- barok uvodi dubrovacki pjesnik **Dpivo Bunica Vucica** (*Plandovanja*) – ljubavna lirika s misaono-religioznim motivima – povezuju se i s udvarackom retorikom - ljubavni kanconjer Ignjata Đurčevića - gustoća figura i manirano poigravanje dvonacnim lirskim motivima

Drama

Commedia dell'arte – predstave koje se temelje na improvizaciji iz ljudskoga života (putujuće družine)

- tragikomedije – mladi Gundulić i Junije Palmotić
- religiozna poema Ivana Gundulića *Suze sina razmetnoga*
- pastoralna drama – s alegorijskim likovima i zapletima *Dubravka* Ivana Gundulića i *Pavlimir* Junija Palmotića
- komicna poema Iganja Đurđevića: *Suze Marunkove*
- leksikografijom se bavio Juraj Habdelić – napisao hrvatsko-latinski rječnik i nabopne knjige *Zercalo Mariansko* i *Pervioča našega Adama greh*
- u usporedbi sa dubrovackim, pojava baroka u ostalim regijama Hrvatske djeluje siromašno
- važno je spomenuti ep Petra Zrinskog *Obzida sigetske* pripovjednu poemu Antuna Kanižlića *Sveta Ropalija* – utjecaj srednjeeuropskog baroka

IVAN GUNDULIĆ

Rođen u Dubrovniku, plemić, obavljao razne državne funkcije, književni rad započeo pisanjem pjesama; počeo je pisati vrlo mlad imao je uspjeha, no mećutim *Pjesnima pokornima kralja Davida* odrekao se svih mladenackih dijela nazvavši ih porodom od tmine, tako da neka od njih znamo samo po imenu jer se smatra da ih je sam spalio

- melodrame: *Arijadna*, *Prozerpina*, *Armida*
- 1621. izdaje djelo *Pjesni pokorne kralja Davida* (slobodan prepjev sedam Davidovih psalama)
- 1622 g. izdaje religioznu poemu *Suze sina razmetnoga* (tema iz evanđelja po Luki, o odmetnutom sinu, sastoji se od tri plac, prvi plac- sagrešenje, drugi plac- spoznavanje tmećinlac, dječak)

- dvije teorije: *Osman* se sastoji od dva odvojena epa koji nisu nikada spojeni. Druga da je Dubrovačka vlast cenzurirala ta dva pjevanja zbog preoštne kritike Turaka.

DUBRAVKA

Pastoralna, pastoralno-idilična drama, barokna melodrama, pastirska igra – renesansna tvorevina

- uvod – zazov zvijezdi Danici da objavi sretan, bučan dan – vjenčanje najljepšeg pastira i najljepše pastirice (dan svetog Vlaha)
- na samom početku uvodi monolog ribara, a za ribara se pretpostavlja da je izbjeglica iz Dalmacije
- alegorijski upozorava građane Dubrovnika da nemaju zašto dizati bunu jer je u Dubrovniku ljepše i bolje nego drugdje
- temelji se na kontrastu (porobljena Dalmacija – slobodan Dubrovnik) – porobljena Dalmacija, opljackana, zarobljena, a Turci i Mlecani na vlasti
- mjesto radnje je Dubrava – simbol Dubrovnika – slobodna, slavna, raskošna u svojoj prirodnoj ljepoti – stvorena idilična slika Dubrave
- starac Ljubdrag je nositelj Gundulićevih pogleda na drpavu, društvo i slobodu, jer se drpava i sloboda ne ugrožavaju samo oružjem nego ih ugrožavaju i s dubrovčani – preko njega kritizira sadašnje Dubrovčane, u njegovo doba su ljudi stjecali bogatstvo poštenjem i radom, dok sada stiču prijevaram; renesansni motiv – sukob starost i mladost – mladi ne poštuju stare, istice snagu novca kojim Dubrovčani misle da se može sve kupiti, kritizira žene koje brani Tratorko
- stavlja u odnos dva svijeta – satire (komicnost) i pastire preko kojih ističe problem nižih i viših društvenih slojeva
- Divjak i Goroštak pustolovi su iz drugih zemalja; vile, narešene i rasipne, su plemkinje Dubrovčanke, a pastiri Dubrovčani raspravljaju o razrednoj jednakosti o jednakosti u braku;

- Dubravka nije vapna kao like nego kao pojam – ona je simbol slobode naglašavajući njezinu ljepotu, sve više istice slobodu
- dvije je ideje spojio Gundulić u Dubravci – da se slobodna država osniva na zdravome iistinitome braku na porodici koju ljubav spaja, da propada država kojoj srebro i zlato više vrijede od čistoće i poštenja

SUZE SINA RAZMETNOGA

Građa i tema su na liniji katolicke obnove – ostaviti zemaljska i prigrliti duhovna, temeljni osjećaj je ispraznost svega što okružuje čovjeka, prolaznost, fatalna nemoć pred prirodom, taj osjećaj prolaznosti varira na biblijskom motivu o sagrješenju, spoznanju i skrušenju – izlaz nalazi u molitvi, u pokajanju, jer smrt je sveprisutna

– sadržaj okosnica – mladi čovjek želi se odvojiti od roditeljskog autoriteta i autoriteta uopće; alegorijsko značenje jer dobar otac prima odbjeglog sina (koji se pokajao) natrag na ognjište – isto kao i crkva prima odmetnika opet u svoju zajednicu (ako se pokaje)

– osnovna misao je isticanje prolaznosti za zemljanskog pivoa i poruka dubrovackim sinovima da trošeći vlastiti imetak štode ne samo obitelji nego i Dubrovniku

– stil – stihovi su zvučni, retorični, katkad i pomalo svecano-patetički s jako naglašenimrefleksivnim momentom, to su – metafora, ponavljanja, gradacija, nabranja, kontrast (grieh – pokajanje, pobožnost – nevjernost, smrt – pivoa, grieh – čistoća, pakao – raj)

– stih – osmeracke sestine

OSMAN

Sastoji se od 20 pjevanja – karakterizirana su širenjem fabule, ponavljanjima, digresijama (opomena) i epizodama

– ideja slobode u Osmanu je posebno naglašena, a ujedno je posebni motiv – ona je hvalospjev pobjede kršćanskog svijeta nad islamom – posebno do izražaja

- spominje i druge povijesne događaje – turski sultan Osman zatvorio je u tamnicu svog strica Mustafu, ali nakon poraza kod Hoëima dolazi do pobune janjicara koji Osmana svrgnu i zadave – svoj ep Gunduliæ je posvetio poljskom kraljeviæu Vladislavu kome pripisuje svu slavu pobjede i poziva ga da i ubuduæe vodi slavene u borbi protiv Turaka
- ne odgovara povijesnoj istini jer je bitka kod Hoëima završila bez pobjede, a Vladislav nije u njoj ni sudjelovao
- najpoznatija pjevanja su – opis scena iz pakla, buna protiv osmana, otmice suncanice i kupanje sokolice i njenih djevojaka
- *Osman* je pisan u strofama od četiri osmerca s rimama abab (unakrsna)
- uzorno djelo hrvatskog baroka – u tekstu Gunduliæ izraþava duh katolicke obnove

IVAN BUNIÆ VUCIÆ

Dubrovcanin, ispjevao religioznu poemu *Mandaljena pokornica*, objavljena 1630. u Mlecima.

- *Plandovanja* sadrþe mnogo ljubavnih i malo manje religioznih pjesama

JUNIJE PALMOTIÆ

Potomak dubrovačke plemićke obitelji, prevladavaju tragikomичni komadi po uzoru na libreto talijanske barokne opere, teme drama preteþno anticke ili viteško-romanticke..

- drama *Pavlimir* oslanja se na *Kroniku popa Dukljanina*

IGNJAT ÐURÐEVIÆ

Potomak dubrovačke obitelji, proturječna ličnost; sacuvani lirski opus ima više stotna pjesama; preveo cijelobiblijski *psaltir* (150 psalama), pjevao i na latinskome, prevodio na hrvatski ili parafrizirao ulomke iz Ariosta i Vergilija.

- Religiozna poema *Uzdasi Mandalijene pokornice*

- *Navik on pivi ki zgine pošteno* – najpoznatiji stih iz njegove poezije, uklesan na spomen mjestu pogubljenja Frana Krste Frankopana i Petra Zrinskog, u Beckom Novom Mjestu.

PAVLINSKI ZBORNIK

Rukopisni zbornik kajkavskih liturgijskih tekstova i crkvenih pjesama, vjerojatno nastao u krugu lepoglavskih pavlina, dovršen 1644. godine, sadržana pjesme su uglavnom prevedene s latinskoga (*In hoc anni circulo*)

KATARINA ZRINSKA

Sestra Frana Krste Frankopana, žena Petra Zrinskog, objavila 1661. Nabojno djelce *Putni tovaruš* – sadrži molitve upućene različitim svecima i prepjeve pokornih psalama, vjerojatno preveden s njemackoga, tema i naslov su alegoricki

JURAJ HABDELIÆ

Potomak turopoljske obitelji, bavio se leksikologijom (sastavio jedan hrvatsko-latinski rjecnik), najvažnije *Zercalo Mariansko* i *Pervi oca našega Adama greh* (sadrže biblijske komentare, bogat stil)

ANTUN KANIPLIÆ

RoCen u Pošepi, objavio nekoliko opsebnih vjersko-moralnih i propagandistickihdjela, crkvenopovijesna rasprava *Kamen pravi smutnje velike* i poema *Sveta Ropaliija, panormitanska divica* u cetiri dijela, prica se o posljednjem, samotnickom nacinu pivota poznate svetice iz Palerma na Siciliji.

KLASICIZAM I PROSVJETITELJSTVO U EUROPSKOJ KNJIPEVNOSTI

EPIKA - najuglednija književna vrsta – obrada tema iz antike - **EP**

- godine 1729. Voltaire objavljuje ep *Henrijadu* – velik pokušaj nacionalne epopeje u 10 pjevanja
- u Engleskoj u 18. st. Alexander Pope i Samuel Johnson pišu satire po uzoru na antiku
- romani – Daniel Defoe – **Robinson Crusoe**, Jonathan Swift **Gulliverova putovanja**

DRAMA – obrada tema iz antike, pridržavajući se i antickih teorijskih načela (npr. jedinstvo radnje, vremena i mjesta)

Pierre Corneille

- zacetnik francuske klasicisticke tragedije

– drame: *Horace, Cinna Polyeucte* – tragedije koje se pridržavaju aristotelovske poetike, te prototip francuske tragedije

Cid

- tragikomedija

– **tema**: nesretna ljubav srednjovjekovnog španjolskog junaka Cida i njegove zarucnice Himene – racionalna, didaktična i moralistička; sukob između ljubavi i časti (ljubav Don Rodriga zvanog Cid i Himene)

- likovi: iz visokih društvenih slojeva (plemići), junaci heroji u čijem se oblikovanju poštuje načelo dostojnosti (moraju se vladati u skladu s predodžbom o njima)

Jean Racine

– tragedije – jasnoća izraza sukoba između osjećaja dubnosti i strasti, fino psihološki razrađeni

– *Andromaha, Britanik, Ifigenija*

- obrada Euripidove tragedije *Hipolit* pod nazivom **Fedra** – mitološka tema strastvene ljubavi i mržnje (građa iz antike)

- tragedija u 5 činova

- odstupanje u odnosu na klasicističku poetiku: Racineovi likovi nisu heroji, nego ljudi sa

– miješaju se elementi raznih tipova komedija

– *Don Juan, Mizantrop, Škrtac, Tartuffe, Umišljeni bolesnik*, *Škola za þene, Škola za muškarce* – komedije karaktera koje predstavljaju ujedno i društvo

Škrtac

– komedija u 5 činova, utjecaj Plauta i likova škrtaca iz francuskih farsa i talijanske *commedie dell'arte*

- grafička iz antike (Plautova komedija)

- radnja: Harpagon je škrti starac koji skriva svoje blago, sluga mu blago ukrade (Plautova radnja) s tim da mu u tome pomaže i Harpagonov sin Cleante. Suparništvo Harpagona i Cleantea koji þele pridobiti istu djevojku, Mariane. Ljubav Harpagonove kćeri Elise i Valera.

Carlo Goldoni

– niz melodrama, tragikomedija i oko 200 komedija (*Kavana, Grubijani, Gostionicarka Mirandolina, Ribarske svaþe*)

Gostionicarka Mirandolina

- grafička drama

– komedija u 3 čina – zanimljiva galerija vješto ocrtanih muških likova kojima se suprotstavlja lik mlade samosvjesne pucanke koja se slatkošom poigrava njihovim osjećajima i na koncu se, kao þena zdrava i razuma, sretno udaje za covjeka iz svoga staleþa

PROSVJETITELJSTVO U EUROPSKOJ KNJIÞEVNOSTI

-javlja se u 18. st.

- to je opći kulturni pokret u kojemu se istice znanstveni duh, učenost i potreba prosvjeþivanja naroda

- nastao u Engleskoj, najpotpunije ostvaren u Francuskoj, protiv dogmatizma (za pobjedu kritickog uma u filozofiji, knjiþevnosti i javnom þivotu, istice zdrav razum kao jedini obrazac ponašanja)

- filozofski roman, parodija pustolovno-sentimentalnog romana
- parodija filozofije optimizma: parodija ideja njemackog filozofa Leibniza prema kojoj je ovaj svijet najbolji od svih moguæih svjetova jer ga je Bog izabrao po svojoj volji
- kompozicija: 29 kratkih poglavlja i zakljucak
- **glavni lik** je Candide koji upoznaje sva zla ovoga svijeta, a i dalje tvrdi da je ovo najbolji od svih moguæih svjetova (kako ga je ucio njegov ucitelj Pangloss); na kraju ostaje u uvjerenju da ne moæe mijenjati svijet, ali da svaki pojedinac moæe promijeniti svijet unutar svojih pivotnih okvira (zadnja recenica koja kaæe da svatko treba obraCivati svoj vrt)
- prevladava fabula
- *Candide* je najbolje ostvarenje francuske prosvjetiteljske knjiæevnosti

DIDEROT

- napisao je nekoliko romana u kojima, prije svega, dolaze do izraæaja njegova razmišljanja o moralu i društvenim odnosima; pišuæi najčešæe u formi konverzacije
- nije psihološki produbljavao svoje likove, veæ su mu vaænije osnovne misli djela i razmatranja glavnih junaka, zapravo dijalozi sa samim sobom.
- zacetnik najvaænijeg djela prosvjetiteljske epohe – *Enciklopedije*

JEAN JACQUES ROUSSEAU

- jedan od suradnika Diderotove *Enciklopedije*
- filozof, romanopisac, politicko-društveni teoreticar
- unosi nove elemente – **utemeljitelj francuskog i europskog romantizma**

HRVATSKA KNJIÆEVNOST 18. STOLJEÆA

- razdoblje u kojem hrvatska knjiæevna djela ne karakterizira odreCeno razdoblje i stil pa se to razdoblje naziva jednostavno knjiæevnošæu 18. st.
- u djelima se uocava utjecaj baroka, ali i klasicizma, a u 2. polovici 18. st. i uocava se i utjecaj prosvjetiteljstva –cesto se u djelima prepleæu obiljebja sva tri razdoblja

- u jednom dijelu književnog stvaralaštva još uvijek dominira barokni stil bogat raznovrsnim figurama
- baroknim stilom pisali i dubrovacki pjesnici (Ignjat Đurđević), ali i kajkavski i slavonski (Antun Kanižić)
- s druge strane, veliku popularnost dobivljiva djelo Andrije Kaciera Miošića *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* koje je pisano u duhu prosvjetiteljstva
- veliku popularnost steklo je i djelo Matije Antuna Reljkovića *Satir iliti divji covik* u kojem savjetuje slavonskom seljaku da poradi na svom napretku
- s treće strane, pišu se djela koja slijede klasične antičke književne vrste
- velik broj hrvatskih književnih djela smatrali se klasičnim antičkim oblicima, a u njima i se pojavljivati mnogo mitoloških motiva, tema i likova
- u velikom broju prevode se Molierova djela – poznati pod imenom **francezarije**
- najznačajniji dramski pisac na prijelazu iz 18. u 19. st. je **Tituš Brezovacki**

MATIJA PETAR KATANIĆ

- franjevac
- pjesnički rad sačuvan u zbirci *Fructus auctumnales (Jesenski plodovi)* – latinske i hrvatske pjesme

ANDRIJA KACIĆ MIOŠIĆ

- školovao se u Budimu, no vratio se u domovinu gdje je radio kao profesor filozofije
- napisao je dva književna djela: *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* i *Korabljicu* gdje je opisao široku povijest: od početka svijeta do svojih vremena

RAZGOVOR UGODNI NARODA SLOVINSKOGA

- jedno od najpopularnijih djela hrvatske književnosti 18. st.
- opisuje istinito, kao covjek 18. st., povijest južnih Slavena i susjednih naroda
- već u predgovoru Kaciera Miošića napominje da ne piše za obrazovane, za one koji znaju latinski i talijanski nego za one koji osim hrvatskog ne poznaju niti jedan drugi jezik

prosvjetiteljskim idejama

-u zarobljeništvu je napisao i svoje najznacajnije djelo *Satir iliti divji covik*

SATIR ILITI DIVJI COVIK

-prosvjetiteljski ep koji opjevava slavonsku zemlju i njezine prirodne ljepote i slavonske seljake kao zapuštene i gospodarski zaostale

-velik dio epa posvećen je Reljkoviæevim savjetima i poukama slavenskom seljaku kako da poradi na svom napretku

- nudi Slavoncima niz savjeta za obnovu i razvoj zemlje

-u drugom izdanju kao sugovornik Satiru pojavljuje se Slavonac koji Satira uvjerava da je slavonski seljak prihvatio njegovu kritiku i pouku te da se sada obrazuje i prosvjeæuje

TITUŠ BREZOVACKI

- roĎen je u Zagrebu, a studirao u Pešti gdje je upoznao kazalište

- pisao je politicko-satiricke pjesme, prigodnice na latinskom, njemackom i hrvatskom jeziku

- poznat je najprije kao komediograf

-kroz smijeh podvrgava satiri i osuĎuje sve mane i poroke sa stajališta ljudskosti, razuma i prosvjeæenosti

MATIJAŠ GRABANCIJAŠ DIJAK

-komedija

-radnja se odvija u Zagrebu gdje se iznenada pojavljuje Matijaš grabancijaš dijak

-on je covjek koji se bori protiv zla, a istodobno posjeduje sposobnosti da pogaca prošlosti i buduænosti, da priziva duhove...

- lik koji æe ismijati mane i poroke naizgled poštene sugraĎane

-klasicno djelo hrvatske komediografije koje se cesto usporeĎivalo sa Drþiæevim *Dundom*

Marojem, a Matijaš s Pometom jer obojica sve konce drþe u svojim rukama i smiju se drugim likovima

književnost romanskih naroda od srednjeg vijeka do 19. st. – misticnost, pustolovina, cudesno) preteca romantizma je J. J. Rousseau svojim romanom *Julija ili nova Heloisa*

obilježja:

- pjesnici: oduprli se klasicističkoj ideji kontinuiteta, reda u literaturi unoseći nered i nemir
- umjesto klasicističkog razuma, romantizari nude dušu, umjesto nacela oponašanja nude originalnost
- odbacuju normirane i visokostilizirane pjesničke oblike te pišu u jednostavnijim formama (originalnost umjetničkog stvaranja kroz romane, lirike, pripovijetke za razliku od klasicističkih oponašanja antike kroz tragedije i epove)
- smisao i zanimanje za povijest; istraživanje narodne predaje, mitologija i folklor (proučavanje srednjeg vijeka, primitivnih naroda i egzotičnih mjesta); politički i socijalni angažman romantizara; isticanje osjećaja nasuprot razumu; isticanje osobnog pjesničkog doživljaja i pjesničke slobode; novo poimanje ljepote; sloboda umjetničkog izražavanja i nacelo originalnosti (nema uzora)

ENGLJSKI ROMANTIZAM – William Blake i Robert Burns – *jezerski pjesnici*, osjećajnost

- **George Gordon Byron** – sam prvi pivot romantičarskog lika; **bajronizam** – *svjetska bol*, pesimistično shvaćanje da zlu u svijetu nema lijeka;

Putovanje Childea Harolda

- preko tog junaka spoznaje pivot, govori o sebi; demonski junak nemirne duše koji vječno luta i nikome nije zadovoljan

– uzor Ljermontovu i Puškinu

FRANCUSKI ROMANTIZAM – pjesnici pišu za čitatelje čije emocije žele potaknuti; učiniti ga sudionikom svoje boli ili oduševljenja

- **Alphonse de Lamartine** – *Meditacija* – povijesna zbirka pjesama

- to djelo je odgovorilo zahtjevu nove publike i nagovijestilo prevagu drugacijeg književnog

pismima – epistularni roman, prikazuje sudbinu mladića i njegove zanose) i Schiller - *Razbojnici* (psihološka i politička drama, tema – moralna odgovornost i revolucionarna etika, tekst je pisan retoricki)

- slijedi faza Weimarske klasike (okretanje antickim temama) i tek potom naraštaj čistih romanticara

RUSKI ROMANTIZAM – predstavnici – Puškin i Evgenij Onjegin i Ljermontov *Junak našeg doba*

AMERICKI ROMANTIZAM – Edgar Allan Poe – poezija, kratke price, krimi proza

- Poe spaja osjećajnost i strast s analitičkim duhom
- poeziju kritizira simbolistička struktura (*Gavran* – tema – smrt)
- Poe spaja ružno i lijepo, groteskno i uzvišeno

JOHAN WOLFGANG GOETHE

- njemacki književnik romantizma (druga pol. 18. st.)
- pisac koji teži drugacijim temama od prethodnika iz doba klasicizma – u meCuljudskim odnosima teži iskrenosti
- pripada grupi graCanske inteligencije – istice individualnost i subjektivan iskaz stvarnosti
- utemeljitelj drame u modernom smislu najznacajnije djelo – dramska pjesma *Faust*

PATNJE MLADOG WERTHERA (1774.)

- **epistoralni roman** – pisan u pismima upućenim prijatelju Wilhelmu u kojima opisuje svoje osjećaje (od 4. 5. 1771. – 20. 12. 1772.) iskazuje teđenje mlade generacije; pobuna protiv svih društvenih normi, zalaganje za individualnost
- osjećaji – od zanosa ljubavi prema Lotti do tragicne spoznaje o svojoj ljubavi
- Werther ispunjen čistim osjećajem, ali se ne snalazi u pivotu, društvu i ljubavi – zbog rastrojenosti pocini samoubojstvo

se od Werthera traži da ode jer kao građanin nema što tražiti među plemićima; on se vraća u W., pati još više jer se Lotta udala za Alberta (on je suprotnost Wertheru – pouzdan, ograničen, racionalan, dosadan) te na kraju jedini izlaz vidi u samoubojstvu.

– glavni junak – pripadnik građanskog društva odnos s društvom – (društvo je podijeljeno na aristokraciju i građanstvo) = aristokracija

- građanstvo – administrativno-birokratski aparat – sve što bi Werther učinio, šef bi bio nezadovoljan (problem pokoravanja u odnosu na viši položaj), problem karijerizma – istaknut kao negativna pojava

- ne snalazi se u društvu birokrata jer nije mogao prihvatiti njihov karijerizam i krutost – ljudski je rod jednolican

- problem neuzvraćene ljubavi kod Werthera – vode ga strast i osjećaji (važno mu je samo to da će vidjeti Lottu, tvrdi da je ljubav sve u čovjekovom životu, nije se borio za svoju ljubav – nije ju javno iskazivao)

Werther kao romantičarski lik

- iskren, osjećajan u međuljudskim osjećajima

- preosjetljiv, voli književnost i umjetnost, upiva u prirodi, sklon maštanju, u sukobu je s okolinom, darovit, pametan, no nema dovoljno energije da bi našao sebe u nekom poslu

- plemenitog srca, lako se oduševi, no brzo se prepušta jadu

Lotta

– poštenjovna (brine se za oca, braću i sestre), odana Albertu, lijepa, mlada, osoba koju vole dva potpuno različita muškarca na različite načine (u Wertheru vlada nemir,

osjećaji, senzibilnost; u Albertu vlada smirenost, razum – prihvaća Werthera, iskreno voli Lottu, pouzdan je muškarac)

- priroda zauzima značajnu ulogu u Wertherovom životu – slijedi njegove osjećaje – ima razornu moć – Werther je nemoćan u odnosu na svoje osjećaje priroda za umjetnika – izvor inspiracije koja mu daje neizmjereno bogatstvo

- Werther cita Homera – to ga smiruje – Goethe ne negira antiku i uzore iz antike; cita tipičnu romantičarsku književnost sav dobivlja umjetnost za razliku od Alberta koji sve gleda

FRIEDRICH SCHILLER

- uz Goethea najznacajni predstavnik romantizma – dramski pisac i pjesnik, posljednji veliki predstavnik *Sturm und Dranga*

- veæ svojom prvom dramom *Razbojnici* postiþe nezapamæen uspjeh te se najavljuje kao izrazit dramski talent i kao pjesnik borbe za slobodu i ogorcen protivnik svake tiranije u prvom razdoblju stvaranja bori se prvenstveno za slobodu licnosti, ostaje politicki aktualan i napada društvenu pokvarenost i feudalni apsolutizam

RAZBOJNICI

- psihološka i politicka drama

- **tema**: moralna odgovornost i revolucionarna etika, tekst je pisan retoricki dramski sukob zasnovan je na suprotnosti duhovnih, moralnih pa cak i fizickih karakteristika braæe Franza i Karla

- izmeCu dva brata izbija sukob – Karl je neposredan, idealist, odvaþan, hrabar, izuzetan, neobican pojedinac, za razliku od Franza koji je utjelovljenje negativnih strana društva – zavisti i oholosti

- Franz izmišlja pismo – njime uklanja Karla s puta do ocevog nasljedstva

- Franz je zapravo razbojnik Moor – svoj svijet pravde þeli ostvariti putem grabeþa i otimacine

Karl – romanticarski lik – buntovan (odlucuje se osvetiti jer su ga otac i brat izdali, buni se protiv odreCenih društvenih normi – pljacka bogate i daje siromašnima), nerazmjer izmeCu razuma i osjeæaja (prevladava osjeæaj za pravdu), idealist (cilj koji nema cvrstu osnovu u svijetu, razbojnickom drupinom mislio je stvoriti svijet pravde)

- spoznaje svoja nedjela i nerazumne postupke – kaje se (odlucuje se predati siromahu – snosi posljedice zbog svojih postupaka)

- nerazumno odbacuje ljubav Amalije i oca, a da nije ni provjerio vole li ga oni

– nije siguran u Amalijinu, ali ni u svoju ljubav

Amalija

ALEKSANDAR SERGEJEVIC PUŠKIN

- lirski pjesnik, pripovjedac, dramaticar
- zbog slobodarskih stihova je prognan; na dvoru obavlja ponijavajuæe poslove
- u knjiþevnost ulazi klasicizmom, a kasnije se upoznaje s Byronom; osjeæa se utjecaj narodne poezije, ogledava se u svim knjiþevnim vrstama
- napisao je poemu *Ruslan i Ljudmila*, *Kavkaski zarobljenik* ; povijesni roman *Kapetanova kœi* i pripovijest iz gradskog þivota *Pikova dama*
- tvorac je ruskog stiha i pjesnickog izraza – stih je muzikalan – neke dijelove *Onjegina* je spalio jer se bojao cenzure

EVGENIJ ONJEGIN

- roman o suvišnom covjeku pisan u stihu, pisao ga osam godina
- socijalno-psihološki roman u stihovima; fabula romana prikazuje þivot ruskog plemiaæa Evgenija Onjegina
- romanticarski elementi – roman u stihu, romanticarski junak, opis ruske prirode
- realistički elementi – prikaz ruskih obicaja i naravi, oblik karaktera suvišnog covjeka
- likovi su oblikovani u njihovoj þivotnoj punoæi
- romanticarski lik **Evgenij Onjegin** : mlad, lijep, otmjen, uglaCen pripadnik visokog petrogradskog plemstva, vezan za skupe provode društvo u kojem je karakterizira ne istinitost i laþni moral licemjer, egoist, ljubomoran, glumi gordost i pokornost, u svemu vidi ispraznost, skeptik, ali zna biti surov i okrutan, suvišan covjek i sebi i drugima doþivljaj þivota – u njegovom þivotu vlada ispraznost, dosada, zasiaæn je tim svijetom, ništa ne nalazi u þivotu ljubav – doþivljava površne veze (Tatjana Larin – grubo odbija njezinu ljubav, ali kasnije se zaljubljuje u nju)

MIHAIL JURJEVIC LJERMONTOV

- ruski pjesnik, pripovjedac i dramaticar; uz Puškina najveæi predstavnik ruskog romantizma
- kao gardijski oficir bio je dvaput prognan na Kavkaz gdje je na dvoboju i poginuo
- utjecaj Byrona i poezije svjetske boli; piše liriku i poeme u kojoj obraCuje likove tragicnih

- roman o suvišnom covjeku napisan u 5 prica povezanih glavnim likom Pecorinom – Bela, Taman, Kneginjica Mary, Fatalist i Maksim Maksimoviæ

- djelo je slika covjeka slopenog od mana citavog naraštaja u njihovom potpunom razvitku kroz Pecorina Ljermontov opisuje realnu sliku ondašnjeg vremena i društva

- romanticarski elementi – fragmentalnost f abule, opis pejzaþa, kavkaska egzotika

- realistički elementi – izricanje gorke istine o ruskom društvu i prikaz suvremenog mladog covjeka

Pecorin – romanticarski lik – Gregorij Aleksadrovic Pecorin – lijep, vitak, bijel u licu, plemenito celo, profinjena muþevna ljepota pripadnik plemstva, bogat, kreæe se u visokom društvu, dosade mu provodi, tvrdi da ga je društvo formiralo i iskvarilo (postaje lukavac i varalica) pametan, sposoban, lukav, hladan, djeluje ravnodušno, egoist i samopiv, okrutan, ohol, suvišan covjek i moralni bogalj doþivljaj þivota – privlaci ga ono što ne moþe dobiti, potreba za lutanjima, traþi svoje mjesto u þivotu, ali ga ne pronalazi; preko Pecorina Ljermontov prikazuje svoje osjeæaje, mišljenja, ljubav – hladnokrvan i nemilosrdan

- Ljermontov opisuje destruktivni bunt, nesklad pojedinca i društva, covjekovu iznimnost te koristi elemente demonskog pod utjecajem Byrona

EDGAR ALLAN POE

-americki pjesnik, pripovjedac i kriticar

-napisao je oko 70 pripovijesti u kojima, nastavljajuæi na engleske gotske romane strave i upasa i fantasticne pripovijesti njemackih romanticara daje maha svojoj bogatoj i bolesnoj mašti te stvara raznovrsne novele pune tajanstvenih i jezovitih zbivanja, smrti i stravicne atmosfere

- u kritici je bio odlucan pobornik ciste umjetnosti te je razvijao i tezu da je poezija ritmicko stvaranje ljepote napisao je i lirske pjesme *Gavran* i *Annabel Lee*; nakon smrti otkrio ga je Baudelaire; smatra se **ocem detektivske price**; umro je slavan, ali siromašan

- preteca simbolizma

nemiran ugočaj – mistican – noæ (mrak, tama tmina), drvene knjige, zima, sjene kao sablasti, tajanstveni posjetilac, zastor od ljubicastog baršuna (svileni tuþan þum), mrak, tišina (prekida je kucanje i lepeta krila)

Gavran: dostojanstven, ponosan, mrka lica, crn, þarke, gr obna, kobna, drvena ptica (dolazi iz Hada) pjesnikova pitanja – zanima ga gavranovo ime, zanima ga njegova sudbina, pita gavrana moþe li ga osloboditi tuge, boli i jada, zanima ga hoæe li poslije smrti u Raju sresti svoju voljenu odgovor je uvijek NIKAD VIŠE!

- dolazi do spoznaje da je smrt neizbjeþna u cijeloj pjesmi pjesnik razmišlja o smrti elementi romantizma u pjesmi su – patnja zbog gubitka voljene osobe – smrt; osjeæaj usamljenosti; egzoticnost, misticnost, tajanstvenost te ritmicnost

CRNI MACAK

- pripovijetka

- **tema:** ubojstvo i nastojanje da se to ubojstvo prikrije

- **likovi:** pripovjedac koji se pod utjecajem alkohola pretvara u mucitelja i ubojicu þivotinje, potom u mucitelja i ubojicu þene, nemoæ da se odupre zlu u samom sebi; pripovjedaceva þena kao suosjeæajna osoba koja voli þivotinje; crni macak – kao þivotinja, ali i kao opomena pripovjedacu da æe zlo biti kaþnjeno (bijela mrlja na drugom macku koja je podsjeæala na vjeþala)

- **stilska obiljeþja: simbolicnost** (simbolika crnog macka – zla pripovjedaceva priroda materijalizirana je u þivotinji, on osjeæa najprije ljubav prema macku, potom mrþnju jer se zlu u sebi ne moþe oduprijeti, pokuþaj da ubije þivotinju zapravo je pokuþaj da ubije zlo u sebi; ne uspjeva; zlo ga na kraju nadrasta – u trenutku kad ubija þenu; glas zazidanog macka otkriva ga policiji), **fabula** postoji, **pripovjedac u 1. licu, opisivanje** (i situacija i vlastitih unutarnjih stanja), **pripovijedanje, dijalog, misticnost**

HRVATSKI NARODNI PREPOROD

pocetak novije hrvatske književnosti

otvaranje narodnih čitaonica i *Matice ilirske* (1842.) koja je zaslužna za tiskanje djela koja će promovirati hrvatsku kulturu i književnost

otvorena Katedra za ilirski jezik i književnost zahvaljujući Matiji Smodeku (1845.) koji predaje hrvatski jezik na Pravoslavnoj akademiji kao nevezni predmet

- **budnice i davorije:** domoljubne pjesme u razdoblju hrvatskog narodnog preporoda
- **budnice:** budile su domoljublje i nacionalnu svijest Hrvata, vrlo pamtljive, ritmicne, popularne (Ljudevit Gaj – *Horvatov sloga i zjedinjenje/Još Horvatska ni propala*, Ljudevit Vukotinić – *Nek se hrusti šaka mala*, Pavao Štoos – *Kip domovine vu početku leta 1831.*, Antun Mihanović – *Horvatska domovina*)
- **davorije:** ime dobile po Davoru (slavenski bog rata); pozivale su na borbu i oslobođenje domovine, borbenije od budnica (Dimitrije Demeter *Pjesma Hrvata/Prosto zrakom ptica leti* – dio poeme *Grobnicko polje*)
- **prva drama novije hrvatske književnosti:** *Juran i Sofija* Ivana Kukuljevića Sakcinskog, prikazana 1839. u Sisku (govori o sukobu hrvatske vojske s Turcima kod Siska u 15. st.)
- **tri značajna putopisa:** *Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića (najbolji putopis ovoga razdoblja), *Putositnice* Antuna Nemčića i *Put u gornje strane* Stanka Vraza

LJUDEVIT GAJ

- idejni i glavni vođa ilirskoga pokreta
- 1830. *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja* - pokrenuo reformu pravopisa, pojednostavio ga uvođenjem dijakritičkih znakova (znak tilda); izdana u Budimu/Pešti na hrvatskom (kajkavskom) i njemačkom jeziku; uzor za reformu mu je Pavao Ritter Vitezović
- 1835. članak *Pravopisz* u *Danici* – prihvaća štokavsko narječje, umjesto tilde predlaže kvacicu za c, č, š, a umjesto d, g, l, n s tilom predlaže dj, gj, lj, nj (s kosom crticom na j) te rogač e za pisanje staroslavenskoga jata
- 1835. *Novine horvatske* (političkog i gospodarskog sadržaja) i podlistak *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*

U zbirci pjesama *Đulabije* Vraz povezuje ljubav prema peni (Ljubici Cantilli) i ljubav prema domovini. *Đulabije* su prvi ljubavni kanconijer u novijoj hrvatskoj književnosti.

- Culabije – od turske riječi *Cul*– slatke crvene jabuke mirisne poput ruže (jabuke su u zbirci pjesnikovi osjećaji prema voljenoj peni)

- kompozicija: četiri dijela (prva dva nastala su za Ljubicina života, a druga dva nakon njezine smrti)

- stih: poljski **krakovjak**: osam rimovanih šesteraca raspoređenih u dva katrena, rima je abcb

Vraz je **osnivač hrvatske književne kritike**. Osim krakovjaka, u hrvatsku književnost uvodi i

perzijski oblik pjesme **gazela** (*Đdral putuje k toplom jugu u jeseni*, oblik pjesme od 8 do 13

stihova). Ostala djela: putopis *Put u gornje strane*, pjesničke zbirke *Glas iz dubrave beravinske*, *Gusle i tambure*. Bio je urednik književnog časopisa *Kolo*.

PETAR PRERADOVIĆ

Prva njegova pjesma objavljena na hrvatskom jeziku *Zora puca* objavljena u časopisu *Zora dalmatinska*. Poznate su njegove domoljubne pjesme *Jezik roda moga* i *Rodu o jeziku*.

Pjesma *Putnik* predstavlja alegoriju njegova lutanja kroz tucinu koja mu nije dala utocište i radost jer se to može pronaći samo u domovini. Ljubavna pjesma – *Mrtva ljubav*, refleksivna

pjesma: *Ljudsko srce* – govori o nezasićenosti ljudskog srca, ljudskom nemiru i težnji da postigne nešto više. Zbirke pjesama: *Prvenci*, *Nove pjesme*.

DIMITRIJE DEMETER

- **utemeljitelj Hrvatskoga narodnoga kazališta**, njegov dramaturg i umjetnički ravnatelj do 1868. Najpoznatije djelo: *Grobnicko polje* (1842.), poema povijesne teme (bitka na Grobničkom polju gdje su Hrvati prema legendi porazili Mongole) – smatra se prvom bajronovskom poemom u hrvatskoj književnosti. U njoj se nalazi davorijeva pjesma *hrvata*, poznata po prvom stihu *Prosto zrakom ptica leti*.

- napisao je libreto za operu Vatroslava Lisinskog *Ljubav i zloba* (1846.) i *Porin* (1850.–1851.)

svakog naroda da se oslobodi od tuđinske vlasti s pozitivnom porukom da se zajedništvom, odlučnošću, hrabrošću može pobijediti zlo. Stih: izmjena deseteraca i osmeraca

Agovanje: upoznavanje središnjega lika – Smail-age u trenutku njegove najveće snage (bezdušan i okrutan prema Crnogorcima, ali i Turcinu, starcu Duraku koji je posumnjao u ispravnost njegovog ponašanja prema Crnogorcima i upozorio ga da se oni osvetiti.

Noćnik: Novica, sin ubijenog Duraka šalja se noću prema Cetinju gdje je sjedište crnogorskog vladike kako bi Crnogorce potaknuo na osvetu

Ceta: Dva motiva: Crnogorci kao snažan kolektiv koji želi uništiti zlo i Smail-aginu tiraniju i pokrštavanje Novice

Harac: Smail-agina okrutnost za vrijeme ubiranja haraca te napad cete noću na turski tabor i ubijanje Smail-age

Kob: Smail-aga je sveden na običnu lutku koja se klanja svakome tko ulazi u sobu (visi u izbi) – slika poraza nekad nesavladive turske sile

NAJZNACAJNIJA JEZIKOSLOVNA DJELA

- Maksimilijan Vrhovac: *Poziv na sve duhovne pastire svoje biskupije*, 1813. (spis, poziv svećenstvu za skupljanje narodne umotvorine)
- Antun Mihanović: *Rec domovini o hasnovitosti pisanja u domorodnom jeziku*, 1815. (brošura; zalaganje za uvođenje hrvatskoga u javne poslove)
- Ivan Derkos: *Genius patriae...*, 1832. *Duh domovine nad spavajućim svojim sinovima* – brošura na latinskom, s ciljem prihvatanja štokavštine kao zajedničkog književnog jezika)
- Janko Drašković: *Disertacija iliti razgovor darovan gospodi poklisarom*, 1832. (spis na štokavskom narječju, iznosi politički program hrvatskog narodnog preporoda i zalaga se za štokavštinu)
- Antun Mažuranić – počinje predavati hrvatski kao neobvezni predmet u zagrebackoj gimnaziji, 1835.

Ivan Kukuljević Sakcinski – 1843. održao prvi govor u Saboru na hrvatskom jeziku (zalaganje

Osnove slovnice slavjanske narjecja ilirskoga – Vjekoslav Babukiæ, prva ilirska gramatika hrvatskoga jezika (1836.)

Nova ricoslovnica ilirska – Šime Starceviæ, istice potrebu standardnoga jezika (1812.)

Temelji ilirskoga i latinskoga jezika(rasprava, 1839.),**Slovnica hrvatska** (gramatika, 1859.) – Antun Maþuraniæ

Njemacko-ilirski slovar (rjecnik, 1842.) – Ivan Maþuraniæ i Jakov Uþareviæ

Njemacko-hrvatski rjecnik I. – II. (rjecnik, 1860.) – Bogoslav Šulek

PROTOREALIZAM (1860. – 1880./1881.)

- predrealizam; utiranje puta realizmu – bez jedinstvenih stilskih obiljeþja

- zacetci:

novelistike (Mirko Bogoviæ)

realisticke pripovijetke (Adolfo Veber Tkalceviæ)

slavenske filologije i knjiþevne povijesti (Vatroslav Jagiæ)

- **prvi cjeloviti povijesni roman novije hrvatske knjiþevnosti:** *Zlatarovo zlato*, A. Šenoa

- Šenoa obiljeþio cijelo ovo razdoblje u knjiþevnosti

- **Josip Eugen Tomiæ**– dovršio Šenin roman *Kletva*; napisao povijesne romane *Zmaj od Bosne*, *Kapitanova kœi*, *Emin-agina ljubæ*; društveni roman *Melita* Tomiæ je **zacetnik društvenog romana**

- **najvaþniji knjiþevni casopisi:**

Vijenac – središnji knjiþevni casopis toga vremena, od 1874. do 1881. ureCuje g
Šenoa

Neven – jedini casopis za vrijeme Bachova apsolutizma, pokrenuo ga Mirko Bogoviæ
1852.

- **Vatroslav Jagiæ** – utemeljitelj slavenske filologije i jedan od osnivaca hrvatske knjiþevne
povijesti

Nakon ukidanja Bachova apsolutizma u Hrvatskoj jacaju stranke (Unionisticka stranka, Narodna stranka, Stranka prava). Narodna stranka igra ulogu u prosvjeæivanju radnika, narodnjak Strossmayer otvara Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti (danas HAZU).

ŠENOINO STVARALAŠTVO

- obiljebio razdoblje predrealizma svojim radom
- urednik najznacajnijeg knjiþevnog casopisa svoga vremena: **Vijenca**
- zacetnik novih knjiþevnih vrsta: povjestica
- stvorio široku citateljsku publiku
- **najpoznatiji romani** – *Zlatarevo zlato, Seljacka buna, Kletva* (nedovršena), *Branka, Cuvaj se Senjske ruke, Prosjak Luka, Diogenes*
- uzor: Walter Scott i njegovi povijesni romani
- Šenoa je povijesnu graCu prije pisanja romana proucavao u arhivima i starim knjigama, a s druge je strane smatrao da stvarnost sadrþi graCu za roman, no treba je umjetnicki oblikovati (realisticki princip)
- **pripovijetke** – *Prijan Lovro, Mladi gospodin, Karanfil s pjesnikova groba, Kanarinceva ljubovca*
Prijan Lovro: znacaj pripovijetke jer je Lovro jedan od prvih likova intelektualaca seoskog podrijetla u hrvatskoj knjiþevnosti; realisticki elementi: prikazivanje društvenih prilika u Hrvatskoj u 19. st., socijalno-psihološka karakterizacija likova; romanticarski elementi: Lovrina izdvojenost u društvu, teþnja za slobodom, fatalne þene.
- **povjestice**²⁰ – *Postolar i vrag, Kugina kuæa, Kameni svatovi* (teme iz narodne predaje)
Propast Venecije, Smrt Petra Svaciaea (povijesne teme)
Propast Venecije: povjestica govori o 12. svibnju 1797. kad Venecija gubi svoju vjekovnu slobodu i pada pod Napoleonovu vlast. Ima pet pjevanja.
- **jedina drama (komedija)** - *Ljubica*
- **esej/programski clanak**: *Naša knjiþevnost* (naglašava važnost socijalnog trenutka,

- **feljton** – *Zagrebulje*

ZLATAROVO ZLATO (1871.)

- roman

- tema: sukob Stjepka Gregorijanca i Zagrepcana oko vlasništva Medvedgrada

mjesto i vrijeme radnje: Zagreb i okolica, 16. st.

- stilske osobine:

izmjena povijesne i ljubavne fabule (ljubav Dore Krupićeve i Pavla Gregorijanca)

crno-bijela karakterizacija likova

četiri skupine likova: 1) nositelji povijesne fabule (Stjepko Gregorijanac, ban Ungnad...) 2) nositelji ljubavne fabule (Dora, Pavle) 3) spletkari (Grga Cokolin, Klara Grubarova) 4) mali gradski svijet (Magda paprenjarka)

- romanticarski elementi: ljubavna fabula, spletke, otmice, osjećajnost, tajne

- realistički elementi: mali ljudi iz naroda oslikani realističkom tehnikom

REALIZAM U EUROPSKOJ KNJIŽEVNOSTI

- metoda stvaranja koju su afirmirali pisci različitih razdoblja i knjiž. epoha druge pol. 19.st

- započinje 1830. i traje do 1880. g. (lat. *realis* – stvaran)

- reakcija na romantizam – romantizam zanima ljubav, istraživanje povijesti, mistične teme, dok su realisti preokupirani vremenom, mjestom, tj. svakodnevicom, pišu romane

- romantični junak je sklon putovanjima, izražavanju osjećaja, pustolovinama, izdvojen je iz društva, za razliku od realističkog koji je povezan s društvom u kojem živi i s vremenom u kojem živi – socijalno je okarakteriziran, detaljno je opisan prostor u kojemu živi, u kojem je sloju i portret te etička karakterizacija

- pripovjedac u realizmu – objektivan, iskazan glasom u trećem licu i nenazocan u radnji

- usmjeruje se prema svakodnevnoj ljudskoj stvarnosti – predmet prikazivanja je ljudski život u svim njegovim pojavnim oblicima – socijalni problemi postaju glavna zaokupljenost pisaca,

- junak nastoji proniknuti u društvene odnose koji ga određuju, želi doživjeti afirmaciju u društvu, promijeniti društvene odnose i svoj položaj u društvu
- realizam se kritički odnos i prema stvarnosti
- glavni žanr – roman – proširuje se publika (žele znati više o svijetu u kojemu žive)
- vodeću ulogu imaju francuska, ruska i engleska književnost (romanopisci i novelisti)

FRANCUSKI REALIZAM

- prvi teoretičar realizma je Champfleury (Šamfleri), autor studije *Realizam* iz 1857. godine, svojevrsnog manifesta realizma. Smatrao je da pisac treba dokumentirano prikazati činjenice te da junak realističkog romana mora biti običan i tipičan.

I. generacija francuskih realista:

STENDHAL: *Crveno i crno*, roman – u predgovoru se iznosi poetika, estetika zrcala (roman je zrcalo stvarnosti); tema je društveni uspon mladića u teškim društvenim okolnostima

HONORE DE BALZAC – OTAC GORIOT (CICA GORIOT)

- devedesetak pripovijedaka i romana skupljenih pod nazivom *Ljudska komedija* – prema Danteovoj *Bohanskoj komediji*. Nazvao je taj ciklus komedijom iako ne pripada drami, nego da ironično ukazuje na ljudske pivotne drame. Dijeli se na *Analitičke studije*, *Filozofske studije* i *Studije iz društvenog pivoa* (koji se pak dijeli na prizore...)

- realistička obilježja romana:

razgranata fabula: 1) otac Goriot i njegovo propadanje u društvu 2) student Rastignac i njegov uspon u društvu 3) Vautrin i njegovi mutni poslovi

socijalno i psihološki okarakterizirani likovi

pripovjedac u 3. licu (sveznajući)

detaljni opisi

kronološki tijek pripovijedanja

ocinskoj ljubavi je roditeljska sebičnost i okrutnost Victorinina (djevojka koja stanuje u pansionu) oca, Taillefera. Pripovjedac ga je nazvao i *Kristom Ocinstva*. Umire u siromaštvu, a kćeri mu ne dolaze ni na sprovod, već šalju kocije sa slugama.

Eugene de Rastignac: dvadesetdvođodisnji student koji dolazi u Pariz iz provincije i zahvaljujući preporuci tete dolazi u najotmjeniji pariški salon gĐe de Beauseant. On suosjeća s Goriotom, uzima ga pod svoju zaštitu od poruke drugih stanara pansiona gospoĐe Vauquer u kojemu stanuju (a koji je obrnuta preslika onovremenog društva, u potkrovlju su najsiromašniji stanari, a u prizemlju bogatiji), iskren je, dobar, no svjestan da se mora odreći mladenacih ideala da bi se probio u visoko društvo (moralni kompromisi). Goriotovim pokopom (izdvaja i posljednji novac) on pokapa simbolički svoje mladenacke iluzije i kreće u bespoštednu borbu s društvom i Parizom.

Vautrin ili Jacques Collin zvani *Bjepismrt*: njegov se identitet otkriva zahvaljujući izdajici gĐice Michonneau. Predlagao je Rastignacu da ođeni gĐicu Taillefer jer će ona postati bogata nakon što Vautrin organizira dvoboj u kojemu će poginuti njezin brat. Vautrin varalica, romanticarski lik, bjegunac, kriminalac.

Visoki ili cisti realizam

GUSTAVE FLAUBERT – MADAME BOVARY (GOSPOĐA BOVARY)

- najpoznatija djela: *Madam Bovary*, *Sentimentalni odgoj*, *Salambo*
- poznata izjava *Emma Bovary, to sam ja!* čime iskazuje suosjećanje s Emmom koju istodobno kritizira zbog naivnosti i sklonosti sanjarenju, tj. idealiziranju
- prvi primjer modernističkog načina pisanja – zbog visokog stupnja estetiziranosti izraza
- psihološki roman
- **tema:** pivot Emme Bovary, tragicna sudbina žene u malograđanskoj sredini pol. 19. st.

U djelu se iznosi Emmina udaja za seoskog liječnika Charlesa Bovaryja, njezino nezadovoljstvo pivotom u provinciji, težnja ka promjenama i dinamičnijem pivotu. Zbog toga započinje vezu s Leoneom pa Rodolphom koji ju napušta. Izlaz pronalazi u rastrošnosti

- degradiranje fabule peripetijama (defabularizacija) – sugerira protjecanje pivota
- detaljni opisi (naturalistički opis Emmina umiranja uslijed ispijanja otrova)

Naturalizam

- osnivač: **Emile Zola** (*Therese Raquin*) – služi se metodama iz prirodnih znanosti (pisac mora, poput znanstvenika, sustavno i pažljivo prikupljati građu iz stvarnosti; on eksperimentira sa svojim likovima stavljajući ih u određene situacije i okolnosti); teorijom naturalizma iznio je u djelu *Eksperimentalni roman*, 1880.
- uz Zolu, značajan naturalist je i **Guy de Maupassant** (pisao novele (*Na vodi*), romane

RUSKA KNJIŽEVNOST

Rani realizam: 40-e godine 19. st. (groteskni realizam)

- razvoj pripovjednih oblika, tematska povezanost s romantizmom
- osnivač ruskog realizma: Nikolaj Vasiljevič Gogolj, *Kabanica* – realistički opis glavnog lika i okoline u kojoj se kreće

NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOLJ – *KABANICA*

- pripovjedac i dramatičar: zbirke *Veceri na majuru kraj Dikanjke*, *Mirogord*, *Arabeske* (najpoznatije pripovijetke *Nos*, *Kabanica*), roman *Mrtve duše* (dovršio samo prvi dio), komedija *Pendiba*, drama *Revizor*
- Dostojevski rekao: *Svi smo mi izašli iz Gogoljeve „Kabanice“*.
- **fabula**: siromašni činovnik Akakije Akakijevič Bašmackin pivi povučeno te odluci svu imovinu ulopiti u novu kabanicu koja ga mijenja, čini ga zadovoljnim, otvorenijim, no kabanicu mu ukradu. Pokušava je pronaći preko institucija, političara, no nitko se ne obazire. Umire jer je hodao po kiši bez kabanice. Nakon smrti započinje osvetu. Priča se da Sankt Peterburgom noću luta duh koji otima kabanice, a takav susret doživljava i *visoka licnost* koja je odbila pomoći mu pomoći.

- vrhunac ruskog realizma, ali i zacetak modernizma

FJODOR MIHAJLOVIC DOSTOJEVSKI – ZLOCIN I KAZNA

- utemeljitelj modernog europskog romana

- romani: *Bijedni ljudi*, *Zlocin i kazna*, *Brææa Karamazovi*, *Idiot*

- djelovao na hrvatske knjiæevnike poput Kranjceviæa, Kovaciæa, Krleæu, Ujeviæa...

- majstorskom psihoanalizom prodro sve do ljudske podsvijesti, pokazao tjeskobu i egzistencijalnu osamljenost modernog covjeka

- djelovao na razvoj moderne europske proze (tehnika toka svijesti u zacetcima)

Zlocin i kazna

- njegov najpoznatiji i najcitaniji roman (1866.)

- moderni roman (monološko-asocijativni): zbog poniranja u svijest glavnog lika moæemo govoriti i o psihološkom romanu, zbog ideja koje se obraCuju (zlocin, kazna, pravda, grijeh) moæemo ga nazvati i romanom ideje; nije kriminalistički roman jer zlocinca znamo odmah na pocetku (to je glavna razlika od kriminalistickog romana); moæemo ga nazvati i društvenim romanom jer daje sliku ljudskog društva sredine 19. st.

- kompozicija: šest dijelova i epilog

- fabula: siromašni student Raskolnikov ubija staricu, lihvaricu Aljonu Ivanovnu i njezinu sestru Lizavetu kako bi zaustavio lihvarenje kao negativnu društvenu pojavu; pratimo njegova unutarnja previranja prije i nakon ubojstva te priznanje zlocina i kaznu.

- **likovi:** socijalno i psihološki okarakterizirani, pripovjedac je u 3. licu, detaljni opisi

- **mjesto i vrijeme radnje:** Sankt Peterburg, seædesete godine 19. stoljeæa

- **realisticka obiljeþja:** postoji fabula, likovi socijalno i psihološki okarakterizirani, pripovjedac je u 3. licu, detaljni opisi

- **modernisticka obiljeþja:** defabularizacija – fabula se prekida brojnim digresijama, unutarnjim monolozima, simbolika, snovi i halucinacije, filozofske rasprave u nekim dijelovima romana

- **ideja:** patnja je sredstvo koje dovodi covjeka do prosvjetljenja, Raskolnikov shvaæa da se

dokazati da se može odvapiti na takav cin koji je opravdan jer spaava društvo (nije mu bilo primarno okoristiti se novcem starice). No, ubivši starice, na neki nacin ubija i sebe, psihicki. Roman prikazuje njegovu unutarnju borbu, nemire, previranja. Shvativši da nema mira, priznaje zlocin i biva kapnjen robijom u Sibiru (autobiografski element Dostojevskog) gdje ga prati Sonja. Tek u Sibiru dopivlja unutarnju promjenu. **Sonja**, mlada prostitutka kojoj Raskolnikov prvoj priznaje zlocin, ostala je pobopna, skromna, dobra, puna razumijevanja za blipnje, unatoc prostituciji kojom se bavi da spasi obitelj od gladi. Vjera i ljubav osnovne su vrijednosti koje unose smisao u njegov i Sonjin pivot.

LAV NIKOLAJEVIC TOLSTOJ – ANA KARENJINA

- iznio realistički vjernu sliku ruskog društva i umjetnicki uoblicio svoje ideje – stvorio romane epskog zamaha
- ruski pripovjedac i dramaticar; *Ana Karenjina*, *Rat i mir*, *Uskrsnuæe*, drama *Vlast tmine*
- roman u 4 dijela
- moto: *Osveta moja i ja æu je vratiti.* uzeta iz Biblije i govori nam da covjeku osveta donosi nesreæu, a jedini koji na nju ima pravo je Bog.
- pocetna recenica: *Sve sretne obitelji nalik su jedna na drugu, svaka nesretna obitelj nesretna je na svoj nacin.*
- osnovni problem: problem braka
- vrsta: paralelni roman: nekoliko fabularnih nizova razvija se usporedno (ljubav Levina i Kitty, Ane i Vronskog)
- likovi: Ana, Karenjin, Vronski, Doli, Oblonski, Kitty, Levin...

REALIZAM U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI (1880./1881. – 1892./1895.)

- početak označava Šenoine smrt i pojava nove generacije u književnosti, a završnu godinu 1892. izlazak Matoševe pripovijetke *Moja savjesti* kojom najavljuje modernu; 1895. otpor maCarizaciji spaljivanjem maCarske zastave prilikom dolaska cara Franje Josipa u Zagreb
- politički okvir – položaj Hrvatske u okviru Austro-Ugarske je težak; ekonomsko propadanje, politička razjedinjenost, prodor kapitalističkih odnosa, u gradovima pojava modernog proletarijata, iseljavanje u strane zemlje, strani kapitalisti u gradovima
- teoretske osnove postavljene su već 70-ih godina 19. st. od strane A. Šenoe koji je iznio osnovna načela realizma – socijalnu tematiku; objektivnu, neposrednu stvarnost; napuštanje sentimentalnosti i romanticne senzacionalnosti u oblikovanju fabule
- vrste – roman i pripovijetka; važna pojava novele
- dvije orijentacije u pisanju romana – jedni slijede Turgenjeva i rusku realističku školu, drugi Zolu i francusku književnost
- tematski krugovi – selo – grad (društveno-ekonomski odnosi); nacionalno-politički i univerzalni
- u djelima se obrađuje društvena problematika – prijelaz seljaka u grad (Kovaciae, Kozarac, Novak), krize intelektualaca (Gjalski, Leskovar, Drašenoviae), pivot naših društvenih slojeva – trgovaca i obrtnika (Kumiciae, Novak), proletarijat (Vjenceslav Novak) te problem plemstva (Gjalski)
- 80-ih godina (**kritički realizam**) najčešća tema je seoska stvarnost – raslojavanje sela, pojava zelenaša (lihva), ekonomsko propadanje sela, emigracija seljaka (Kovaciae, Kozarac, Turiae)
- seoska problematika prikazana je s regionalnim obilježjima – Zagorje (Kovaciae, Gjalski), Lika (Turiae, Drašenoviae), Slavonija (Kozarac), Istra i Primorje (Kumiciae, Novak)
- 90-ih godina (**psihološki realizam**) – psihološko-etička, filozofska problematika – remeti se kronologija fabule, introspekcije i retrospekcije, naracija obogaćena lirikom, simbolikom,

narodnjacka ili **šenoinska** (književnost ima prosvjetiteljsku ulogu)

pravaška ili **starceviæanska** (analiza i kritika društvene stvarnosti)

EUGEN KUMICIAE – ZACUĐENI SVATOVI

- zagovarao ideje naturalizma

- romani *Olga i Lina*, *Zacuđeni svatovi*, *GospoCa Sabina*, *Kraljica Lepa*, *Urota zrinsko frankopanska*; pripovijesti, novele, crtice *Jelkin bosiljak*, *Slučaj*, *Neobicni ljudi*

ANTE KOVACIAE – U REGISTRATURI

- romanopisac (*Barunicina ljubav*, *Fiškal*, *U registraturi*, *MeCu pabari* – nedovršen) , novelist i pjesnik, travestija *Smrt babe Cengiækinje*

- pristaša je stranke prava

- u svojim djelima prikazuje zagorske plemenitaše i feudalce koji propadaju u svojoj neimaštini, u bezobzirnoj i neljudskoj meCusobnoj borbi

- roman *U registraturi* – prvi put objavljen 1888. god. u *Vijencu*

- podijeljen na tri dijela: 1) Ivicino djetinjstvo i školovanje, odlazak u grad, a završava se njegovim protjerivanjem iz Mecenina doma; 2) Ivicin povratak na selo, prikaz seoske sredine do Ivicina povratka u grad; 3) naglasak je na prikazu Laure

- prvi dio – pisan je u prvom licu (ICH-form); drugi i treæi – u treæem licu (ER)

- roman ima uokvirenu kompoziciju – započinje i završava u registraturi

- nema kronološkog nizanja dogaCaja – razbijena kompozicija

- prikaz seoske i gradske sredine – suprostavlja selo i grad – kontrast

- motiv novca vezan je uz sve likove, ali na različite načine

- kao likovi se javljaju lažni dobrotvori (Mecena), bludnici, izrabljivaci, svodnici, isprazna inteligencija i odnaroCeni likovi (Porp – poluseljak, polugospodin)

Ivica Kicmanoviæ – kao seoski dječak bio je sretan, darovit, uspješan, ambiciozan, a grad mu donosi nesreæu, neuspjeh, neuravnoteženost, dvojstvo licnosti i potpuni psih. slom – pretvara se u tragicnu figuru

njegove intelektualne mogućnosti male i jedino čemu teži je lagodan život; uz ovaj lik vezani su komični elementi, satira i groteska (silno prstenje – na selu)

KSAVER ŠANDOR GJALSKI – *PERILLUSTRIS AC GENEROSUS CINTEK*

- pripovijest *Pod starimi krovovi*, roman *U noći, Na ročenoj grudi...*
- bio je urednik *Vijenca*, član JAZU, zastupnik u Hrvatskom saboru
- pisao je o aktualnim temama koje su prikazivale društvene, političke i kulturne probleme
- napisao je i psihološki roman u kojem prodire u psihike likova
- vrlo ugledan i plemenita roda, potanko opisivao plemstvo
- **tema:** sudbina osiromašenog hrvatskog plemića
- Cinteke je lik koji prikazuje stvarnu sliku društva; on je vlastelin koji nakon nekog vremena odbire porez, da na kraju umire kao bijednik (životna ironija)
- do bijede je došao ne plaćajući porez
- njegov djed je kupio plemićku titulu – vlastelin
- problematika propadanja plemstva; brak Cinteke i Amalije iz interesa

JOSIP KOZARAC - *TENA*

- pripovijetke (*Tena, Oprava, Price djeda Nike*) i romani (*Mrtvi kapitali, Nad svjetlom i tminom*)
- psihološka i moralno-društvena djela
- nadahnjivao se ljepotom prirode, zemlje i odnosa svojih likova prema njoj
- u svojim djelima iznosi putem svojih likova i analize slavonskog sela i života gospodarske probleme onog doba

Tena

- pripovijetka, tema: sudbina slavonske djevojke Tene – kroz njezin lik razrađuje niz problema: 1) socijalno-gospodarske: došlo je do raspadanja zadruga i osamostaljena seljaka 2) problem bračne nevjere (Tena je ljubavnica mnogih muškaraca – Jaroslav, Leon, Đorđe, Joza)

- zavicajne teme vezane uz Podgoru i Senj: *Podgorske pripovijesti*
- socijalne teme: novele *Nezasitnost i bijeda, U glib, Iz velegradskog podzemlja*
- društvene teme: *Pavao Šegota, Posljednji Stipanciæi, Tito Dorciæ*
- oslikava lik intelektualca, a gotovo svi njegovi junaci tragicno završavaju

POSLJEDNJI STIPANCIÆI

- **društveni roman** (može ga se odrediti i kao obiteljski)
- **tema:** propast patricijske i patrijarhalne obitelji Stipanciæ-to je socijalno-psihološki roman
- vrijeme i mjesto radnje: prva pol. 19. st., Senj
- razlozi propasti obitelji Stipanciæ:
 - društveni: ne rade za društveno dobro, nego radi osobne afirmacije (Ante Stipanciæ); odnaroCenost (Juraj koji uzima maCarsko ime i prezime)
 - ekonomski razlozi: neracionalno troše dobra, opijanje, rasipnost
 - eticki razlozi: pokvarenost, amoralnost, sebicnost, gubitak osjeæaja za obitelj i narod
 - kulturni razlozi: odgoj, školovanje
- u središtu romana su otac Ante Stipanciæ (*pater familias*, osoba koja upravlja pivotima svoje obitelji i lik koji fizicki i psihicki propada jer ne uspijeva u pivotu ostvariti svoje ciljeve), majka Valpurga (pravedna žena koja predstavlja lik tihe patnice, pokorna supruga), kæer Lucija (lik zapostavljene žene i þrtve ocevih presuda) te sin Juraj (cinican i egoistican lik koji se pod utjecajem grada moralno izopacuje)
- prikazuje realističku sliku propadanja ugledne senjske obitelji, siromaštvo i bijedu
- problemi koje prikazuje Novak su vezani za društvo i obitelj
- to je patrijarhalna obitelj u kojoj su svi lišeni ljubavi
- sin se stavlja na prvo mjesto, a obitelji vlada "glava kuæe" Ante i njega svi trebaju slušati
- majka i kæer nemaju nikakva prava

SII VIJE STRAHIMIR KRANICEVIÆ

- njegova je poezija inspirirana nacionalno-rodoljubnim, intimnim, socijalnim i univerzalnim motivima, biblijskim motivima

MODERNIZAM U EUROPSKOJ KNJIŽEVNOSTI

- modernizam je uz modernu naziv za umjetnicke stihove u drugoj polovici 19. st. Pojam *modernor* rabi se i ranije kao oznaka za sukob različitih književnih poetika.
- početkom se smatra **1857.** godina kada su objavljeni Baudelaireovi *Cvjetovi zla* i Flaubertova *GospoCa Bovary*
- zbirka znači prekretnicu u razvoju pjesništva, a Flaubert je začetnik modernog romana
- značajke: javljaju se različiti stilovi, zajedničko im je uzdizanje ljepote kao zadatka i svrhe umjetničkog stvaranja
- Teophile Gautier je još 1832. zagovarao ideju da umjetnost treba postojati radi same sebe, *l'art pour l'art* – **umjetnost radi umjetnosti**
- originalnost mora biti svojstvena umjetnosti

CHARLES BAUDELAIRE – CVJETOVI ZLA (1857.)

- začetnik modernog pjesništva, tvorac riječi *modernitet*
- vrsni prevoditelj E. A. Poea
- boem i *dandy* (iskazivao je svoje nepripadanje svijetu običnih ljudi i veliku pozornost posvećivao dojmu koji ostavlja na okolinu)
- zbirkom *Spleen Pariza* (1869.) popularizirao je pjesmu u prozi (ciji je začetnik francuski romantičarski pjesnik Aloysius Bertrand s djelom *Gašpar noći*)

CVJETOVI ZLA

- zbirka posvećena Theophilu Gautieru
- **osnovni motivi:** motivi velegrada Pariza, ljubav (prema neidentificiranim ženama, Crnoj i Bijeloj Veneri, Madoni), traženje smisla u umjetnosti, smrt, ljepota...

priroda je hram, svetište, a covjekov se duh probija kroz simbole koje treba odgonetnuti, u covjekovoj unutrašnjosti u suglasju djeluju proturjecja izraþena oprecnim mirisima mošusa i ambre)

- **stilska obiljepja:** vaþnost sinestezijske, kult forme (soneti)

- *estetika rubnoæe* – ukazuje na ponor u kojemu se nalazi moderni covjek

Pravci

Larpurlatizam: umjetnost je svrha samoj sebi (*l'art pour l'art* tvora krilatice je Gautier); u predgovoru romana *GospoCa Maupin* Gautier iznosi poetiku larpurlatizma

Simbolizam: Francuska, 80-ih godina 19. st.

- simbolisti smatraju da se jezik poezije mora razlikovati od jezika zbilje

- pjesnici moraju koristiti simbole, sugestivne izraze, muzikalnost stiha

- **simbolisticki manifesti** : Jean Moreas objavljuje 1885. i 1886. dva manifesta u kojima oblikuje simbolisticku estetiku

- **glavni predstavnici** :

Arthur Rimbaud

- shvaæanje poezije: poezija kao *alkemija rijeci*

- najznacajnija djela: poema *Pijani brod*, pjesma *Samoglasnici* (Rimbaud je obojio samoglasnike), zbirka pjesama u prozi *Sezona u paklu*, zbirka lirske-prozних fragmenata *Iluminacije*

- cilj njegovoga pjesništva: prodrijeti u nepoznato (prema tome je on preteca nadrealizma)

Paul Verlaine

- njegovu pjesmu *Pjesnicka umjetnost* simbolisti su smatrali svojim manifestom

- isticao vaþnost muzikalnosti pjesništva (*Glazba prije svega.*)

- Rimbauda i Mallarme smatrao je *prokletim pjesnicima* (zbog isticanja stalne ljudske podvojenosti izmeCu zbilje i pjesništva)

- njegova poetika: težnja da riječima dosegne bit stvari, u konkretnim oblicima nastoji otkriti simbole više (idealne) stvarnosti
- djela: poema *Faunovo popodne*, poema u kojoj su riječi raspoređene kao u glazbenoj partituri, njegovo najavangardnije djelo *Bacanje kocki nikada neće ukinuti slučaj*

Parnasovci: naraštaj francuskih pjesnika vezanih uz zbornik *Suvremeni parnas* (1866.)

- larpurlatizam: parnasovci nastoje ostvariti tzv. čistu umjetnost pa prema tome izlaze iz estetske koncepcije
- objektivnost pjesništva; teme pejzažne, mitološke ili povijesne
- esteticizam: *kult čiste forme*
- predstavnici: Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Jose Maria de Heredia

Reiner Maria Rilke

- austrijski pjesnik i prozaist; uvodi poeziju i esej u pripovjednu prozu, napušta tradicionalnu fabulu (roman *Zapisi Malteje Lauridsa Briggea*); zbirke pjesama *Devinjske elegije*, *Soneti Orfeju*

HENRIK IBSEN – NORA ILI LUTKINA KUĆA

- norveški dramatičar
- drame sa socijalnom tematikom (*Stupovi društva*, *Neprijatelj naroda*), psihološke drame (*Nora ili Kuća lutaka/Lutkina kuća*), simbolističke drame (*Divlja patka*, *Pena s mora*)

NORA

- psihološka drama; građanska drama; tri čina
- **tema:** položaj žene u obitelji i društvu
- **elementi tradicionalne drame:** kompozicija (uvod, zaplet, kulminacija, peripetija, rasplet)
- **elementi moderne drame:** sadržaj (žena odlazi pronaći sebe, ne podređuje se obitelji što bi bilo očekivano, simbolika – predloženo vrijeme povezuje se s raćanjem nove Nore; Norin ples – ona pleše, Helmer svira, kao što u pivotu on kreira sve; uvođenje dijaloške rasprave u

- tvorac *antiteatralnog kazališta* i predstavnik *lirske drame*

TRI SESTRE

- lirska drama: jer prikazuje stanje duše, a ne određenu radnju; drama ugođaja ili psihološka drama

- **tema:** nemogućnost ostvarenja bitnih želja i unutarnjih stremljenja

- **kompozicija:** četiri čina

- **mjesto radnje:** neimenovani ruski gubernijski grad

- likovi: Olga, Irina, Maša i brat Andrej (zejdnička im je čežnja za Moskvom kao ispunjenjem svih snova), Natalija Ivanovna (Nataša), Kuligin, Tusenbach

radnja:

I. čin: Irinin imendan; Irina, Maša, Olga isticu svoju čežnju za Moskvom koja bi ispunila sve njihove snove, na doručku su vojnici obližnje pukovnije i Natalija Ivanovna u koju je zaljubljen Andrej; on joj izjavljuje ljubav

II. čin: Natalija – Nataša već udana za Andreja, imaju sina i ona je preuzela ulogu domaćice u kući; Andrej je posve pasivan, nije ispunio intimnu želju sestara da u Moskvi bude sveučilišni profesor

III. čin: Popar, naslućuje se da nitko od likova neće ostvariti svoje želje

IV. čin: Irina se odlucila udati za baruna Tusenbacha kojeg uopće ne voli, Olga se pomirila s tim da neće u Moskvu jer je ravnateljica gimnazije (iako ne voli svoj posao), Maša je tužna jer odlazi Veršinjin u kojeg je zaljubljena (iako je udala za Kuligina i iako Veršinjin ima obitelj); Irinin zarucnik ubijen je u dvoboju pa ona odlucuje napustiti bratov dom i raditi kao učiteljica – brat ostaje usamljen, propao, zakockao je kuću, žena mu ima ljubavnika, nema ambicija), radnja se odvija u razmaku od četiri godine

- Čehov ovdje ukida dramsku napetost i uvodi liricnost i emocionalnost
- nema tradicionalne kompozicije – ukida prave zaplete i hijerarhiju likova

- veliku važnost ima glazba, stanke, zvučni efekti

- simbolika (Moskva – smisao boljeg života; to je ujedno i lajtmotiv)

izlazi zbornik *Hrvatska mlada lirika* ili do 1916. kada se javlja nova generacija pisaca

- **znacajke** - suprotstavljanje tradicije dvije faze: prva 1892. – 1903., druga 1903. – 1914.

- **prva faza** - dominira književna kritika; 1895 g. studenti spalili Mačarsku zastavu, odlaze na studije u Beču i Prag – **bečka skupina** okuplja se oko časopisa *Mladost* i **praška skupina** okuplja se oko časopisa *Hrvatska misao* - pokušaj spajanja tradicionalnih i modernih shvaćanja umjetnosti obracunavanje novog naraštaja s tradicionalističkim shvaćanjima umjetnosti; pokušaj oslobođenja od svih škola i smjerova; traženje i upoznavanje aktualnih događanja na europskoj literarnoj sceni

- **mladi i stari**: osim navedene dvije skupine, može se govoriti i o generacijskima; **mladi** su bečki i praški pisci te pisci koji su u Zagrebu okupljeni oko Društva hrvatskih književnika osnovanog 1900., a zajedničko im je da žele raskinuti s tradicijom i stvarati drukciju, moderniju književnost; **stari** su pisci okupljeni oko Matice hrvatske, tj. predstavnici starije generacije pisaca koji zastupaju tradicionalne ideje i viziju književnosti)

- **druga faza** - nastanak vrijednih djela; 1907. Vladimir Vidrić – *Pjesme*; 1911. Ivan Kozarac - roman *Đuka Begovića*. Popularizam stihova, impresionizam (u kritici), realizam, naturalizam, simbolizam, pobuna protiv tradicije, opisuju se slike svijeta i života te psiha čovjekove ličnosti; prodire se u ljudsku intimu koja se događa na granici sna i jave, realnog i irealnog - najzastupljenija je književna kritika

- **najpoznatiji kritičari** : Milivoj Dežman i Branimir Livadić prihvatili su tezu da umjetnost mora biti izraz ljudskog duha; naglašavaju da je osnovna zadaća umjetnosti težnja za dostizanjem neke više ljepote književni časopisi *Hrvatska misao*, *Nada* - svoje radove objavljuje Nehajev; *Vijenac* - središnji časopis u kojem svoje prozne i poetske prvijenice objavljuju Nator, Domjanić, Nikolić, a kasnije Begović, Livadić, Bertić i Tucić; *Pivot* - svoje stihove objavljuje Vidrić najvažniji motivi kritičara iz prve faze moderne su ljubav kao fikcija i erotsko ipivljavanje sredina, ambijent i pejzaž okviri su u kojima je čovjek sa svojim psihickim i biološkim podređenima u središtu piščeve pozornosti proučava se i analizira ljudska individualnost

- motivi – ljubav i smrt – najjasnije se očituju ljudski osjećaji i erotika – snažan motiv kroz

- razdoblje moderne je početak uklapanja hrvatske literature u europsku književnost - predstavnici- Janko Lesković, novela *Misaona vječnost* (1891., glavni lik Đuro Martić kojeg intenzivno unutarnji život i strah od vječnosti dovode do ludila, zadnja rečenica: *Đuro Martić je poludio.*; u noveli se javlja modernistički zaokret od opisa vanjske stvarnosti prema unutarnjem opisu lika, fabula nije dominantna, tema je vezana uz duhovno stanje lika; **leskovićari** – junaci okrenuti kontemplaciji, pasivne, nemoćne prirode, žrtve vlastitih fikcija).

- **dijalektalno pjesništvo**- Fran Galovića (*Jesenski veter, Crn-bela*, zbirka *Z mojih bregova*); Vladimir Nazor (*Seh duš dan*), Dragutin Domjanić (*Bele rope, Ciklame, krvave ciklame*), A. G. Matoš (*Hrastovacki noćturno*)

- Dinko Šimunović - novela *Duga* (obrađuje problem osobne slobode pojedinca)

- **stilski pluralizam:**

impresionizam (Matoš u pjesmama, crticama, Vidrić, M. Begović, D. Domjanić)

zreli realizam (V. Novak – *Posljednji Stipančići, Tito Dorčić*)

ekspresionizam (Fran Galović, J. P. Kamov)

naturalizam (Josip Kosor, Srđan Tucić)

katolička struja hrvatske moderne (od 1905. do 1914. izlazi njihov list *Luc*)

ANTUN GUSTAV MATOŠ

- pjesnik, pripovjedač, kritičar i esejist

- živi u Beogradu, Penu i Parizu

- simbol hrvatske moderne, središnja književna ličnost. Svojim

- djelom vezan za tradiciju i za smjela nova traženja, umjetnost shvaća kao specifično, autonomno izražavanje ljudskog duha

- pripovijetke: *Iverje* (1899.), *Novo iverje* (1900.), *Umorne price* (1909.)

felitoni kritike, eseji: *Vidici i putovi, Za Kranjčevića, Naši ljudi i krajevi*

- značajne pjesme: *Utjeha kose*, 1909., *Gnijezdo bez sokola*; novela *Camao*, *Cvijet sa raskršćea*, crtica *Kip domovine leta 188**

IVO VOJNOVIÆ

- najznačajniji dramatičar hrvatske moderne
- **autor prve moderne hrvatske drame** : *Ekvinocij*
- u književnost ulazi pripovijetkom *Geranium* (1880.)

DUBROVACKA TRILOGIJA

- povijesno-simbolička drama od tri jednoginke
- *Allons enfants* (prvi stihovi francuske himne *Marseljeze*), *Suton*, *Na taraci*
- **modernistička obilježja djela**: u kompoziciji djela, dramaturško vrijeme poklapa se s kronološkim
- snažan utjecaj dubrovackog jezičnog idioma

DINKO ŠIMUNOVIÆ

- roman: *Tučinac*
- pripovijetke i novele: *Đerdan*, *Alkar*, *Porodica Vincića*, *Muljika*, *Duga*, *Rudica*
- autobiografski zapisi – *Mladi dani*, *Mladost*
- osnovna fabula pripovjedaka govori o pokušaju objektivizacije konkretne sredine
- najčešće teme – ljubav i smrt
- izražajni slikovni motivi, boje svjetlih i tamnih tonova služe za označavanje raspoloženja, unutarnjih stanja junaka

MULJIKA - tema – tragična sudbina mlade djevojke; zaostalost sredine

VLADIMIR VIDRIÆ

- sudjelovao u spaljivanju mačarske zastave 1895.

Mrtvac – ideja – ljudska prolaznost u vječnost; osjećaj pivotne radosti i mir zbog povezanosti s prirodom; oblak – simbol goleme sile; pivot je vječan, sva su njegova očitovanja samo izražaj jedne sile koja se vječno pokreće stvarajući nova lica; smrt – nužna, prirodna, treba je primiti radosno jer ona znači promjenu u egzistenciji – povratak u onaj izvor iz kojeg je pivot počeo

Dva pejsapa – I. sklad između pjesnika i prirode tj. osjećaj sreće i zanos, te potpunog unutrašnjeg mira; II. pejzaž (noć puna mjesecine), zanos (nad svim što priroda daje), nesigurnost, uznemirenost i neizvjesnost (jer osjeća zid između sebe i prirode) – odan joj je i ne pomišlja o nikakvoj opasnosti u onome što ne poznaje

Adieu – pjesnikov oproštaj od pivota i pjesništva; tuga; vjetar, sunce, vino – pjesnikovo pivotno veselje; silazak stubama – simbol prestanka pivota; epilog

MILUTIN CIHLAR NEHAJEV - BIJEG

- romanopisac, teoreticar hrvatske moderne, esejist, urednik mnogih časopisa (*Lovor, Balkan*)
- rođen u Senju (kao i Kranjčević i Venceslav Novak)

BIJEG (1909.)

- podnaslov: *Povijest jednog našeg čovjeka*
- **tema:** pivot nadarenog (ali pasivnog, depresivnog, preosjetljivog) književnika, intelektualca Đure Andrijaševića koji, sukobljavajući se s malograđanskom sredinom, završava tragično
- **roman lika**, po temi je **psihološki**, a ima i obilježja **društvenog** romana (hrvatsko društvo na početku 20. st.)
- **glavni lik:** Đuro Andrijašević koji se ne snalazi u provincijskoj sredini u kojoj živi iradi (Senj), teći pivotu u velegradu gdje je i stekao obrazovanje (Bec); svoju viziju provincijske sredine daje u mracnoj komediji *Revolucija u Drenju* u kojoj se ruga ograničenosti ljudskoga duha; komedija nije polučila željeni uspjeh, a on nije uspio položiti profesorske ispite, nije ustrajao u poslu, pustio je zaradnicu i nije se borio za svoju ljubav, na kraju se odaje alkoholu i psihicki slomljen utapa se u moru (lik antijunaka, darovit, obrazovan, ali pasivan)
- vremenski okvir radnje: oko dvije godine, vremenski kontinuitet prekida se iznošenjem

IVAN KOZARAC – ĐUKA BEGOVIÆ

- književnik iz Vinkovaca
- roman lika (psihološki roman) u kojemu glavni lik Đuka Begoviæ živi bez ikakvih moralnih ograničenja i ne poštuje društvene norme, što ga dovodi do potpunog društvenog i materijalnog sloma

JANKO POLIÆ KAMOV

- pjesnik, pripovjedac, dramski pisac, esejist
- zbirke pjesama: *Psovka, Ištivanja hartija, Na roCenoj grudi* (dramatizirana studija)
- knjige feljtona, članaka, novela: *Æaskanja, Novele i eseji, Sabrana djela*
- pjesnik buntovnik, rušitelj svih mitova i legendi
- *Pjesma nad pjesmama*: pandan biblijskoj istoimenoj pjesmi, no potpuno izvrnuta sadržaja_ pjeva o bludu, nemoralu, nezakonitoj ljubavi, slobodi strasti, hvalospjev preljubu
- pripovijetke: *Brada, Bitanga* (udario temelj suvremenoj književnosti)

MILAN BEGOVIÆ

- značajni dramatičar
- *Bez treæega*: komorna psihološka drama u kojoj su glavni likovi Giga i Marko Bariaæ
- *Pustolov pred vratima*: avangardna drama koja se odvija u agoniji teško bolesne djevojke koja pred smrt pokušava preživjeti život (smrt u liku Neznanca pripreCuje Djevojci, Agnezi, predstavu u kojoj ona preživljava život)

PRAVCI U KNJIŽEVNOSTI 20. STOLJEÆA – MODERNA, AVANGARDA

- moderna književnost nije samonikli antitradicionalistički odgovor prvih desetljeæa 20. st., već složena, višeznačna kulturna pojava koja uspostavlja različit odnos književne tradicije i svakidašnjeg života

- zajedničko obilježje pravaca: otpor prema tradiciji; sinkretizam umjetnosti (povezivanje glazbe, književnosti, slikarstva, filma), uzajamno pretapanje i izmjena funkcija pojedinih književnih rodova i vrsta (npr. poetizacija proze)

FUTURIZAM – javlja se u **talijanskoj** (Filippo Tommaso Marinetti 1909. “Futuristički Manifest” – korjenita obnova književnosti i umjetnosti) i **ruskoj** književnosti (Vladimir Majakovski – barbarizacija umjetnosti: uporaba vulgarizma neologizama, napuštanje smisla, novi tipovi stiha, rime...): velika pobuna, agresivnost, brzinu, dinamiku

EKSPRESIONIZAM (lat. expressio – izraz, umjetnost kao ekspresija čovjekove nutrine, umjetnost kao krik, vapaj; boja kao boja pjesnikove nutrine, a ne preslika objektivne stvarnosti) – njemačka književnost – vodeći smjer 1910. – 1924.: lirika i drama

- motivi grada, rata, bolesti, raspadanja, straha, pobune
- nadahnuće – od kozmickog, mistickog do društvenog, politickog
- urbana književna pojava usmjerena protiv knj. oponašanja stvarnosti
- predstavnici – George Heym, Georg Trakl, Gorrfried Benn, Oskar Kokoschka

DADAIZAM – 1916. u Zurichu – širio se Europom; značenje riječi *dada* povezuje se s dječjim tepanjem jer dadaisti, poput djece, ne robuju pravilima i *plaze jezik* dotadašnjim autoritetima

- izazivanje šoka i sablazni razarajućim umjetnicke oblike glasovnim pjesništvom, a onu stranu razuma, glazbom šumova, montapom otpadaka iz svakidašnjeg pivoa; protiv logike i reda
- Tristan Tzara (manifest), Hugo Ball, Hans Arp

NADREALIZAM – u poslijeratnoj francuskoj književnosti – nastavak dadaisticke pobune

- iznalaženje više, skrivene stvarnosti gdje duh funkcionira bez razuma, stanje sna
- automatsko pisanje (diktat misli), slobodno nizanje asocijacija
- zasniva se na učenju psihoanalize Sigmunda Freuda

- lirski potraga za – neposrednim, istinskim pivotom uz motive grada i mučne ratne stvarnosti; melankolija, umor, troma raspoloženja; slojani simboli, skriveno značenje
- individualni autorski opusi ili važne zbirke – mjerilo vrijednosti
- Jesenjin, Rilke, Lorca, Eliot, Pessoa

Imaginizam (*lat. imago, slika*) – pjesnički pokret temelji se na izravnom prikazivanju *cisti*h slika bez opisa

- predstavnici: Ezra Pound (Engleska), Sergej Jesenjin (Rusija)

SERGEJ ALEKSANDROVIC JESENJIN

- ruski liricar – svježinom i snagom talenta osvaja književne krugove
- vođa ruskih imaginista
- vezani stih
- **jesenjinština**: pesimističan stav prema pivotu prepoznatljiv u pjesništvu te sklonost boemskom načinu života
- utjecao na hrvatske književnike, osobito na D. Desanića, D. Tadijanovića
- zbirke pjesama *Ispovijest mangupa, Krcmarska Mos kva*, poema *Crni covjek*
- poznata pjesma *Pismo majci*

FEDERICO GARCIA LORCA

- najveći liricar novije španjolske književnosti
- slikovitost, metaforičnost, ritmičnost; utjecaj španjolske narodne pjesme *cante jondo* i aktualnih pjesničkih strujanja
- osnovna tema: smrt
- osobit utjecaj na Juru Kaštelana i Josipa Pupačića
- zbirke pjesama *Ciganski romancero, Pjesnik u New Yorku*
- poznatije pjesme: *Oproštaj, Konjikova pjesma*

- poznata pjesma: *Ljubavna pjesma* (*Ove noći mogu napisati najtupnije stihove.*)

MODERNA PROZA

MARCEL PROUST

- francuski književnik

- ciklus romana *U potrazi za izgubljenim vremenom* (*Put k Swannu* – prvi dio je *Combray* ; *U sjeni procvalih djevojaka*, *Vojvotkinja de Guermantes*; *Sodoma i Gomora*; *Zatocenica*; *Bjegunica*; *pronačeno vrijeme*)

- monološko-asocijativni tip romana (kao i *Povratak Filipa Latinovicza* Miroslava Krleže)

COMBRAY

- **tema**: pivot francuskog bogatog građanstva i aristokracije početkom XX. stoljeća

- **glavni lik**: pripovjedač kojega upoznajemo kao mladića koji opivlja uspomene na svoje djetinjstvo koje kao dječak bogate građanske obitelji provodi s obitelji u Combrayu (pravo ime grada je Illiers)

- **impresionistička tehnika** : osjetilnim dojmovima glavni lik opivlja prošlost (okusom kolaca *madelaine* i lipovim čajem npr.)

- odnos prema vremenu: isprepliću se pripovjedačeva prošlost i sadašnjost

- povezanost s filozofijom: filozofija Henryja Bergsona jer obojica vjeruju da same sebe možemo shvatiti intuicijom, procesom koji zahtjeva introspekciju (poniranje u svoju unutrašnjost kako bismo je shvatili)

FRANZ KAFKA

- austrijski pripovjedač rođen u Pragu u ortodoksnoj židovskoj obitelji; pisao na njemackom

- nesretno djetinjstvo pod autoritetom oca kao pečat na njegovoj osjetljivoj psihi i slabom tjelesnom ustroju, pivot osamljenika

- **elementi nadrealizma** – halucinantne vizije, elementi sna
- **egzistencijalna osamljenost:** aktualna društvena kritika (protiv austrougarske birokracije)
- nemoæ u pronalasku mjesta u društvu, nemoæ odreCenja stava prema religiji i svijetu, strah
- **stil:** jasan i jednostavan realizam
- paradoks je obiljeþje Kafkine proze

PREOBRAÞAJ

- pripovijetka
- **tema**– preobrazba covjeka Gregora u kukca (u alegorijskom smislu tema djela jest odnos pojedinca i obitelji, tj. odnos pojedinca i društva)
- **kompozicija:** pripovijetka ima tri dijela (u tematskom bismo ih smislu mogli nazvati: preobrazba, ranjavanje i smrt; znakovito je da svaki završava recenicom koja govori o ocevju odnosu prema Gregoru:

I. dio: *Otac je još šapatom zatvorio vrata za njim, a onde je napokon nastala tišina.*

II. dio: *Samo je posljednjim pogledom još vidio kako se širom otvaraju vrata njegove sobe i kako ispred sestre koja vice i juri majka u košulji, jer je sestra bila svukla s nje haljinu da bi joj, dok je leþala u nesvjestici, olakšala disanje, kako majka zatim juri prema ocu dok joj razvezane suknje i podsuknje klize jedna za drugom na pod i kako navaljuje, spoticuæi se o suknje i podsuknje, na oca i grli ga stapajuæi se s njim u jedno – ali tad je veæ Gregora izdao vid – i kako moli oca, ruku prekriþenih na njegovu potiljku, da poštedi Gregoru þivot.*

III. dio: nakon Gregorove smrti majka i otac su jedinstveni u svom ponosu na kaer, sin im uopæe nije u mislima: *Dok su tako razgovarali, gospodin i gospoCa Samsa gotovo u isti mah zapaziše, promatrajuæi svoju sve þivahniju kaer, kako se ona u posljednje vrijeme, unatoc svim nevoljama od kojih su joj obrazi problijedili, razvila u lijepu i jedru djevojku.*

- **problem na koji ukazuje djelo:** je li obitelj doista baza ljubavi, meCusobnog razumijevanja i podrþavanja; pitanje animalnosti Gregora Samse – je li on doista þivotinja ako osjeæa ljepotu umjetnosti (dok je sestra svirala); problem usamljenosti pojedinca, hladnoæe i nerazumijevanja obitelji kao mikroslike društva, obitelj ranjava svoga clana psihicki i fizicki, problem odnosa s ocem

- Gregor iz perspektive kukca doživljava svijet, muči se postići nešto što je unaprijed nemoguće – svaki njegov pokušaj bilo kakvog rješenja uzaludan je pokušaj osuđen na neuspjeh; na kraju Gregor gubi sva obilježja ljudske ličnosti, polako se smanjuje i ugiba
- njegovi roditelji i sestra zatečeni novom situacijom kada se hranitelj obitelji pretvara u beskorisnu pivotinju, pata, ali prema Gregoru-kukcu očitavanju karakteristike nehumanih i bespomoćnih ljudi
- Gregor Samsa – trgovački putnik, nezadovoljan poslom; toga kobnog jutra reagira kao čovjek – boji se kašnjenja na posao, razmišlja o tome da mora raditi još pet godina da bi otplatio dugove roditelja, bolove od preobrazbe pripisuje profesionalnoj bolesti
- Gregor želi djelovati, želi ustati iz kreveta i poći na posao, no ne može
- prokurist mu govori da njegovi poslovni rezultati nisu zadovoljavajući i Gregor želi odmah poći na posao – reakcija-strah
- reakcija na Gregorovu pojavu – prokurist bježi natraške kao da vidi sablast; majka počne prema njemu, ali pada u nesvijest; otac ga gleda vrlo neprijateljski – boje ga se; otac ga divljacki tjera u sobu
- Gregor u okusu reagira poput pivotinje – ne prijaju mu svježa jela
- osjećaj STRAHA kad sestra ulazi u sobu jer se ona jedina brine za njega
- izoliran je u zatoceništvu i osjeća SRAM jer se ne može više brinuti za obitelj (otac je star, trom – majka bolesna, astma – sestra ima 17 god., lijepo se odijeva, dugo spava, svira violinu)
- Gregor djeluje poput kukca – penje se po zidovima, rado visi sa stropa
- na sestrino i majcino djelovanje iznošenja namještaja iz sobe odlučuje DJELOVATI, brani svoj teritorij upornošću pivotinje
- otac prema njemu izražava gađenje (gađa ga jabukama); obitelj je dovedena u situaciju djelovanja (otac postaje bankovni podvornik, majka šije fino rublje, a sestra radi kao prodavacica)
- više se sestra ne brine za njega, on prestaje jesti, postaje RAVNODUŠAN prema svemu, sav je prašnjav, na leđima i bokovima nosio je konciće, dlake i ostatke jela
- sluša sestrino sviranje i pita se – je li on pivotinja kad ga glazba toliko uzbuđuje

WILLIAM FAULKNER – *KRIK I BIJES*

- americki književnik, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1949.
- roman struje svijesti (uz Joyceovog *Uliksa* i *GospoCu Dalloway* Virginije Woolf)
- naslov se povezuje sa Shakespeareovom dramom *Machbeth* – *pivot je bajka koju idiot prica, puna buke i bijesa, a ne znaci ništa.*
- **glavni likovi:** trojica braće iz obitelji Compson (Benjy, Quentin i Jason) imaju svaki svoje poglavlje u kojem prtime njihov unutarnji monolog (struju svijesti), a četvrti je dio naracija u 3. 1. o slugavki Dilsey

MODERNA DRAMA

LUIGI PIRANDELLO – *ŠEST OSOBA TRAPI AUTORA*

- talijanski dramatičar, prozaist, pjesnik; Nobelova nagrada za književnost, 1934.
- poznata djela: drame *Tako je (ako vam se cini)*, *Henrik IV.*, *Veceras improviziramo*, roman *Pokojni Matija Pascal*, zbirka novela *Novele za godinu dana*
- dramska djela objavljena pod naslovo *Gole maske* (sadrži 43 drame!)
- **tema:** odnos kazališta i stvarnosti (kazališne iluzije) i prave stvarnosti
- **dvije skupine likova:**
 - I. redatelj, glumci, inspicijent, majstori koji pripremaju Pirandellovu predstavu *Igra uloga*
 - II. šest lica koja imaju maske (Otac, Majka, Pastorka, Sin, Djecak, Djevojčica, dolazi i vlasnica bordela Madame Pace); dolaze jer traže autora koji bi njihovu dramu postavio na scenu; na kraju redatelj odustaje od postavljanja drame lica na scenu, Djevojčica se utapa, Djecak ubija
- **kompozicija:** drama nije podijeljena u činove, ali je ne možemo nazvati ni jednocinkom (predvičeno je da se predstava prekida dva puta, prvi put kad svi odlaze sa scene jer se prekida proba, a drugi put kad tehničari zabunom spuštaju zastor)
- **pirandellovski relativizam:** prepoznaje se u uvjerenju da konacne istine nema jer svatko ima svoju istinu

HRVATSKA KNJIPEVNOST 1914. – 1929.

- smræu A. G. Matoša 1914. započeo je kraj moderne
- još æe sve do kraja 1916. Matoševi sljedbenici (Wiesner, Miloviæ...) nastaviti modernističku i pejzažnu poeziju, no to æe biti i posljednji odbljesci impresionističko-simbolističkog poetskog izraza
- *Hrvatska mlada lirika* je antologija (knjiga u kojoj su objavljene pjesme više autora) koja se javlja 1914. - pjesme su izabrane po kriteriju da pjesme pjevaju o pejzažu ili ljubavi, a zastupljeno je 20 pjesnika roCenih oko 1890.: Andriæ, Cerina, Galoviæ, Gabariæ, Ujeviæ...
- svi ti pjesnici imaju jednu zajednicku crtu – ostvaruju kult forme; prevladava lirski pejzaž
- s vremenom se pojavljuje novi knjipevni naraštaj koji æe se kriticki postaviti tradicionalnom stvaralaštvu – posebno prema moderni; najznacajni predstavnici su A. B. Šimiæ, Miroslav Krlepa te Ulderiko Donadini

EKSPRESIONIZAM U HRVATSKOJ KNJIPEVNOSTI: izmeCu 1910. i 1925.

- nastojanje da se izrazi unutrašnjost, vlastita duša; iskrivljena slika stvarnosti, cest motiv preobraþenja (Ulderiko Donadini, Antun Branko Šimiæ, Miroslav Krlepa, August Cesarec, Ivo Andriæ)

IVO ANDRIÆ

- roCen u Dolcu pokraj Travnika 1892., umro u Beogradu
- 1961. Nobelova nagrada za knjipevnost
- pjesme i pjesnicka proza: *Ex ponto*, *Nemiri*
- novele: *Put Alije Ðerzeleza*, *Prica o vezirovu slonu*
- romani: *Na Drini æuprija*, *Travnicka kronika*, *GospoCica*, *Prokleta avlija*
- eseji: *Goja*, *Razgovor s Gojom*

ANTUN BRANKO ŠIMLÆ

- pjesnik ekspresionističkih obiljeþja

- bit stiha nije u tome da ima rimu, već stih može biti dobar i bez interpunkcija i rime
- uveo slobodan stih u hrvatsku književnost
- pokrenuo tri književna časopisa: *Vijavica*, *Juriš*, *Književnik*
- ciklus *Siromasi* (pjesme objavljujane u periodici)
- esejisticki tekstovi: *Namjesto svih programa*, *O muzici forme*, *Tehnika pjesme*

Preobraćenja

- naslov ukazuje na to da pjesnik preobraćava materijalni, vidljivi svijet u svojoj nutrini (odstvaruje materiju) i izražava ga u pjesništvu

- prva zbirka slobodnih stihova u hrvatskoj književnosti
- zbirka ima 48 pjesama

- tematski krugovi:

kozmički ekspresionizam: kozmičke teme, odnos čovjeka prema pivotu, vremenu, prolaznosti: *Opomena*, *Preobraćenja*

umjetničko stvaranje: *Pjesnici*, *Moja preobraćenja*, *Mladica*, *Pjesma iznad zemlje*

zavicajne teme: vezane uz Hercegovinu (*Hercegovina*)

intimne teme: ljubav, usamljenost

smrt (*Smrt i ja*)

socijalne teme (ciklus *Siromasi*)

- uloga boja u njegovu pjesništvu: boje ne upotpunjuju vanjsku stvarnost nego emocionalnu obojenost pjesnikove nutrine
- izraz u pjesmama: racionaliziran, oslobođen deskriptivnog
- grafički oblikovane pjesme
- slobodan stih

MIROSLAV KRLEŽA

- najznacajni hrvatski književnik 20. st.
- svestran – poezija (*Balade Petrice Kerempuha*), novele (*Hrvatski bog Mars*), drama (*Gospoda Glembayevi*), romani (*Povratak Filipa Latinovicza*) te putopisi, polemike, eseji

HRVATSKI BOG MARS jedno je od najsnabnijih antiratnih djela u europskoj književnosti

-Samo sebi svojstvenom snagom zapajanja Krlepa u tim novelama stavlja pod povealo svoga analitickog zahvata hrvatskog seljaka i intelektualca u uniformi austrougarskog vojnika, prodire duboko u psihologiju svojih likova otkrivajuæi tragedije pojedinaca i cijelih skupina koje ginu, a da zapravo ne znaju zašto, ni za koga

- poezija: *Pjesme I, II, III, Pan, Tri simfonije, Balade Petrice Kerempuha*

- drame: *Legenda (1914.), Saloma, Michelangelo Buonarotti, Gospoda Glembayevi, Vucjak, U agoniji, Leda, Golgota, Kraljevo*

- romani: *Povratak Filipa Latinovicza, Banket u blitvi, Na rubu pameti, Zastave*

- putopisi: *Vrapji otok, Izlet u Rusiju, Moj obracun s njima*

- novela: *Baraka Pet Be*

KNJIŽEVNOST 1929. – 1952.

- smirivanje avangardistickih stihova, tj. ekspresionizma, futurizma, nadrealizma i dadaizma

- povratak realistikom konceptu književnosti nije bio uvjetovan isklucivo time jer je tom povratku pogodovao i društveni kontekst vremena kao doba brojnih i velikih politickih i gospodarska kriza

- model utilitarnog realizma proizašao je iz pokreta socijalne literature, znacajnog za 30-e godine, a koji su vodili lijevo orijentirani intelektualci

- propagirali su ga casopisi *Kritika, Književnik, Literatura, Kultura* i *Izraz*– nema znacajnijih ostvarenja

-otpor modelu ulititarnog realizma prupao je i izraziti ljevicar Miroslav Krlepa po cijem shvaæanju socijalnu literaturu mogu pisati samo daroviti pisci – pocetak njegova otpora

pocinje Predgovorom *Podravskim motivima* Krste Hegedušæa (1933.) te se nastavlja brojnim polemikama i clancima u casopisima *Danasi Pecat*

- dijalektalno pjesništvo (Balota, I. G. Kovacia, Krlepa)

- slika donjogradske patricijske obitelji – uzdizanje iz blata, lapu i zlocina do svjetlosti, bogatstva = propast

- vrijeme radnje – pocetak 1. svjetskog rata; radnja se odvija u jednoj noæi, izmeCu 1 i 5 ujutro (SIMBOLIKA – preko noæi su se obogatili i preko noæi propali)

1. cin – crveni salon – salon sa portretima (vaga – varalice, uvijek krivo vapu; crkva – krvavi noþ, opljackao sveæenika i izgradio crkvu; þeljeznica – mucitelj, sagradio ju je, ali na tuCoj mucu);

2. cin – gostinjska soba – Leonova u kojoj se odvija sukob izmeCu Leona i oca;

3. cin – spavaæa soba u kojoj je smješten mrtvi Glembay

- sukobi se ne javljaju samo izmeCu likova što se na prvi pogled svakom citatelju cini, nego i u likovima (Leone – bori se protiv glembajevštine u sebi koja na kraju pobjeCuje – postaje ubojica; barunica Castelli – boji se siromaštva; Silberbrandt – þeli zadržati svoju poziciju (karijeru); Glembay – cepnja za ljubavi, biti voljen i od þene i od sina; Angelika – borba izmeCu realnog i vjerskog – tjelesnog i duhovnog)

- **LEON** – glavni lik, umjetnik intelektualac

- vraæa se nakon dugogodišnjeg izbivanja na obljetnicu forme Glembay

- razapet izmeCu nagona i razuma (unutarnju napetost uzrokuju dvije þene: barunica Castelli i sestra Angelica)

- umjetnik (nakon oceve smrti on crta ocevu posmrtnu masku, uništava je jer je smatra bezvrijednom, nije uspio na odgovarajuæi nacin prikazati donju celjust koja je po njegovu mišljenju materijalizacija glembajevštine)

- napetih þivaca

- na kraju postaje ubojica (iako cijelo vrijeme negira da je Glembay jer da je, zapravo bliþi majcinoj danijeljevskoj liniji, ubojstvom barunice i sam dokazuje svoju glembajevsku krv)

- odnos s ocem – nerazumijevanje, nedostatak ocinske ljubavi, sukob materijalnog (otac) i duhovnog (Leon) shvaæanja, otuæenost – otac i sin su potpuni stranci

- odnos s barunicom – preljubnica, zauzela majcino mjesto (ušla u brak s interesom) – mrzi je, ali ga je smotala meCu noge (naglašavanje tjelesnosti u njenom liku)

- **realisticki elementi:** Leonova izjava o barunici i Silberbrandtu kao povod za dramski sukob; dramski sukob između oca i sina u 2. cinu; Ignjatova smrt; financijska propast; barunicina smrt; socijalna pozadina drame je slučaj Rupert-Canjeg

- **govorna karakterizacija likova:** članovi obitelji Glembay govore tzv. agramerski obojenim njemačkim jezikom za koji sam Krleža kaže da je čista *literarna fikcija*

POVRATAK FILIPA LATINOVICZA

- **prvi hrvatski moderni roman** – po strukturi vrlo složen, bez klasične, standardne kompozicije i razgranate fabule, višeslojevit u svojoj sadržajnoj i misaonoj strukturi – monološko-asocijativni roman

- **tema:** slika dezintegriranoga hrvatskoga intelektualca

- **mjesto i vrijeme radnje:** Zagreb, Kostanjevec, 20-e, 30-e godine 20. st.

- roman o jednom povratku, o vraćanju u zavijaj glavnog junaka Filipa nakon dugogodišnjeg izbjivanja, ali istodobno i povratak u vlastito djetinjstvo, pokušaj da se dobije odgovor na cijeli niz intimnih, egzistencijalnih pitanja koja muče glavnoga junaka – Proustovska tema (sam njegov povratak je potraga za istinom, vlastitim identitetom i pripadnošću)

- Filip Latinovicz

- slikar: Filip gleda na stvarnost slikarski, razmišlja kako bi naslikao motive koji ga zaokupljaju; specifičnost je njegova dopijljaja ta da istice detalje, npr. ljude s njihovim trulim zubima i krvavim crijevima) i da mu se čini kao da se cjelokupna stvarnost raspada na detalje, a da nema neke poveznice koja bi sve te detalje držala na okupu; svoj odnos prema majci izražava njezinim portretom, on poput svakog ekspresionističkog slikara ne preslikava vanjsku stvarnost, nego svoje viđenije majke – njezine neprirodnosti, karikaturalnosti, bezosjećajnosti i hladnoće; majka nije mogla vjerovati da sin tako može vidjeti svoju majku

- introvertiran: zagledan u svoju nutrinu, prebire po uspomenama i iznosi vlastita razmišljanja o životu

- prisjećanje se djetinjstva: opijljaja emocionalno bitne događaje iz vlastitog djetinjstva jer još uvijek traga za vlastitim identitetom

sam)

- srami se što je dio snobovskog društva te osjeća osamljenost i otuđenost jer se ne uklapa u takav svijet lopova, sumnji i nepovjerenja

- dijete je bluda i grijeha

- glasine i tajne o ocu zatrovale su cijelo njegovo djetinjstvo

- album se javlja kao simbol – odgovor na pitanje tko mu je otac

- asocijativna tehnika

- **Regina** – hladna prema Filipu; dobro se oblači i šminka (nosi masku) kako bi se uzdigla od ostalih i na neki način zataškala svoju bludnost; koristi Filipa da se uzdigne u društvu (istice da je inteligentan i pametan umjetnik); odnos između Regine i Filipa je hladan, otuđen, bez uzajamnih osjećaja i povezanosti

- **Babocka** – podrijetlo „MaCara, Švaba, MeCimuraca...“, plemkinja (socijalni status); naglašena njezina erotska privlačnost, a njezin utjecaj u Filipu budi potrebu za slikarstvom; oduševljava ga njena tjelesnost; loš odnos prema muševima (hladna); ima povjerenja u Filipa; pomanjkanje naobrazbe; bludnica

- razbijanje vremena i prostora

- prodiranje u psihologiju likova

- monolog kojim se prikazuje Filipov unutarnji svijet te njegovo djelovanje u društvenoj okolini

- Filipov doživljaj svijeta, ljudi – kritizira postojeću vlast; svijetom vladaju lopovi, sumnja i nepovjerenje; čovjek živi u svojem svijetu; pesimističan stav prema svijetu i ljudima; istice osamljenost, ne uklapa se u taj svijet; Krleža povezuje čovjeka sa životinjom; Filip je otuđen

- **Kyriales** – antiteza Filipu; on teži realnom svijetu i smatra da se realnost ne može naći u umjetnosti; Bobockin ljubavnik; smatra da se u 100 godina umjetnosti pojavi jedan pravi umjetnik koji doista vrijedi, a nitko ga ne primjećuje

- **Balocanski** – Bobockin ljubavnik; ostavlja cijeli svoj život da bi bio s Bobockom, a ona ga ostavlja; on oboli, a ona mu se smili i počinje se brinuti za njega; psihotičan – ne podnosi

Bobockine nevjere i u napadu bijesa pregrizao joj je grkljan; predstavlja život Bobockine

simultani tijek pripovijedanja

simbolika

MATE BALOTA (pravog imena Mijo Mirkoviæ)

- pisao čakavskim narječjem
- lirski protagonisti: istarski tečaci, pastiri, mornari, drvari...
- pjesme *Dragi kamen*, roman *Tijesna zemlja*, kronika *Puna je Pula*

TIN UJEVIÆ

- pjesnik i kritičar
- rođen u Vrgorcu
- **zbirke pjesama** : *Lelek sebra*, *Kolajna*, *Auto na korzu*, *Ojačeno zvono*, *Pedan kamen na studentu*
- eseji: *Ljudi za vratima gostionice* i *Skalpel kaosa*

Oproštaj – jedna od prvih značajnijih njegovih pjesama, pisana čakavštinom i pravoslovom 16. st.

- pjesme *Naše vile*, *Svakidašnja jadikovka*, *Visoki jablani*, *Pobratimstvo lica u svemiru*

DOBRIŠA CESARIÆ

- hrvatski pjesnik, prevoditelj, esejist i urednik iz 20. st.
- prvu njegovu zbirku *Lirika* nagradila je tadašnja JAZU kao najbolju pjesničku knjigu godine
- prevodio je najviše djela ruskih i njemačkih pjesnika; napisao je nekoliko autobiografskih eseja
- **zbirke pjesama** – *Lirika*, *Spašena svjetla*, *Slap*, *Svjetla za daljinom*, *Moj prijatelju*, *Voæka poslije kiše*

- njegov iskaz utemeljen je na odabiru neistrošenih rijeci, na muzici njegova stiha i ritma, na gradnji klasičnih strofa, piše jednostavnim izrazom koji je rezultat lirske spontanosti

- pjesnik grada, njegovih urbanih pejzaža i ozračja, pjesnik ljubavi i odanosti pivotu, pjesnik

DRAGUTIN TADIJANOVIÆ

- hrvatskih pjesnik, prevoditelj, antologičar, urednik
- jedan od osnivača Instituta za književnost JAZU, čiji je upravitelj bio do 1973.
- redoviti je član HAZU, a bio je i predsjednik *Društva hrvatskih književnika*
- njegove su pjesme i zbirke pjesama prevedene na više stranih jezika
- zbirke pjesama – *Sunce nad oranicama, Tuga zemlje, Srebrne svirale, Prijateljstvo rijeci, Pepeo srca, San, Prsten, Moje djetinjstvo, Kruh svagdanji...*
- uspio je suvremenim lirskim govorom iznijeti obične stvari i emocije tako kao što su kadra samo djeca, a istodobno tako rafinirano kako to nitko nije izrazio
- napisao je originalni ciklus *Dani djetinjstva*
- značajne pjesme: *Vecer nad gradom, Prsten, Dugo u noæ, u zimsku bijelu noæ*

IVAN GORAN KOVACIÆ

- zbirka pjesama *Ognji i rope* (pisana kajkavskim narječjem), poema *Jama* (u 394 stiha opisana patnja čovjeka koja vodi u smrt), novele *Dani gnjeva*

HERMAN HESSE

- njemački pripovjedač i romanopisac
- *Siddharta, Stepski vuk, Narcis i Zlatousti, Igra staklenim perlama* (Nobelova nagrada 1946.), *Putovanje na istok*, putopisne slike *Iu Indije*
- pisao pod utjecajem Goethea (Goethe se javlja kao lik u *Stepskom vuku* i *Igri staklenim perlama*); inspiriran Istokom

BERTOLT BRECHT

- svoj teatar naziva epskim – prekida svjesno s načelima klasične dramaturgije; niže slike i prizore prekidajuæi radnju *tockama* i *songovima* koji imaju ulogu nekog komentara
- inzistira na publici, daje veliku važnost – gledatelj epskog teatra mora se začuditi, biti

- *V-efekt* (efekt začudnosti) – znači razbijanje prepreka između publike i glumaca, kao i ideje da prvi moraju biti pasivni, a drugi aktivni

JEAN-PAUL SARTRE

- francuski književnik i filozof, vođa francuske egzistencijalističke škole
- 1964. dodijeljena mu je Nobelova nagrada, no on ju je odbio
- zaokupljen problemima ljudske egzistencije
- glavni predstavnik **ateističkog egzistencijalizma** (čovjek samo svojim djelima i promišljanjima može odrediti svoju sudbinu koju najprije gradi u samome sebi)

MUCNINA

- kraći roman (filozofski roman) u obliku intimnoga dnevnika Antoineta Roquentina koji se nakon dugih putovanja svijetom nastanio u jednom luckom gradu, gdje u knjižnici već godinama skuplja povijesnu građu za svoju knjigu o markizu Rollebonu. Dnevnik obuhvaća posljednja tri tjedna boravka u tom gradu, počinju mu se događati čudne stvari, zahvaća ga neobična tjeskoba, dijelovi tijela i stvari oko njega počinju pivjeti nekim samostalnim pivotom, gubi psihicku i fizicku ravnotežu i odlučuje napustiti rad na knjizi i djevojku Amy te otići u Pariz naći spas od mucnine...

ALBERT CAMUS – STRANAC

- francuski pripovjedač, romanopisac i esejist – predstavnik egzistencijalizma u književnosti
- dobitnik je Nobelove nagrade 1957. god.
- sudjelovao je u pokretu otpora i radio je kao novinar, ali se poslije rata posvećuje samo književnom radu
- bio je duhovni vođa poslijeratne generacije europskih intelektualaca
- dvije faze stvaralaštva:

1. **FAZA APSURDA** – izražava dopivljaj pivota kao niza apsurdnih situacija i bespomoćnost čovjeka u svijetu apsurdna; u tu fazu ulaze roman *Stranac* i esej *Mit o Sizifu* – objašnjava svoju

STRANAC

- napisan 1942. – u vrijeme rata – neki Camusovu filozofiju objašnjavaju društveno-povijesnim okvirom jer rat nije ništa drugo nego apsurd, besmislenost (pivota u ratu gubi svaki smisao)
- roman lika
- *Stranac* je verzija Camusovog prvog romana *Sretna smrt*, koji nije za pivota objavljen, nego tek posmrtno, a na njemu je otvoren problem apsurd
- radnju je Camus smjestio u Alpir
- roman je pisan u 1. licu i ima elemente romana toka svijesti
- podijeljen je u dva dijela –
 1. zapocinje majcinom smræu, a završava ubojstvom
 2. pratimo pivota glavnog junaka u zatvoru, suCenje, presudu i roman završava njegovom smræu – zaokruženost kompozicije
- **Mersault** – glavni junak, lik otuCenog covjeka; cinovnik koji pivota jednodlicnim ispraznim pivotom, pivotom u kojemu nema znacajnih dogaCaja
- prema svemu se odnosi ravnodušno
- odnos prema majci – bezosjeæajan, ravnodušan, neprimjereno se ponaša prema njezinom sprovodu
- odnos prema ljubavnici – bez emocija, veæe ga samo tjelesna ljubav
- odnos prema poslu – nema ambicija, ne æeli napredovati, iako ima šansu
- presudan dogaCaj – ubojstvo Arapina koje cinu bez razloga
- njegove su emocije uvijek u drugom planu; u prvom planu su njegove tjelesne potrebe; osjeæaj tjelesne nelagode neprestano ga prati i njime on obrazlaæe svoje postupke
- u zatvoru se ne osjeæa krivim, ne kaje se i ne vjeruje u Boga, pripeljkuje svoju smrt – jer je ona spas od apsurd i besmislenosti pivota
- sretan odlazi u smrt – svjestan da pivota nema smisla i da je svejedno umre li sad ili za 20 godina
- Mersault je stranac jer nije prihvatio društvene norme

nada i izvjesna je samo smrt (besmisleno je opirati joj se jer je ona jedina izvjesnost u ljudskom pivotu)

- **nema psihološke karakterizacije lika** , Camus u karakterizaciji koristi **tehniku redukcije** , psihicki pivot svodi se na iznošenje osjetilnih dojmova, a te dojmove ne komentira, ne osmišljava, jedino ih registrira, zato pratimo samo njegovu sadašnjost, u romanu **nema ni filozofskih digresija** kojima bi Camus pokušavao objasniti **filozofiju apsurda**

EUGENE IONESCO

- francuski dramatičar rumunjskog podrijetla

- Ionescov **teatar apsurd**: scene pune apsurdnih, nelogičnih situacija u kojima se ništa ne događa, a pivot je prikazan kao besmisleno ponavljanje automatiziranih navika; govor prestao biti sredstvom međusobnog razumijevanja i sveo se na niz konvencionalnih fraza, klišeja

Æelava pjevacica

- antikomad

- dramska lica su braćni parovi, gospodin i gospođa Smith, gospodin i gospođa Martin te slušavka i vatrogasac; govore besmislene riječi, fraze, dijalog im je nelogičan

Stolice

- tragična farsa

- likovi su Stari i Stara, njihov je identitet povezan s njihovim godinama (95 i 90 godina), imenom (Stara se zove Semiramida) te mjestom piviljenja (svjetionik u kojemu trebaju primiti svoje goste), veći dio gostiju je nevidljiv; govornik kojeg oni očekuju i koji je trebao prenijeti njihovu poruku svijetu je gluhočujnik; prikazana nemogućnost komunikacije među ljudima

- Ionescovi su likovi tipovi (braćni parovi, slušavke...) koji ponavljaju svoje dijaloge, radnje, misli, proturječnim sjećanjima govore o prošlosti

SAMUEL BECKETT

- dramatičar i romanopisac irskog podrijetla, od 1938. živi u Parizu

- zaokupljen problemom ljudske egzistencije i otuđenosti modernog pivota, u svim djelima

ogranicenog pivotnog kruga (ulica, raskriþje, soba) ili su cak i u tom kretanju onemoguæeni (smještene u kante za smeæe ili zatrpane u pijesku)

- izraz: besmislena ponavljanja više-manje istih dijaloga ili dugi unutarnji monolozi u kojima je jezik osloboCen uobicajene gramaticke strukture
- djela: romani *Murphy, Molloy, Malone umire* , drame *U ocekivanju Godota, Svršetak igre*
- dobitnik je Nobelove nagrade za knjiþevnost 1969.

U OCEKIVANJU GODOTA

- **drama** ili **antidrama** u dva cina (drugi je cin varijacija prvog) u kojima se zapravo ništa ne dogaCa – na skucenom prostoru pustog raskriþja sa stablom u sredini kreæu se dva para likova: Vladimir i Estragon (nerazdrupivi prijatelji) i klaunovi Pozzo i Lucky (gospodar i sluga) ; Pozzo je agresivan prema Luckyju, dolazi Djecak koji govori da Godot neæe doæi danas, nego sutra; u drugom cinu situacija se ponavlja s tim da je jutro, a ne vecer kao u prethodnom cinu, stablo kraj kojeg cekaju je prolistalo, Pozzo je slijep, Lucky je nijem, dolazi Djecak s istom viješæu kao u prethodnom cinu – krupna struktura drame
- **tema:** dvojica skitnica, Vladimir i Estragon, cekaju Godota (u alegorijskom smislu tema je apsurdnost, tj. besmisao þivljenja)
- dramska vrsta: **tragicna farsa** (spoj tragicnog i komicnog)
- iako prividno djeluje kao lakrdija, komad je zapravo svojevrsna parodija ljudskog þivota, koji covjek provodi u stalnom išcekivanju spasa i odgovora na *vjecna pitanja* koja ne dolaze, kao što ne dolazi ni ocekivani Godot
- kritika ljudske egzistencije i otuCenosti modernog þivota
- pesimisticna vizija þivota
- drvo je simbol þivota, a raskršæe simbol pivotnih putova
- **dramsko vrijeme:** prazna svakidašnjica
- **dramski prostor:** ogoljen, prazan, jedina je promjena listanje stabla

ERNEST HEMINGWAY

MEŠA SELIMOVIA

- rođen u Tuzli; sva djela napisao na tlu BiH
- romani: *Tišine*, *Derviš i smrt*, *TvrCava*, *Kurg*, *Ostrvo*
- povijesni roman sa suvremenom tematikom (povijesni događaji poslužili mu da progovori o suvremenima) – *Derviš i smrt*

DRUGA MODERNA (1952. – 1969.)

KRUGOVAŠI (1952. – 1960.)

- u kratkom vremenu doveli su do pravog preporoda u hrvatskoj knjiž.
- naraštaj mladih oko svog literarnog glasila, časopisa *Krugovi* (1952.)
- zastupaju prvi osviješten literarni program u poslijeratnoj hrvatskoj književnosti
- afirmiraju duh tolerancije, prava na razliku i na vlastiti izraz; književnost postaje prostorom traženja, kreacije, eksperimenata
- otvoreno nezadovoljstvo prema svakoj ideološkoj prisili, uniformiranom mišljenju
- zaokret prema svijetu i razbijanje kulturne izolacije
- prevode se Lorca, Eliot, Woolf i dr.
- pjesništvo
- širenje tematskih prostora
- **znacajke pjesništva:** pjesnicki se govor otvara svakodnevici, obicnim problemima, prividno beznačajnim zbivanjima; u poeziju prodire kolokvijalni jezik, govor ulice: glavnina pjesnika izražava se idiomom svoga kraja, urbanim jargonom i govorom društvenih grupa; metaforika i simbolika se intelektualiziraju, dok je emocionalnost kontrolirana
- dva značajna pjesnika: Slavko Mihalić i Ivan Slamig
- tematski prostor: velikim dijelom ratna problematika, ali i urbana problematika; središte interesa pomice se na osamljenog pojedinca, najčešće intelektualca, na njegove etičke dileme, sumnje, komplekse i misaone preokupacije
- zastupljena je i proza s moralnom tematikom

- **znacajke pjesništva** – naglašena intelektualna spoznaja i njoj se podređuju svi elementi strukture (metafora, ritam, glasovne figure); stihovi su u funkciji iskaza, nemelodiozno i neritmicko nizanje izjavnih formulacija
- tematika: od problematizacije egzistencijalnih i etickih situacija, paradoksalnosti svijeta, rasapa stvarnosti, iskustva beznačaja i praznine pa do okrenutosti vanjskim ključnim manifestacijama, predmetnosti, povijesnoj zbilji i urbanom ključu
- proza - skromno zastupljena, ali visokih estetskih dometa (zaokupljenost psihologijom suvremenog čovjeka (najčešće intelektualca) njegovim etickim problemima te problemima suvremene civilizacije (npr. ključ u gradu, osamljenost, otuđenost)
- **proza u trapericama** : poticaj je došao iz američke književnosti; pripovijedanje u *jeans prozi* je komunikativno, neusiljeno, lišeno svakog intelektualizma, ali ipak se uspijeva progovoriti o ozbiljnim problemima gradske mladeži
- drama – u znaku je kritike kulta ličnosti, propitivanja, problema vlasti, odnosa između pojedinaca i dogme

PETAR ŠEGEDIN

- novelist, romanopisac
- romani *Djeca božja, Osamljenici, Vjetar*, zbirke pripovijedaka i novela *Mrtvo more, Na istom putu, Sveti vrag, Tišina...*

VLADAN DESNICA

- književnik iz Zadra
- romani *Zimsko ljetovanje, Proljeće Ivana Galeba*

RANKO MARINKOVIĆ

- novelist, romanopisac, dramatičar, esejist
- zbirke novela *Ruke, Proze*, romani *Kiklop, Zajednička kupka, Never more*, drame *Glorija, Pustinja, Politeo*, eseji *Geste i grimase, Nevesele oci klauna*

- psihološka novela

- **vrijeme radnje:** poslije 2. svjetskog rata

- **mjesto radnje:** Vis, Split

- **tema:** neuzvraćena ljubav koja rađa želju za osvetom

- u noveli pratimo ljubavni trokut: Tonkova ljubav Ana zaljubila se u geometra i nako rata se udala za njega. Tonko živi na otoku (vjerojatno Visu) usamljen s uspomnama na Anu. Nakon 11 godina dobiva Anino pismo da bude kum njezinu dječaku jer ga želi tajno krstiti (muž joj to ne dopušta zbog komunističkih uvjerenja). Tonko pristaje i odluci joj se osvetiti tako što u djetetov poklon upakira bombu. Noæ u Aninoj kuæi je jako teška za Tonka, muce ga misli o prošlosti, osveti, usamljenosti, sviješæu o bezizlaznoj situaciji pa se pokuša ubiti vješanjem. Traka mu puca i pada na pod, dotrce Ana i muž, Ana u mraku i ne zapaua da je on gol (nije htio biti u geometrovu ogrtacu). Geometar shvati što je htio, no Tonko mu kaæe da je to bila šala, geometar ga kao dijete odnosi u krevet.

- **modernost:** defabularizacija, unutarnji monolog, simbolika (npr. ključ – Tonko skuplja stare ključeve, geometar u tome prepoznaje instinkt vlasništva propale klase), alegoricnost (bomba kao alegorija rušenja iluzija o sreæi i ljubavi) , groteska, ironija, intertekstualnost (relacija prema *Tristanu i Izoldi*)

AnCeo

- naslov povezan s nadgrobniim kipovima klesarskog majstora Alberta Kneza od kojih je velik dio bio raæn prema licu njegova pomoænika Lojza

- **tema:** smrt klesarskog majstora Alberta Kneza, odnos pivota i smrti

Umiruæi majstor Albert Knez otkriva u svojim posljednjim trenucima da ga žena vara s mladim pomoænikom Lojzom – covjekom koji mu je bio model za nadgrobne kipove anCela.

U posljednjim trenucima majstor se uzdiæe nad sredinu u kojoj živi, osjeæa se pravim umjetnikom koji stvara umjetnička djela, ali pogled na preljubnike vraæa ga u realnost. On shvaæa da nema tog anCela koji æe sacuvati covjeka od pivota, strasti, iluzija, izmjene patnje i sreæe. On žali Fridu zbog pohote i nemorala, osjeæa cak sabaljenje prema ovozemaljskoj

ironija, simbolika (kip anCela koji treba prevladati prolaznost i ostati trajni spomen na covjeka postaje trajna opomena covjeku da se sve mođe izvrnuti)

Ruke

- **tema:** jedinstvo suprotnosti u covjeku

likovi: Lijeva i Desna ruka – razbijanjem glavnoga lika ukazuje se na otuCenu, necjelovitu ljudsku licnost (o Njemu saznajemo da se pokušao ubiti nakon neprospavane i mucne noæi i spoznaje da više tako ne mođe); Lijeva i Desna se svaCaju, predbacuju si, da bi sve završilo fizickim obracunom s Djecakovim ocem; nakon obracuna završavaju u prašini ostavljajuæi krvave otiske na plocniku, obraz na kraju pljuje u njih peruæi ih od blata i krvi. Groteskno završno pljuvanje obraza znaci cin *pranja prljavštine* iz ljudskoga pivota opæenito. Novela ukazuje na neprekidnu suprotnost: nagonskog, primitivnog i civiliziranog, inteligentnog, nemoæ da se što promijeni jer je podvojenost konstantna.

- **simbolika:** preko ruku se ukazuje na podvojenost ljudske prirode (lijeva – nagonsko u covjeku, a desna – intelekt, civilizaciju)

- **stilske osobitosti:** ironija (veæ na pocetku: ruke i njihovo mjesto iznad straþnjice kao mjesto gdje i pripadaju), groteska (završno pljuvanje obraza – pljuvackom se ne mođe isprati sva prljavština sukoba, boli, nesreæe meCu ljudima), simbolika (ruke kao dvije krajnosti)

Zagrljaj

- novela posveæena I. G. Kovaciæu (tj. *Goranovoj uspomeni*)

- **tema:** knjiþevno-umjetnicko stvaranje (s naglaskom na odnos knjiþevnosti i stvarnosti)

- **kompozicija:** na pocetku pratimo dijalog izmeCu dva *ja*: pisac gleda svoje drugo ja kroz kljucanicu, gleda njegovu pripremu za pisanje; to drugo ja na papiru ispisuje recenicu: *Šjor*

Keko je sjedio na vratima svog Biroa i gledao na ulicu, krotko kao ovan. Suocen s mrljom od

tinte, tj. prenesno, s mrljom od besmisla koja prijeti cijeloj prici, on izlazi van i opisuje ljude

koje susreæe; upoznajemo stvarnog šjora Keku – to je šjor Bepo, potom šjor Bernarda,

financa, þandara...pratimo *stvarnu* pricu kako financ pokušava pregledati sumnjivog seljaka

SLOBODAN NOVAK

- djela: *Mirisi, zlato i tamjan, Iza lukobrana*, novele *Izgubljeni zavicaaj, Tvrđi grad*

JURE KAŠTELAN

- **zbirka** *Crveni konj* – dopivio zapljenu te zbirke, originalne po svojoj buntovnoj tematici i modernom izrazu

- ostale zbirke: *Pijetao na krovu, Biti ili ne, Malo kamena i puno snova, Pjesnickom rukom pisano*, pjesnička proza *Cudo i smrt*, drame *Pijesak i pjena, Prazor*

- poznate pjesme *Konjic bez konjika, Tvrđava koja se ne predaje*

VESNA PARUN

- pjesnikinja, dramska autorica i dječja pjesnikinja

- više tradicionalna nego moderna

- mnoge njezine pjesme su bile propete emocionalnim tonovima

- nije samo pjesnikinja ljubavi nego je pjesnikinja cijele slopenosti ljudskog ĩivljenja

- zbirke: *Zore i vihori, Pjesme, Vidrama vjerna, Ropstvo, Ti i nikad, Konjanik, Bila sam dječak, Šum krila, Šum vode*, drame *Marija i mornar, Magareæi otok*, dječja poezija *Macak Dpingiskan i Miki Trasi, Macak na Mjesecu, Karneval u Kukljici...*

- poznatije pjesme: *Ti koja imaš nevinije ruke, Mati covjekova*

JOSIP PUPACIÆ

- roĀen u Slimenu pokraj Omiša

- ĩivot završava u avionskoj nesreæi sa citavom obitelji

- bio je pjesnik, knjiĩevni kriticar, knjiĩevni povjesnicar i urednik raznih casopisa

- u knjiĩevnost ulazi 50-ih godina kao pripadnik krugovaša

- zbirke pjesama: *Kiše pjevaju na jablanima, Mladiæi, Cvijet izvan sebe, Oporuka, Ustolicenje, Moj kriĩ svejedno gori*

- poznatije pjesme: *More, Moj kriĩ svejedno gori*

IVAN SLAMNIG

- *poeta ludens* – jezične igre, dosjetke, ironijski obrati, iskorištava potencijale jezika, igra se njime, razne dosjetke, otkriće neobicnih rima, jezični hir i paradoks, humoristicni obrati
- zbirke pjesama: *Aleja poslije svečanosti, Odron, Naronska siesta, Limb*
- roman: *Bolja polovica hrabrosti*
- novele, eseji
- pjesme: *Barbara, Ubili su ga ciglama*

ANTUN ŠOLJAN

- roman *Kratki izlet, Luka, Drugi ljudi na Mjesecu*
- poezija: *Na rubu svijeta, Izvan fokusa...*
- rođen u Beogradu, studirao u Zagrebu, krugovaš (uređivao časopis *Krugovi*)

Kratki izlet

- **vrsta: egzistencijalni roman** (po temi romana o izgubljenoj generaciji u romanu možemo prepoznati elemente proze u trapericama)
- **tema:** tri tematske razine (egzistencijalistička, politička alegorija, roman o izgubljenoj generaciji)
- **stilska obilježja romana:** sadrži elemente tzv. *tvrdog kuhane proze* (direktna i jednostavna, škrta i koncizna, kao i kod Hemingwaya), fantastike, groteske

POSTMODERNIZAM U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI (1970. – 1990.)

- borba za samostalnost, suverenitet i ravnopravnost Hrvatske
- 1971. *Hrvatsko proljeće* – progoni hrvatskih intelektualaca
- zabrana izražavanja osjećaja - 1990. Hrvatska postaje slobodna - obnova hrvatske književnosti
- na tradiciji se gradi i pronalazi novi smisao (avangarda pada u *krizu*), obnavljaju se stari literarni projekti

Poezija

- postmodernistički pjesnici teže jednostavnosti, komunikativnosti i jasnoći izricaja
- jednostavan vokabular i govorni ritam

Roman

- procvat **panrovske proze**, tj. kriminalistickog, avanturistickog ili horor romana, krajem 70-ih javlja se zaokret prema stvarnoj i iskustvenoj problematici
- tematiziranje dramaticnih iskustava novije povijesti (zaokupljeni egzistencijalnom problematikom)
- tendencija unošenja þenske vizure u literaturu; predocavanje svijeta ocima þene i njezinog iskustva; sam cin pisanja dobiva vaþnu ulogu

Drama

- 1971., *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* Ive Brešana prekretnica je novog tipa dramskog govora; *posuCivanje* tuCih zapleta
- velik dio dramskog stvaralaštva zasnovan je na þivotopisima
- knjiþevnost u domovinskom ratu – rat je kao neposredno traumaticno iskustvo postao vaþna literarna tema; opsesivna i bolna inspiracija umjetnickom stvaralaštvu
- hrvatska knjiþevnost u progonstvu – stvaralaštvo brojnih hrvatskih pisaca koji su nakon II. svjetskog rata zbog politickih razloga bili prisiljeni napustiti domovinu te potražiti spas u inozemstvu je nejednake umjetnicke vrijednosti, tj. ne slijedi one stilske pravce koji su se razvijali u hrvatskoj knjiþevnosti
- *Hrvatska revija* - þarište literarne aktivnosti Hrvata je u tom casopisu osnovanom 1951. u Buenos Airesu – izlazio punih 40 god. sve do ponovne uspostave samostalne Hrvatske
- nakon uspostave suverene Hrvatske, brojni su se pisci vratili u svoju domovinu, što je oznacilo kraj podjele knjiþevnosti na domovinske i iseljene Hrvate. Od 1990. postoji samo jedna hrvatska knjiþevnost

IVO BREŠAN

roCen 1936. u Vodicama, suvremeni je hrvatski dramaticar i romanopisac

IVAN ARALICA - povijesni roman *Psi u trgovištu* – inzistira na dokumentima, bogatoj ilustrativnoj grafi, precizno opisuje stare običaje, obrede, alate, oružja...

NEDJELJKO FABRIO – romani *Vjebanje pivota*, *Berenikina kosa*, *Smrt Vronskog*

PAVAO PAVLICE – roman *Koraljna vrata* (tema – pronalazak izgubljenih pjevanja Gundulićevog *Osmana* (14. i 15. pjevanje) i ljekovito djelovanje praha pronađenog rukopisa, radnja se odvija na Korculi)

LITERATURA:

Citanka za I., II., III., IV. razred gimnazije, ŠK

Prosperov-Novak, Slobodan, *Povijest hrvatske književnosti I. – IV.*, Marjan Tisak, Split

Solar, Milivoj, *Povijest svjetske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, ŠK, Zagreb, 2005.

Zrinjanin, Snježana, *Hrvatski na državnoj maturi 2012./2013.*, Alfa, Zagreb, 2012.

Zrinjanin, Snježana, *Hrvatski na maturi*, ŠK, Zagreb, 2001.